

15. V. 1963 / 209

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO-DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

FEBRUAR 1963. GODINA VII

2

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VII
Februar 1963.

Uredivački odbor:

Predsednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ,
LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ,
dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

S A D R Ž A J

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Radničko samoupravljanje u ekonomskim jedinicama .. 49—56

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Savez omladine Jugoslavije 57—62

PRIVREDA

Društveni planovi republika za 1963. 63—67

Dinamika produktivnosti rada u industriji 68—70

Kukuruz 71—75

Proizvodnja i prerada višanja 76

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Eradikacija malarije 77—78

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Nepismenost i opismenjavanje 79—82

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1962. 83—84

Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1962. 85—86

SPOLJNA POLITIKA

Učešće Jugoslavije na XVII zasedanju Generalne skup-
štine UN 87—96

RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE U EKONOMSKIM JEDINICAMA

Institut društvenih nauka u Beogradu¹ organizovao je, u zajednici sa Visokom školom političkih nauka u Beogradu, ispitivanje prakse i tendencija neposrednog upravljanja. Ispitivanje je izvršeno sredinom 1961. u 11 preduzeća industrije i rudarstva² u kojima su tendencije ispitivanog procesa u to vreme bile naročito izražene. Prilikom ispitivanja primenjeni su različiti instrumenti empirijskog istraživanja,³ radi što potpunijeg proučavanja i ispitivanja pojava neposrednog samoupravljanja. Rezultati ispitivanja koji će ovde biti prikazani odnose se na sadržinu, oblike i rezultate samoupravljanja u ekonomskim jedinicama.⁴

U Jugoslaviji su gotovo sva veća preduzeća u industriji i rudarstvu, kao i neka preduzeća u drugim oblastima privrede, organizovana na ekonomske jedinice, koje sve viš postaju i osnovne ćelije radničkog samoupravljanja. Organizacija preduzeća na ekonomske jedinice je rezultat niza prethodno stvorenih objektivnih uslova (u organizaciji proizvodnje i raspodele), kao i desetogodišnjeg funkcionisanja radničkog samoupravljanja uopšte.⁵

Razvojem proizvodnje i društvenog upravljanja proizvodnjom u periodu 1950—1957. stvoreni su potrebni uslovi da se radnim kolektivima potpuno prepušti upravljanje ne samo proizvodnjom nego i raspodelom unutar preduzeća. Stoga su krajem 1957. doneseni propisi⁶ prema kojima su radni kolektivi mogli samostalno raspoređivati čist prihod (deo dohotka koji ostaje preduzeću nakon podmirenja obaveza prema zajednici) na lične dohotke i fondove. Režim raspodele koji su ovi propisi sadržavali dalje je razvijen i razrađen početkom 1961. novim propisima.⁷ Ovim je omogućeno dalje jačanje materijalne

baze radničkog samoupravljanja i znatno proširenje prava radnih kolektiva i njihovih predstavničkih organa u raspolaganju sredstvima preduzeća, raspodeli dohotka i u regulisanju radnih odnosa. Usavršavanje društveno-ekonomskog sistema i doslednije sprovođenje principa nagrađivanja prema radu, imali su za posledicu povećanje interesovanja neposrednih proizvođača za probleme proizvodnje i raspodele i za učešće u odlučivanju o pitanjima plana proizvodnje, organizacije rada, korišćenja sredstava, uređenja radnih odnosa, i dr. Stoga se u mnogim preduzećima radni kolektivi nisu zadovoljavali time da radnici upravljaju i odlučuju samo preko svojih izabranih predstavnika, već su sve više težili da se u proces upravljanja, pored radnika-članova radničkog saveta i upravnog odbora, uključe i svi ostali radnici u preduzeću.

Da bi se to omogućilo i radnicima u velikim preduzećima, takva preduzeća su organizovana na manje organizacione jedinice (obično nazvane »ekonomskim« ili »radnim« jedinicama), koje predstavljaju po jedan zaokruženi deo tehnološkog procesa. U njima se mogu pratiti rezultati privređivanja, a u prvom redu troškovi poslovanja. Raspodela u tim preduzećima vrši se tako da organizacione jedinice koje bolje rade i ekonomičnije posluju, učestvuju u prihodima kolektiva srazmerno više od jedinica koje posluju slabije. Na taj način su svi radnici u ekonomskoj jedinici zainteresovani za njen uspeh.

Neposredno upravljanje radnika u ekonomskoj jedinici poslovanja koje im je poverio radni kolektiv preduzeća jeste jedno od bitnih obeležja ekonomske jedinice. Kolektiv ekonomske jedinice (koji sačinjava najčešće 30 — 50 radnika) vrši te poslove u principu bez posredovanja nekih u tu svrhu posebno izabranih organa. Samo neke manje važne poslove, na primer pripremne i izvršne, kolektiv ekonomske jedinice može poveravati svojim organima. Međutim, ima i takvih ekonomskih jedinica koje zbog svoje veličine i posebnih uslova rada moraju stvarati organe samoupravljanja u svome okviru, kojima poveravaju i pravo odlučivanja. Pored toga, u mnogim preduzećima ekonomske jedinice su upućene na međusobno povezivanje u okviru širih proizvodno-samoupravnih jedinica. Takve proizvodno-samoupravne jedinice su, na primer, pogoni, sa svojim radničkim savetom, koji uz konsultaciju kolektiva i u njegovo ime odlučuju o pitanjima čije je rešavanje radni kolektiv preduzeća poverio radnom kolektivu pogona.

Organizovanje kolektiva po ekonomskim jedinicama omogućuje i veći uticaj proizvođača na formiranje odluka organa upravljanja preduzećem. Radnički saveti konsultuju radni kolektiv o svim važnijim pitanjima i objašnjavaju radnicima preduzeće mere. Sistem evidentiranja ekonomskih rezultata poslovanja po ekonomskim jedinicama i utvrđivanja zarad svakog pojedinca prema rezultatima rada, utiče na to da proizvođači analiziraju rezultate poslovanja i uočavaju probleme i propuste u organizaciji rada. Pošto od otklanjanja nedostataka i poboljšanja organizacije rada zavise i lični dohoci radnika, radnici odlučnije zahtevaju sprovođenje mera za unapređenje proizvodnje i poslovanja preduzeća. Pored toga, raspravljajući probleme svoje ekonomske jedinice, radnici otkrivaju i probleme i nedostatke koji se pojavljuju u drugim jedinicama i službama preduzeća, tako da svojim zahtevima i sugestijama doprinose poboljšanju organizacije rada celog preduzeća.

Da bi samoupravljanje u ekonomskim jedinicama bilo što efikasnije, u mnogim preduzećima radnički savet utvrđuje samo okvire poslovne politike, smernice razvoja preduzeća i principe raspodele, ostavljajući da o nizu konkretnih pitanja poslovanja radnici u ekonomskim jedinicama samostalno odlučuju.

Organizacijom preduzeća i samoupravljanja kroz ekonomske jedinice omogućavaju se racionalno privređivanje i bolji ekonomski rezultati, a time i doslednije ostvarivanje raspodele prema radu. U uslovima neposrednog upravljanja i organizacije preduzeća po ekonomskim jedinicama vrši se i racionalna raspodela upravljačkih funkcija. Tako, na primer, planom preduzeća utvrđuju se proizvodne i druge

¹ O Institutu društvenih nauka u Beogradu vidi: »Jug. pregled«, 1960, januar, str. 32—34 (4—6).

² U tim preduzećima (po dva preduzeća mašinske i industrije nemetala, po jedno preduzeće hemijske, prehrambene i elektroindustrije, po jedno grafičko i metalno preduzeće, jedno preduzeće za proizvodnju obuće i jedno preduzeće za proizvodnju papira) bilo je zaposleno od 1.000 do 3.000 radnika.

³ Anketa 10% članova kolektiva prema kvalifikacionoj strukturi (ukupno 2.060 radnika), intervju sa privrednim i društvenim funkcionerima, analiza dokumentacije i samoupravnih propisa u preduzećima, kao i neposredno posmatranje preko istraživačkih grupa: 1) za organizaciju proizvodnje i upravljanja u preduzeću. 2) za raspodelu i druge ekonomske probleme, i 3) za posmatranje procesa samoupravljanja u jednoj ekonomskoj jedinici.

⁴ Potpuni rezultati istraživanja objavljeni su u radu Vojina Hadži-stevića, Huseina Kratine i Firdusa Džinića: »Praksa i tendencije neposrednog upravljanja radnika u ekonomskim jedinicama«, izdanje Instituta društvenih nauka, Beograd, 1962.

⁵ O radničkom samoupravljanju vidi: »Jug. pregled«, 1957, januar, str. 15—22 (9—16); 1957, maj, str. 221—224 (61—64); 1957, jun, str. 271—276 (73—78); i 1961, jul — avgust, str. 289—292 (47—50).

⁶ Zakon o sredstvima privrednih organizacija, »Službeni list FNRJ«, 54/57; izmene i dopune tog zakona, »Službeni list FNRJ«, 17/59.

⁷ Zakon o sredstvima privrednih organizacija — prečišćen tekst, »Službeni list FNRJ«, 17/61.

obaveze svake ekonomske jedinice, kao i merila prema kojima te jedinice učestvuju u raspodeli prihoda preduzeća, prema svojim rezultatima poslovanja. U okviru politike i instrumenata preduzeća (odluke, propisi, kriterijumi, merila — koje donosi radnički savet⁸), ekonomske jedinice stupaju u međusobne odnose, planiraju i organizuju svoj rad i proizvodnju. Ekonomska jedinica raspolaže sredstvima za održavanje svog pogona, delom amortizacije (novčani ekvivalent trošenja osnovnih sredstava), delom sredstava za razvoj (vlastita akumulacija), za poslovne svrhe i za zajedničku potrošnju (sredstva koja ekonomska jedinica izdvaja iz svog čistog prihoda za društveni standard — stanove, obrazovanje, ishranu, rekreaciju i sl.). Ona odlučuje i učestvuje u odlučivanju o pitanjima iz oblasti radnih odnosa, vrši raspodelu onog dela čistog prihoda koji joj pripada, utvrđuje merila i vrši raspodelu ličnih dohodaka, i vrši ostale poslove koji su joj dati u nadležnost statutom preduzeća i ostalim samoupravnim propisima.

SADRŽINA NEPOSREDNOG UPRAVLJANJA RADNIKA U EKONOMSKIM JEDINICAMA

Rezultati ispitivanja sadržine neposrednog upravljanja u ekonomskim jedinicama koji će ovde biti prikazani, odnose se na četiri oblasti: upravljanje materijalnim uslovima proizvodnje, regulisanje međusobnih odnosa radnika u procesu proizvodnje, planiranje proizvodnje, i regulisanje odnosa u oblasti raspodele.

Pri tom treba imati u vidu da sadržina neposrednog upravljanja radnika u ekonomskim jedinicama nije ista u svim ispitivanim preduzećima. Razlike su uslovljene specifičnostima pojedinih preduzeća, kao i neravnomernim razvojem radničkog samoupravljanja. Prava ekonomskih jedinica kreću se između raspravljanja i odlučivanja. Pri tome je u većini preduzeća isticano da će se sadržina neposrednog upravljanja radnika u ekonomskim jedinicama u daljim fazama proširivati uporedo sa njihovim učvršćivanjem i osposobljavanjem za vršenje upravljačkih funkcija.

UPRAVLJANJE MATERIJALNIM USLOVIMA PROIZVODNJE U EKONOMSKOJ JEDINICI. Uslove proizvodnje u ekonomskoj jedinici, pored ljudi sa njihovim znanjem i iskustvom, sačinjavaju i sredstva za proizvodnju, kao i niz posebnih uslova. Istraživanje se ograničilo na režim sredstava za proizvodnju.

Podelu rada između ekonomskih jedinica vrši radnički savet preduzeća. U skladu s planom proizvodnje, radnički savet obezbeđuje svakoj ekonomskoj jedinici potrebna sredstva za proizvodnju (mašine, alate i sl.). Pri tome se, radi ostvarivanja principa raspodele prema radu, na ekonomske jedinice prenosi deo amortizacije, kao i obaveze koje terete sredstva za proizvodnju (kamate, anuiteti i sl.). Zbog tih obaveza kolektiv ekonomske jedinice je zainteresovan da ne drži nijednu mašinu ili drugo osnovno sredstvo čiji kapacitet ne koristi u ekonomski opravdanoj meri. Mesečne analize rezultata proizvodnje i poslovanja u ekonomskoj jedinici pokazuju radnicima, pored ostalog, i negativne efekte koji su rezultat neekonomičnog korišćenja raspoloživih kapaciteta. Stoga je bilo neophodno da ekonomska jedinica dobije pravo da svako suvišno proizvodno sredstvo ustupi drugoj ekonomskoj jedinici ili stavi na raspolaganje organima preduzeća. Tako su nastale i počele da se razvijaju samostalne funkcije ekonomskih jedinica u oblasti upravljanja sredstvima za proizvodnju. Međutim, ako je u interesu preduzeća da se određena sredstva za proizvodnju zadrže u nekoj ekonomskoj jedinici, radnički savet može poništiti odluku ekonomske jedinice o stavljanju takvog sredstva na raspolaganje organima preduzeća ili drugoj ekonomskoj jedinici.

⁸ Vidi: »Normativna delatnost radničkih saveta«, »Jug. pregled«, 1961, jul—avgust, str. 289—292 (47—50).

U najvećem broju slučajeva, ekonomska jedinica nije u stanju da sama rešava problem zamene svojih sredstava za rad produktivnijim sredstvima. Međutim, u novim uslovima raspodele, ona ima vrlo veliku ulogu u njihovom održavanju. Za tu svrhu ekonomske jedinice raspolažu potrebnim finansijskim sredstvima. Ako ekonomska jedinica ne održava svoja sredstva u potrebnoj meri, radnički savet preduzeća interveniše i obezbeđuje njihovo održavanje. Prema pravilnicima koje su donela ispitivana preduzeća, ekonomska jedinica je dužna da nadoknadi deo vrednosti osnovnog sredstva koje se usled nepravilne upotrebe ili nepažnje u rukovanju i održavanju fizički istroši pre predviđenog roka za otpis. Sredstva za tu svrhu ekonomska jedinica izdvaja iz rezervnog fonda ili iz sredstava namenjenih za lične dohotke radnika.

U periodu 1958—1961. naročito je poraslo angažovanje kolektiva na unapređivanju i razvoju proizvodnje. Tome je mnogo doprinela njihova veća samostalnost i odgovornost u raspolaganju sredstvima. Većina ispitivanih preduzeća vršila je u vreme istraživanja temeljite rekonstrukcije ili je gradila nove proizvodne jedinice, pa i čitave fabrike. U ostalim preduzećima pripremani su planovi za takav razvoj. U okviru pojedinih ekonomskih jedinica pojavila se tendencija da se proizvodnja i sredstva za rad unaprede baš u tim jedinicama. U sedam (od ukupno jedanaest) ispitivanih preduzeća kolektivima ekonomskih jedinica je omogućeno da iz sredstava kojima raspolažu izdvoje i jedan deo za manje racionalizacije i usavršavanja. Tim sredstvima se dodaju i sredstva amortizacije kojima ekonomska jedinica raspolaže. Čak i takva minimalna ulaganja, naročito zbog toga što se vrše vrlo racionalno, znatno povećavaju proizvodne rezultate. Kolektivi ekonomskih jedinica posebno su stimulisani na ovakva ulaganja time što njihov finansijski rezultat mogu koristiti i za povećanje ličnih dohodaka ili za druge zajedničke potrebe.

MEĐUSOBNI ODNOSI RADNIKA U PROCESU PROIZVODNJE. Ekonomske jedinice su odmah posle formiranja odlučivale o utvrđivanju radnih mesta i o raspoređivanju radnika, a u nekim preduzećima i o primanju radnika, otkazima i ličnim dohocima. To je uslovalo nužnost izmena u propisima (Zakon o radnim odnosima i ostali propisi), koji su odlučivanje o međusobnim odnosima radnika stavljali u nadležnost centralnih organa samoupravljanja, a samo izuzetno u nadležnost organa samoupravljanja u pogonima. Izmene u tim propisima koje su usledile početkom 1961. i kasnije (izmene i dopune Zakona o radnim odnosima⁹ i drugih propisa) omogućile su organima radničkog samoupravljanja da svojim normativnim aktima prenesu pravo odlučivanja o najvažnijim pitanjima međusobnih odnosa radnika neposredno na ekonomske jedinice.

Odlučivanje o primanju i raspoređivanju radnika. U jednom od ispitivanih preduzeća o primanju radnika odlučuju isključivo zborovi radnika ekonomskih jedinica. U ovom preduzeću, ekonomske jedinice koje imaju više od 40 radnika i one koje rade u tri smene, obrazuju komisiju za prijem i otkazivanje radnog odnosa (obrazovanje komisije inače nije obavezno). Komisija priprema predlog, a o prijemu odlučuje zbor radnika. (U stvari, sva ovlašćenja komisije za zasnivanje i otkazivanje radnih odnosa koja su predviđena opštim propisima, u ovom preduzeću pripadaju zboru radnika.) Postupak prijema je takođe regulisan. Na osnovu odluke zbora radnika, rukovodilac ekonomske jedinice prijavljuje kadrovskoj službi preduzeća potrebe za novim radnicima. Kadrovska služba šalje ekonomskoj jedinici ponude odgovarajućih radnika koji traže zaposlenje. Zbor radnika po pravilu donosi prvo odluku o zasnivanju radnog odnosa na probu, a tek po isteku probnog roka konačnu odluku. Na osnovu odluke zbora radnika, direktor ili drugo ovlašćeno lice u preduzeću zaključuje pismeni sporazum o radnom odnosu.

⁹ »Službeni list FNRJ«, 8/61.

U druga dva preduzeća, zborovi radnika odlučuju o primanju svih radnika, osim o primanju onih koji dolaze na rukovodeća radna mesta konkursom, ali se postupak i ovlašćenja ekonomskih jedinica nešto razlikuju od prethodno izloženog.

Raspoređivanje radnika na radna mesta, naročito nekih kategorija stručnih radnika, vrše uglavnom centralni organi radničkog samoupravljanja. Ovo je uslovljeno vođenjem jedinstvene kadrovske politike, potrebama preduzeća kao celine i nedovoljnim brojem stručnih kadrova. Centralni organi samoupravljanja odlučuju i o premeštanju ovih kadrova iz jedne u drugu ekonomsku jedinicu.

Pitanja u vezi s pravom ekonomskih jedinica da vrše raspoređivanje novih radnika nisu bila preciznije regulisana u vreme ispitivanja, a u nekim preduzećima su tek vršene pripreme za njihovo regulisanje. Zbog toga je u anketi koja je sprovedena među članovima kolektiva postavljeno i sledeće pitanje: »Da li raspored radnika treba da vrši rukovodilac, kolektiv ekonomske jedinice ili njen odbor?«

Skoro dve trećine anketiranih je mišljenja da raspored radnika treba da vrši ekonomska jedinica, neposredno ili preko svog odbora. Za jednu ili drugu alternativu se izjasnila po jedna trećina anketiranih. Nešto više od četvrtine anketiranih smatra da ovu funkciju treba da vrši rukovodilac ekonomske jedinice.

MIŠLENJA RADNIKA O TOME KO TREBA DA VRŠI RASPOREĐIVANJE NA RADNA MESTA U EKONOMSKOJ JEDINICI:

kolektiv ekonomske jedinice	30,7%
odbor ekonomske jedinice	32,5%
rukovodilac ekonomske jedinice	27,6%
odgovori sa »ne znam«	5,4%
bez odgovora	3,8%

O prijemu i raspoređivanju radnika na radna mesta ispitivana su (putem intervjua) i mišljenja određenog broja rukovodilaca i funkcionera. Njima je, među ostalim, postavljeno i pitanje: »Šta mislite o pokušajima da kolektivi ekonomskih jedinica sami odlučuju o prijemu i raspoređivanju radnika?« Najveći broj intervjuisanih (70,1%) smatra da prijem i raspoređivanje radnika treba da vrše ekonomske jedinice. Manji broj (17,2%) je mišljenja da to i dalje treba da vrše organi radničkog saveta preduzeća ili pogona, tj. njihove komisije. Intervjuisani smatraju da će se davanjem prava ekonomskoj jedinici da prima i raspoređuje radnike onemogućiti protekcija i druge subjektivne slabosti koje su se u vršenju ove funkcije ranije dešavale.

Izbor, smenjivanje i položaj rukovodilaca u ekonomskim jedinicama. Zbog svog ekonomskog i društveno-političkog položaja, ekonomske jedinice su zainteresovane da imaju rukovodioca sa što većim stručnim i organizatorskim sposobnostima. Prvenstveno se bira rukovodilac čije stručne i organizatorske sposobnosti poznaju neposredno sami radnici ekonomske jedinice. U praksi su za rukovodioca birana najpre lica iz same ekonomske jedinice, zatim iz preduzeća, a tek na kraju — i izvan preduzeća.

Pored toga, ekonomske jedinice same određuju, ili znatno utiču na određivanje visine ličnog dohotka svojih rukovodilaca. Lični dohodak rukovodilaca ne zavisi samo od njegovog ličnog rada, nego i od celokupnog uspeha ekonomske jedinice. Na taj način se postiže međuzavisnost i ista zainteresovanost rukovodilaca i izvršilaca rada.

U pet ispitivanih preduzeća ekonomske jedinice i biraju i smenjuju rukovodioca, a u šest ostalih samo biraju ili, putem prava predlaganja, ostvaruju znatan uticaj na taj izbor.

Članovima kolektiva ovih preduzeća je u anketi postavljeno i pitanje: »Ko treba da bira i smenjuje rukovodioca ekonomske jedinice?« Najveći broj anketiranih je mišljenja da rukovodioca ekonomske jedinice treba da bira i smenjuje ekonomska jedinica, samostalno ili uz saglasnost radničkog saveta pogona odnosno preduzeća.

MIŠLENJA RADNIKA O TOME KO TREBA DA BIRA I SMENJUJE RUKOVODIOCA EKONOMSKJE JEDINICE:

kolektiv ekonomske jedinice	42,4%
kolektiv ekonomske jedinice uz saglasnost radničkog saveta	30,5%
radnički savet pogona	9,5%
radnički savet preduzeća	9,5%
odgovori sa »ne znam«	5,1%
bez odgovora	3,0%

Odgovori anketiranih na pitanje da li bi ponovo izabrali istog rukovodioca, pokazuju da kolektivi ekonomskih jedinica žele da imaju dobre rukovodioca, kako po stručnosti i organizatorskim sposobnostima, što je isticano na prvom mestu, tako i po ličnim odnosima.

MIŠLENJA RADNIKA O PONOVNOM IZBORU RUKOVODIOCA EKONOMSKJE JEDINICE:

birali bi istog rukovodioca	50%
birali bi drugog rukovodioca	26%
nisu o tome razmišljali	19,7%
bez odgovora	4,3%

Pri tome su interesantna zapažanja da su radnici iz proizvodnih ekonomskih jedinica nezadovoljniji svojim rukovodiocem od radnika iz uslužnih i administrativnih ekonomskih jedinica, da bi radnici koji stanuju u gradu manje birali istog a više drugog rukovodioca ekonomske jedinice, za razliku od radnika koji stanuju na selu, i da su stariji radnici više za biranje istog rukovodioca od radnika mlađih godina.

Neposredno odlučivanje radnika u ekonomskim jedinicama o mnogim pitanjima o kojima su ranije odlučivali viši organi radničkog samoupravljanja, zatim učešće ekonomskih jedinica u upravljanju poslovima preduzeća, kao i promene u načinu izbora i smenjivanju rukovodilaca u ekonomskim jedinicama, ističu značaj autoriteta rukovodilaca ekonomskih jedinica. Stoga je radnicima u anketi postavljeno pitanje: »Da li je umanjen ili povećan autoritet rukovodioca u tvojoj ekonomskoj jedinici otkada kolektiv ekonomske jedinice učestvuje u upravljanju?«

MIŠLENJA RADNIKA O AUTORITETU RUKOVODILACA U EKONOMSKIM JEDINICAMA OTKADA ONE UČESTVUJU U UPRAVLJANJU:

autoritet rukovodioca je povećan	31,7%
autoritet je isti kao i ranije	33,3%
autoritet rukovodioca je umanjen	12,0%
odgovori sa »ne mogu da ocenim«	19,1%
bez odgovora	3,9%

Mišljenja radnika pokazuju da uvođenjem ekonomskih jedinica autoritet rukovodilaca u tim jedinicama nije ugrožen. Autoritet manjeg broja rukovodilaca je negativno ocenjen u prvom redu zbog njihovih subjektivnih slabosti koje su otkrivene ili potencirane uvođenjem ekonomskih jedinica kao oblika učešća i angažovanja svih članova kolektiva u upravljanju.

Odlučivanje o otkazivanju radnog odnosa. Otkazivanje radnog odnosa je jedno od najosetljivijih pitanja međusobnih odnosa radnika. Od stabilnosti položaja radnika u procesu proizvodnje zavise mnogi njegovi postupci u ostvarivanju njegovih prava propisanih zakonima i pravilnicima preduzeća, a naročito slobodno iznošenje mišljenja i kritike o proizvodnji i poslovnoj politici preduzeća i o postupcima rukovodilaca i organizatora proizvodnje.

Funkcije ekonomskih jedinica u procesu otkazivanja različite su u pojedinim od ispitivanih preduzeća. Zanimljiva je pojava da se višak radnika u pojedinim ekonomskim

jedinicama stavlja na raspolaganje centralnim organima samoupravljanja (koji su u mogućnosti da uz pomoć službi koje se formiraju u centru preduzeća prate potrebe svih organizacionih jedinica za radnicima određenih kvalifikacija). Skoro u svim ispitivanim preduzećima, pravilnicima je predviđena obaveza ovih organa da ispitaju mogućnost zapošljavanja tih radnika u okviru preduzeća. Naime, takvim radnicima se pronalazi radno mesto u drugim ekonomskim jedinicama, a otkaz im se daje tek kada su iscrpene sve mogućnosti njihovog zapošljavanja u preduzeću. Radnici koji su na radu oboleli, unesrećeni, kojima je umanjena radna sposobnost, i sl., uživaju posebnu pažnju u svim preduzećima: traže se sve mogućnosti njihovog zapošljavanja na odgovarajućim radnim mestima u okviru preduzeća.

U ispitivanim preduzećima odluku o otpuštanju radnika donosi komisija za zasnivanje i otkazivanje radnog odnosa, odnosno zbor radnika na predlog rukovodioca ekonomske jedinice. Na osnovu odluke zbora radnika ili komisije, direktor ili drugo ovlašćeno lice donosi pismeno rešenje o otkazu.

Mišljenje članova kolektiva o rešavanju problema viška radne snage otkazivanjem radnog odnosa, u skladu je sa odgovarajućim odredbama pravilnika preduzeća. U anketi je postavljeno pitanje: »Ako usled povećanja produktivnosti rada jedan deo radnika postane suvišan, da li im treba dati otkaz ili čitav kolektiv treba da se odrekne jednog dela zarade i izgradi nove pogone u kojima će se zaposliti višak radnika?«

MIŠLJENJA RADNIKA O NAČINU REŠAVANJA PITANJA VIŠKA RADNE SNAGE:

izgraditi nove pogone da bi se svi zaposlili	53,3%
izgraditi nove pogone samo radi dobrih, a slabim radnicima dati otkaz	31,3%
svim suvišnim radnicima dati otkaz	1,9%
nisu o tome razmišljali	9,7%
bez odgovora	3,8%

Odgovori na ovo pitanje pokazuju da sasvim neznatan broj anketiranih, tj. 39 od 2.060, ili 1,9%, smatra da bi u ovakvim slučajevima svim radnicima trebalo dati otkaz. Apolutna većina radnika se izjašnjava za proširenje kapaciteta kao rešenje ovog problema, pri čemu znatan broj smatra da treba izvršiti selekciju suvišnih radnika prema njihovim radnim kvalitetima.

PLANIRANJE PROIZVODNJE. Funkcije kolektiva ekonomske jedinice u oblasti planiranja svode se uglavnom na davanje inicijative i predloga radničkom savetu. U najvećem broju preduzeća nacrt plana proizvodnje sastavljaju stručne službe preduzeća. Zatim o nacrtu plana najčešće prvo raspravlja upravni odbor, prema čijim primedbama se nacrt plana odmah ispravlja. Posle toga o nacrtu diskutuje kolektiv, i o njemu se izjašnjavaju sve ekonomske jedinice. Nakon diskusije u kolektivu, o primedbama i predlozima pojedinih članova kolektiva, ekonomskih jedinica i stručnih službi, ponovo raspravlja upravni odbor, i ceo materijal, zajedno sa svojim mišljenjem o datim predlozima, dostavlja radničkom savetu na definitivno raspravljanje i odlučivanje. U praksi takođe ima slučajeva da se predlog plana i ceo materijal u vezi s njim dostavljaju neposredno radničkom savetu, bez ponovne diskusije u upravnom odboru. Radnički savet diskutuje o predlogu plana i usvaja ga, a o neusvojenim predlozima i mišljenjima upućuje svoj odgovor i stav onima koji su ih prilikom diskusije u kolektivu izrazili. Međutim, u nekim preduzećima plan se sastavlja na osnovu planova ekonomskih jedinica, koje radnički savet usklađuje i koordinira.

PRISVAJANJE I RASPODELA DELA DRUŠTVENOG PROIZVODA KOJI PRIPADA EKONOMSKOJ JEDINICI.¹⁰ Udeo u društvenom proizvodu koji prisvaja ekonomska jedinica, sadrži ili samo sredstva za lične dohotke radnika (u nekim ispitivanim preduzećima), ili, pored sredstava za lične dohotke, i izvesna sredstva za druge potrebe ekonomske jedinice (u drugim ispitivanim preduzećima). Ta sredstva odnosno fondovi ekonomske jedinice su različitog obima, strukture i svrhe.

Ekonomske jedinice su najpre formirale rezervni fond, koji je prvobitno bio namenjen isključivo za podmirivanje ličnih dohodaka radnika, pa se i zvao »rezervni fond ličnih dohodaka«. Njegova se namena postepeno proširila i na zajedničku potrošnju, pa je dobio naziv »rezervni fond ekonomske jedinice«. Kasnije se iz rezervnog fonda izdvojio poseban fond za zajedničku potrošnju. Tako se, pored rezervnog fonda, u ekonomskoj jedinici pojavljuje i fond zajedničke potrošnje. Najsloženije formiranje udela ekonomske jedinice u društvenom proizvodu je u preduzećima u kojima taj udeo sadrži i izvesna sredstva potrebna za razvoj proizvodnje.

Usled različitih tehničko-tehnoloških i ekonomskih uslova u preduzećima u kojima su vršena ispitivanja razvile su se, u različitom obimu i sa različitim svrhom, funkcije ekonomskih jedinica u raspodeli, a u zavisnosti od toga formirali su se i različiti fondovi ekonomske jedinice kao materijalna osnova za vršenje tih funkcija.

Od ispitivanih preduzeća samo su dva imala sve fondove, jedno je pored fonda ličnih dohodaka imalo i fond zajedničke potrošnje, dok je ostalih osam preduzeća imalo samo fond ličnih dohodaka. Od toga izvestan broj preduzeća planirao je uvođenje fonda zajedničke potrošnje i fonda za razvoj.

Formiranje udela ekonomske jedinice u društvenom proizvodu preduzeća. Ovde se razlikuju: udeo ekonomske jedinice koji sadrži samo sredstva za lične dohotke radnika, i udeo koji sadrži sredstva i za lične dohotke i za druge potrebe ekonomske jedinice.

Formiranje odnosno prisvajanje udela ekonomske jedinice u društvenom proizvodu koji sadrži samo sredstva za lične dohotke radnika, u preduzećima u kojima je sprovedeno ispitivanje vrši se na više načina.

1. Jedan od najjednostavnijih načina je onaj koji za osnovu udela ekonomske jedinice uzima vrednost radnih mesta (tarifni stav, starina osnova, i sl.), vreme provedeno na radu, odnosno ispunjenje radnih normi i ekonomičnost proizvodnje u ekonomskoj jedinici. To znači da se ukupna masa sredstava namenjenih za lične dohotke radnika formira zbrajanjem individualnih rezultata radnika na njihovim radnim mestima, koji su izmereni vremenom provedenim na radu, odnosno ispunjenjem normi. Toj sumi se dodaje opšti rezultat kolektiva ekonomske jedinice koji je postignut sniženjem troškova proizvodnje, tj. određeni procent od postignutih ušeda. Ovakvim načinom formiranja udela ekonomske jedinice u proizvodu preduzeća postiže se zainteresovanost radnika ne samo za lični radni rezultat nego i za uspeh ekonomske jedinice kao celine. On se u vreme ispitivanja primenjivao u četiri od jedanaest ispitivanih preduzeća.

2. Drugi način formiranja udela ekonomske jedinice u društvenom proizvodu je nastao usavršavanjem već izloženog načina. Osnovna masa ličnih dohodaka za svaku ekonomsku jedinicu, koja se formira na način kao što je napred izloženo, koriguje se naviše ili naniže, u zavisnosti

¹⁰ O raspodeli ukupnog prihoda privrednih organizacija vidi: »Jug. pregled«, 1962, jul — avgust, str. 310—315 (140—145).

od produktivnosti rada, kvaliteta proizvodnje, blagovremenog izvršavanja isporuka, i drugih ekonomskih efekata.

3. Još razvijeniji oblik formiranja udela ekonomske jedinice ima za svoj osnov produktivnost rada, odnosno jedinicu proizvoda. Udeo ekonomske jedinice dobija se kao umnožak broja jedinica proizvoda (obima proizvodnje) i iznosa predviđenog za lične dohotke koji je sadržan u svakoj jedinici proizvoda. Međutim, i ovaj oblik je u svom najelementarnijem vidu imao nedostatke: nije se dovoljno vodilo računa o finaliziranju i realizaciji proizvodnje i o troškovima proizvodnje, tako da je dolazilo do stvaranja prevelikih zaliha materijala, poluproizvoda i gotovih proizvoda. Stoga je bilo neophodno da se ovaj oblik prisvajanja dopuni i usavrši uvođenjem korektiva koji bi podsticali na postizanje povoljnijih ekonomskih efekata. Ti korektivi su u prvom redu ekonomičnost proizvodnje, a zatim rentabilitet, kvalitet, asortiman, realizacija i sl.

Ovakav oblik formiranja udela ekonomske jedinice, zasnovan na produktivnosti rada i ekonomičnosti proizvodnje, primenjivao se u dva ispitivana preduzeća.

Formiranje udela ekonomske jedinice u društvenom proizvodu, kad taj udeo pored sredstava namenjenih za lične dohotke radnika sadrži i sredstva za druge potrebe ekonomske jedinice (zajedničku potrošnju i razvoj materijalnih proizvodnih snaga), vrši se takođe na više načina, koji se mogu podeliti u dve grupe:

1. Udeo ekonomske jedinice koji je namenjen za ličnu i zajedničku potrošnju radnika i za razvoj proizvodnih snaga ekonomske jedinice, formira se pomoću u izvesnoj meri kvantitativno izmenjenih merila koja služe za formiranje sredstava lične potrošnje radnika u ekonomskoj jedinici. To znači da se sredstva za razvoj proizvodnje u ekonomskoj jedinici formiraju u određenoj srazmeri prema sredstvima za ličnu potrošnju. Tako dobivena sredstva, međutim, ne zadovoljavaju sasvim potrebe razvoja pojedinih ekonomskih jedinica. Stoga su ovakva merila pogodna samo za formiranje udela ekonomske jedinice namenjenog za lične dohotke i za sredstva zajedničke potrošnje pošto su ta sredstva u najneposrednijoj međusobnoj vezi, pa se i jedna i druga mogu formirati na osnovu jednakih merila. Ta se sredstva formiraju, na primer, primenom određenog koeficijenta na svaki dinar ličnih dohodaka ekonomske jedinice.

2. Drugu grupu oblika formiranja udela ekonomske jedinice u društvenom proizvodu karakteriše traženje merila koja bi zadovoljila i raspodelu prema rezultatima rada kolektiva ekonomske jedinice i raspodelu prema potrebama razvoja ekonomskih jedinica.

U grupi preduzeća u kojima su vršena ispitivanja primenjivala su se dva, u isto vreme i različita i u izvesnoj meri slična rešenja. Oba polaze od posebnog dohotka ekonomske jedinice koji se formira realizacijom njenih proizvoda (bili oni finalni ili ne) i usluga u razmeni sa drugom ekonomskom jedinicom. Ta se razmena vrši na bazi internih, manje-više slobodnih cena tih proizvoda i usluga, koje su u određenoj vezi sa cenama na spoljnom tržištu. Iz tog dohotka se izdvajaju sredstva za potrebe preduzeća i zajednice (u formi doprinosa), a čist prihod ostaje na raspolaganje ekonomskoj jedinici. Prema tome, osnovni instrumenti formiranja odnosno prisvajanja udela ekonomske jedinice jesu cena proizvoda ili usluga i doprinosi ekonomske jedinice preduzeću odnosno zajednici.

Interne cene proizvoda i usluga ekonomske jedinice formiraju se primenom određene stope na masu ličnih dohodaka ekonomske jedinice (u jednom ispitivanom, hemijskom preduzeću u kojem se lični dohoci ekonomske jedinice formiraju po jedinici proizvoda i ekonomičnosti proizvodnje). Ta stopa je po pravilu veća u ekonomskim jedinicama sa višim organskim sastavom (odnos sredstava

za rad i radne snage), koje su već zbog toga produktivnije i ekonomičnije (bez obzira na meru zalaganja kolektiva).¹¹

Interne cene se formiraju i na nivou cena na tržištu (u jednom ispitivanom preduzeću koje proizvodi papir). Njih utvrđuje radnički savet preduzeća, početkom godine, planom za tekuću poslovnu godinu. Neke cene su u izvesnoj meri iznad tržišnih (u slučajevima kada ekonomska jedinica objektivno nije u mogućnosti da postigne tržišne cene). Takođe se utvrđuju više cene za posebne uslove u vezi s rokom isporuke, kvalitetom proizvoda i usluga, i sl. Interne cene nekih proizvoda odnosno poluproizvoda i usluga za koje ne postoje tržišne cene, utvrđuju se kalkulacijom. Neke cene su u izvesnoj meri ispod tržišnih. Iz »ukupnog prihoda« ekonomske jedinice izdvajaju se doprinosi preduzeću — prema merilima koja utvrđuje radnički savet preduzeća. Ostatak predstavlja »čist prihod« ekonomske jedinice. Ona ga raspodeljuje na svoje fondove i lične dohotke u srazmeri koju unapred utvrđuje u svom pravilniku. Pri tome ekonomska jedinica ne može smanjiti unapred utvrđeni procent izdvajanja za fondove, koji utvrđuje radnički savet.

Ovako složena merila odnosno način raspodele na pojedine ekonomske jedinice nisu bili dovoljno razumljivi članovima radnog kolektiva. To pokazuju odgovori koje su dali radnici na pitanje postavljeno u anketi: »Da li ti je razumljiv način raspodele ličnih dohodaka na pojedine ekonomske jedinice u okviru preduzeća?«

MIŠLJENJA RADNIKA O RAZUMLJIVOSTI NAČINA RASPODELE LIČNIH DOHODAKA NA POJEDINE EKONOMSKE JEDINICE:

sasvim razumljiv	13,3%
uglavnom razumljiv	22,4%
delimično razumljiv	30,5%
nije razumljiv	30,9%
bez odgovora	2,9%

Merila za raspodelu poznata su samo jednoj trećini radnika, a potpuno ih razume samo svaki osmi radnik. To pokazuje da u izboru merila po kojima se formira udeo ekonomske jedinice učestvuje još uvek nedovoljan broj radnika. Ova merila su, međutim, u daljem razvoju znatno usavršena i pojednostavljena (istraživanje je vršeno u početnoj fazi razvoja samoupravljanja u okviru ekonomskih jedinica).

Raspodela ličnih dohodaka. Merila za raspodelu ličnih dohodaka na pojedine radnike u okviru ekonomske jedinice bila su različita u vreme kada su vršena ispitivanja. U nekim preduzećima su se u ekonomskim jedinicama primenjivala merila koja je utvrdio radnički savet. U drugima su centralni organi radničkog samoupravljanja donosili osnovna merila za utvrđivanje vrednosti radnih mesta i radnih normi, a ekonomske jedinice su same utvrđivale merila za raspodelu onog dela ličnog dohotka čiju je osnovu predstavljao kolektivni proizvodni učinak ekonomske jedinice. U trećoj grupi preduzeća ekonomska jedinica je mogla da menja vrednost radnih mesta u svom okviru. Samo u preduzećima koja su imala dužu praksu u vršenju ove funkcije, ekonomske jedinice su utvrđivale sva merila za formiranje ličnih dohodaka radnika, pridržavajući se opštih principa i kriterijuma koje su utvrdili centralni organi radničkog samoupravljanja u preduzeću.

Da bi se ocenilo mišljenje o tome ko treba da utvrđuje merila za raspodelu ličnih dohodaka, radnicima je u anketi postavljeno pitanje: »Da li merila za raspodelu ličnih dohodaka unutar ekonomske jedinice (vrednost radnih mesta, norme itd.) treba da utvrđuje — određuje radnički savet, kolektiv ekonomske jedinice ili njen odbor?«

¹¹ Ako bi se primenila ista stopa na različite ekonomske jedinice, najveći dohodak bi ostvarile ekonomske jedinice sa najnižim organskim sastavom.

MIŠLJENJA RADNIKA O TOME KO TREBA DA UTVRĐUJE MERILA ZA RASPODELU LIČNIH DOHODAKA UNUTAR EKONOMSKE JEDINICE:

radnički savet	14,1%
kolektiv ekonomske jedinice	57,0%
odbor ekonomske jedinice	20,6%
odgovori sa »ne znam«	4,5%
bez odgovora	3,8%

Od svakih pet radnika četvorica su mišljenja da merila za raspodelu ličnih dohodaka treba da se utvrđuju u ekonomskoj jedinici, što dozvoljava zaključak da je potpuno sazrela svest radnika da ekonomska jedinica treba da vrši funkciju raspodele ličnih dohodaka. Pri tome bi se ekonomske jedinice, naravno, pridržavale najopštijih principa i kriterijuma koje bi utvrdio radnički savet preduzeća, kao i principa i kriterijuma koje stvara i izražava u svojim moralnim, pravnim i drugim normama cela društvena zajednica.

Odgovor da ta merila treba da utvrđuje radnički savet preduzeća dali su oni radnici koji su smatrali da u njihovom preduzeću nisu još sazreli svi uslovi da tu funkciju počnu odmah vršiti ekonomske jedinice.

Ispitivano je i mišljenje radnika o rasponima u ličnim dohocima između radnika različitih kvalifikacija. U tom cilju bilo je postavljeno pitanje: »Da li je raspon ličnih dohodaka između najviše i najmanje kvalifikovanih radnika u tvojoj ekonomskoj jedinici pravilno određen ili je razliku potrebno smanjiti ili povećati?« Odgovarajući na ovo pitanje, radnici su donekle izrazili i svoj stav o samom principu raspodele prema radu.

MIŠLJENJA RADNIKA O RASPONU LIČNIH DOHODAKA UNUTAR EKONOMSKE JEDINICE:

raspon je pravilno odmeren	21,8%
treba smanjiti razliku	29,1%
treba povećati razliku	12,7%
treba nagraditi sve podjednako	23,9%
odgovori sa »ne mogu da ocenim«	9,2%
bez odgovora	3,3%

Upadljivo je da skoro jedna četvrtina ispitivanih radnika smatra da svi radnici treba da dobiju jednake lične dohotke. Međutim, ovi odgovori ne pokazuju da su svi ti radnici u principu protiv raspodele prema radu. Veći broj tih radnika izražava na taj način svoj kritički sud o pravičnosti sprovedene raspodele prema radu, tj. da raspodela u dato vreme, iako je vršena u ime principa raspodele prema radu, nije i stvarno izvršena prema radu. Prema tome, broj radnika koji je stvarno protiv raspodele prema radu je znatno manji od broja radnika koji su mišljenja da sve treba podjednako nagraditi. To istovremeno znači da je broj radnika koji kritikuje važeće raspone ličnih dohodaka za toliko veći. Samo manji broj radnika je i stvarno protiv raspodele prema radu, bilo da se poziva na nemogućnost stvarne primene tog principa, bilo da se poziva na »jednake stomake«. Oni ili ne razumeju opravdanost i stvarni smisao raspodele prema radu, što je češći slučaj, ili teže da prisvajaju i na račun svojih vrednijih drugova, što je svakako ređi slučaj.

Da još nisu bila pronađena prihvatljiva rešenja za utvrđivanje raspona ličnih dohodaka, pokazuju odgovori skoro dve trećine radnika koji kritikuju postojeće raspone (samo jedna petina radnika smatra da su ti rasponi pravilno utvrđeni).

OBLICI I REZULTATI RADNIČKOG SAMOUPRAVLJANJA U EKONOMSKIM JEDINICAMA

Učešće radnika u upravljanju ispitivano je: a) kao učešće radnika u upravljanju poslovima ekonomske jedinice, i b) kao učešće radnika u upravljanju poslovima preduzeća. Međutim, ovakva podela je uslovna, pošto su, u celini uzevši, poslovi ekonomske jedinice istovremeno i poslovi preduzeća, i obrnuto.

UČEŠĆE RADNIKA U UPRAVLJANJU POSLOVIMA EKONOMSKE JEDINICE. U svim preduzećima u kojima su vršena ispitivanja, radni kolektivi ekonomskih jedinica bili su osnovni nosioci samoupravnih funkcija tih jedinica. Osnovni oblik upravljanja u ekonomskim jedinicama tih preduzeća predstavlja neposredno odlučivanje na sastanku odnosno zboru svih radnika ekonomske jedinice.

Međutim, u praksi, ekonomske jedinice biraju i razne organe čiji je zadatak da pripremaju sastanke kolektiva, da se staraju o izvršavanju zaključaka i odluka sa tih sastanaka, kao i da same donose odluke koje nisu od bitnog značaja. Oblici, način konstituisanja i funkcije tih organa vrlo su različiti, prema specifičnim uslovima pojedinih preduzeća.

U anketi je zatraženo i mišljenje radnika o tome *ko treba da odlučuje u ekonomskoj jedinici*, pošto je u praksi o tome postojala dilema između samog kolektiva i izabranih organa.

MIŠLJENJA RADNIKA O TOME KO TREBA DA ODLUČUJE U EKONOMSKOJ JEDINICI:

kolektiv ekonomske jedinice	55,0%
izabrani predstavnici organa ekonomske jedinice	14,9%
kolektiv o značajnijim pitanjima, a izborni organ o drugim pitanjima	19,8%
odgovori sa »ne znam«	6,1%
bez odgovora	4,2%

Radnicima je postavljeno i pitanje: »U čemu još nije dovoljno došla do izražaja uloga kolektiva kao upravljača u tvojoj ekonomskoj jedinici?« Odgovori na ovo pitanje obuhvatili su najvažnije funkcije ekonomske jedinice, koje one vrše po pravilu u obliku neposrednog odlučivanja, tj. na sastancima svih radnika ekonomske jedinice.

MIŠLJENJA RADNIKA U ČEMU JOŠ NIJE DOŠLA DOVOLJNO DO IZRAŽAJA ULOGA KOLEKTIVA KAO UPRAVLJAČA U EKONOMSKIM JEDINICAMA:¹²

u raspodeli stanova	47,3%
u raspodeli ličnih dohodaka unutar jedinice	41,4%
u postavljanju pravilnih odnosa rukovodilaca i ostalih članova kolektiva	31,6%
u poboljšanju radne discipline	28,8%
u stručnom obrazovanju radnika	27,2%
u organizaciji proizvodnje i poslovanja	26,4%
u donošenju plana	24,8%
u uređivanju radnih odnosa	17,6%

Skoro jedna polovina radnika (petina svih datih odgovora) je mišljenja da uloga kolektiva nije dovoljno došla do izražaja u raspodeli stanova i u raspodeli ličnih dohodaka unutar ekonomske jedinice. Funkcije ekonomskih jedinica u raspodeli stanova su ograničene, usled ograničenosti sredstava kojima preduzeća za tu svrhu raspolažu. Proces raspodele ličnih dohodaka u preduzećima je jače potenciran, jer je tempo određivanja prava ekonomskih jedinica u raspodeli sporiji od želja radnika u ekonomskim jedinicama da o tome sami odlučuju.

¹² Pošto je svaki radnik mogao dati više odgovora, zbir procenata datih odgovora prelazi 100.

Radnicima je postavljeno i pitanje: »Šta smeta da kolektiv u tvojoj ekonomskoj jedinici postane u većoj meri stvarni upravljač?« Cilj pitanja je bio da se, posle datih odgovora na prethodna pitanja, ispituju uzroci koji koče ili usporavaju razvoj društveno-političkih i ekonomskih odnosa u ekonomskim jedinicama, a time i u preduzeću kao celini.

MIŠLJENJA RADNIKA O SMETNJAMA KOJE SPREČAVAJU DA KOLEKTIV EKONOMSKE JEDINICE POSTANE U VEĆOJ MERI STVARNI UPRAVLJAČ¹²:

ekonomska jedinica ima malo prava	25,8%
data su prava, ali nisu stvoreni uslovi da se ostvare	42,7%
ne poštuju se odluke kolektiva	22,7%
nezainteresovanost radnika	26,5%
nerazumljivost izveštaja o poslovanju i obračunu	27,6%
nepoznavanje pravilnika	19,2%
nepravilan stav rukovodilaca u ekonomskim jedinicama	22,7%
neslaganje među članovima kolektiva	18,2%
nisu mogli da ocene smetnje	17,5%

Mišljenje da su ekonomskoj jedinici data prava, ali da nisu stvoreni uslovi da se ona ostvare, izrazilo je 42,7% svih anketiranih radnika (19,2% ukupno datih odgovora). Uzroci ovakvom stanju, koji su mnogobrojni, leže u materijalnoj osnovi upravljanja kolektiva u ekonomskoj jedinici, kao i u promenama u organizaciji proizvodnje, stepenu obrazovanosti radnika, kvalifikacionoj strukturi i drugim elementima. Prava data ekonomskim jedinicama nisu uvek praćena i odgovarajućim promenama koje omogućuju ostvarivanje tih prava. U nekim preduzećima ekonomskim jedinicama su data prava da vrše raspodelu stanova, finansiraju stručno obrazovanje i stipendiranje kadrova, i sl., ali im istovremeno nisu obezbeđena i sredstva za to, ili su ta sredstva nedovoljna i ne omogućavaju uspešno vršenje funkcija. U jednom delu preduzeća kvalifikaciona struktura radnika je vrlo nepovoljna, tj. najveći broj radnika je bez kvalifikacija, što takođe sprečava da se ekonomska jedinica više razvije u stvarnom upravljaču. Jedan od uzroka što istovremeno nisu stvarani uslovi za ostvarivanje prava kolektiva ekonomske jedinice bila je i relativna brzina kojom su davana prava ekonomskoj jedinici, odnosno postupak određivanja prava ekonomskih jedinica nije bio praćen ravnomernim i istovremenim stvaranjem uslova za njihovo ostvarivanje.

Učešće članova ekonomske jedinice u upravljanju ispoljava se u aktivnom odnosu radnika prema pitanjima i problemima o kojima se odlučuje na sastancima kolektiva. Pri tome se ne misli samo na akt glasanja kojim se jedan predlog usvaja ili odbija, nego i na aktivno učešće u razmatranju pitanja i problema. U vezi s tim, radnicima je u anketi bilo postavljeno pitanje: »Da li iznosiš svoje predloge i mišljenja na sastanku ekonomske jedinice?«

UČEŠĆE RADNIKA U IZNOŠENJU PREDLOGA I MIŠLJENJA NA SASTANKU KOLEKTIVA EKONOMSKE JEDINICE:

iznose često predloge i mišljenja	26,7%
iznose retko predloge i mišljenja	44,5%
ne iznose predloge i mišljenja	24,1%
nisu odgovorili na pitanje	4,7%

Motivi zbog kojih radnici retko iznose svoja mišljenja i predloge, ili ih uopšte ne iznose, vrlo su različiti. Među motivima koje su radnici navodili odgovarajući na pitanje: »Ako ne iznosiš, ili retko iznosiš svoje predloge i mišljenja na sastanku kolektiva ekonomske jedinice, koji je razlog za to?«, ističu se dva. Prvo, znatan broj radnika misli da od njihovih predloga i mišljenja nema koristi, jer se odlučuje kako su to unapred drugi zamislili. Drugo, znatan broj radnika ne želi da iznošenjem svojih predloga i mišljenja

kritikuje rukovodioce, kako ne bi imali nezgoda u radu. Odmah iza ovih, došao bi i razlog da ne žele da se zameraju drugovima.

RAZLOZI ZBOG KOJIH RADNICI NE IZNOSE ILI RETKO IZNOSE SVOJE PREDLOGE I MIŠLJENJA NA SASTANKU KOLEKTIVA EKONOMSKE JEDINICE¹³:

nisu sigurni da su njihova mišljenja pravilna	18,5%
ne poznaju probleme	18,2%
ne žele da kritikuju rukovodioce da ne bi imali nezgoda	40,5%
ne žele da se zameraju drugovima	24,7%
stvari se slabo objašnjavaju	18,8%
misle da od toga nema koristi, jer se odlučuje kako su drugi zamislili	49,1%

UČEŠĆE RADNIKA U UPRAVLJANJU POSLOVIMA PREDUZEĆA. Ispitivanje učešća radnika u upravljanju poslovima preduzeća bilo je ograničeno na dva pitanja. Tražena su mišljenja članova kolektiva ekonomske jedinice o radu članova radničkog saveta preduzeća iz njihove sredine, i mišljenje o povezanosti radničkog saveta preduzeća sa ekonomskim jedinicama putem konsultovanja kolektiva ekonomskih jedinica pre donošenja važnijih odluka.

Prvo pitanje je glasilo: »Da li si zadovoljan kako drugovi iz tvoje ekonomske jedinice koji su izabrani u radnički savet preduzeća predstavljaju svoju ekonomsku jedinicu i kako polažu račun njenom kolektivu?«

OCENE RADNIKA O RADU U RADNIČKOM SAVETU PREDUZEĆA ČLANOVA RADNIČKOG SAVETA KOJI SU IZABRANI U NJIHOVIM EKONOMSKIM JEDINICAMA:

zadovoljni su radom članova radničkog saveta	26,6%
delimično su zadovoljni radom članova radničkog saveta	27,8%
nisu zadovoljni radom članova radničkog saveta	10,6%
ništa ne znaju o radu članova radničkog saveta	22,1%
ne mogu da ocene rad članova radničkog saveta	7,8%
bez odgovora	5,1%

Dve trećine radnika prate i poznaju rad članova radničkog saveta iz njihove sredine, dok je više od polovine potpuno ili delimično zadovoljno njihovim radom kako u radničkom savetu, tako i u pogledu podnošenja izveštaja odnosno polaganja računa kolektivu ekonomske jedinice koji ih je izabrao. Međutim, znatno velika grupa (više od jedne petine) radnika nije upoznata sa radom članova radničkog saveta, dok manja grupa nije mogla da oceni njihov rad.

Praksa radničkog samoupravljanja u preduzećima, naročito u poslednje vreme, pokazuje nužnost konsultovanja svih faktora u preduzeću prilikom donošenja važnijih odluka, a naročito kada se radi o odlučivanju o važnijim pitanjima proizvodnje i raspodele. Stoga je česta pojava da se o predlozima odluka raspravlja na sastancima ekonomskih jedinica, forumima političkih organizacija, posebnim komisijama organa radničkog samoupravljanja, itd. Ispitujući ovu pojavu, radnicima je postavljeno pitanje: »Da li radnički savet, pre nego što odluči o nekoj stvari važnoj za celo preduzeće, dovoljno ispituje mišljenje kolektiva ekonomske jedinice i vodi računa o njegovim predlozima?«

¹² Dok su na pitanje »Da li iznosiš svoje predloge i mišljenja na sastanku ekonomske jedinice« odgovorili svi radnici obuhvaćeni anketom (2.060), dotle su na pitanje »Ako ne iznosiš ili retko iznosiš svoje predloge i mišljenja na sastanku kolektiva ekonomske jedinice, koji je razlog za to« odgovorili samo radnici koji su u prvom odgovoru odgovorili sa »retko« ili »ne iznosi«. Takvih radnika bilo je 1.509, a oni su dali ukupno 2.663 odgovora.

OCENE RADNIKA O TOME U KOJOJ MERI RADNIČKI SAVET PREDUZEĆA PRE DONOŠENJA ODLUKE O NEKOJ STVARI KOJA JE VAŽNA ZA CELO PREDUZEĆE TRAŽI MIŠLJENJE I PREDLOGE KOLEKTIVA EKONOMSKE JEDINICE:

mišljenja i predlozi se uopšte ne traže	11,4%
mišljenja i predlozi se traže, ali sasvim nedovoljno	17,6%
mišljenja i predlozi se traže samo za manje važna pitanja	7,9%
mišljenja se traže, ali se ne pridaje važnost predlozima	13,2%
mišljenja i predlozi se traže, ali bi trebalo još više	28,2%
traženje mišljenja i predloga u potpunosti zadovoljava	9,6%
odgovori sa »ne znam«	8,8%
bez odgovora	3,3%

Odgovori na ovo pitanje pokazuju da je konsultovanje radničkog saveta i ekonomskih jedinica stvarna praksa u ispitivanim preduzećima. Međutim, radnici su dali vrlo različitu ocenu o tome u kojoj meri radnički savet traži predloge i mišljenja kolektiva ekonomske jedinice.

OCENE RADNIKA O RAZVOJU RADNIČKOG SAMOUPRAVLJANJA NA OSNOVI SAMOUPRAVLJANJA U EKONOMSKIM JEDINICAMA. U odgovorima na pitanje kako ocenjuju razvoj radničkog samoupravljanja u svom preduzeću otkako su uvedene ekonomske jedinice, četvrtina radnika je dala opštiju kvantitativnu ocenu da je učinjen velik napredak, trećina se opredelila za kvalitativnu ocenu da se tek sada počelo ostvarivati pravo samoupravljanja i da se više učinilo za ove dve godine (1959—1961) nego za osam ranijih. U izvesnom smislu, ovim odgo-

vorima se priključuju i odgovori da se napreduje, ali sporo, kojima se u stvari samo kritikuje tempo razvoja, ali se sam razvoj ne dovodi u pitanje. Jedinu sasvim negativnu ocenu razvoja samoupravljanja predstavljaju odgovori da uvođenje neposrednog upravljanja nije donelo neku značajniju promenu. Međutim, ovakvu je ocenu dao neznatan broj radnika, i to uglavnom u preduzećima u kojima u vreme ispitivanja nije još bilo značajnijih promena u odnosu na raniju situaciju.

OCENE RADNIKA O RAZVOJU SAMOUPRAVLJANJA U NJIHOVOM PREDUZEĆU OTKAKO SU UVEDENE EKONOMSKE JEDINICE:

mного se napređovalo	25,0%
stojimo na istom mestu	9,6%
tek sada se počelo ostvarivati samoupravljanje	16,5%
više se učinilo za ove dve godine nego za osam ranijih	14,3%
napreduje se, ali sporo	15,4%
odgovori sa »ne mogu da ocenim«	13,6%
bez odgovora	5,6%

U celini posmatrano, dati odgovori pokazuju da je većina radnika prihvatila neposredno upravljanje i da pozitivno ocenjuje dalji razvoj radničkog samoupravljanja do kojeg je došlo uvođenjem ekonomskih jedinica kao osnovnih ćelija samoupravnog mehanizma.

V. H. — H. K. — F. DŽ.

SAVEZ OMLADINE JUGOSLAVIJE

Sedmi kongres Narodne omladine Jugoslavije (novousvojeno ime organizacije je Savez omladine Jugoslavije) održan je od 23. do 26. januara 1963. u Beogradu.

U radu Kongresa uzelo je učešća 1.297 delegata izabranih na opštinskim konferencijama Narodne omladine, u organizacijama Saveza studenata, u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i u društvenim organizacijama koje isključivo ili pretežno okupljaju omladinu (Ferijalni savez, Narodna tehnika, Savez izviđača, Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu i Podmladak Jugoslovenskog crvenog krsta). Sa statusom delegata u radu Kongresa učestvovalo je i 107 članova dotadašnjeg Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije i Nadzorne komisije. Među delegatima je bilo 340 omladinki. Prosečna starost delegata iznosila je 23 godine.

Svečanom otvaranju Kongresa prisustvovali su i generalni sekretar Saveza komunista Jugoslavije Josip Broz Tito, sekretari Centralnog komiteta SKJ Edvard Kardelj i Aleksandar Ranković, članovi Izvršnog komiteta CK SKJ Ivan Gošnjak, Petar Stambolić i Jovan Veselinov, više članova CK SKJ, Saveznog izvršnog veća i Saveznog odbora SSRNJ, kao i drugi društveno-politički radnici iz svih krajeva zemlje.

Rad Kongresa pratili su i predstavnici 44 omladinske organizacije iz 35 zemalja Evrope, Azije, Afrike i Južne Amerike (Alžira, Angole, Austrije, Belgije, Bolivije, Britanske Gijane, Bugarske, Čehoslovačke, Čilea, Danske, Demokratske Republike Nemačke, Finske, Francuske, Gvineje, Islanda, Italije, Izraela, Južne Rodezije, Kambodže, Konga, Mađarske, Malija, Maroka, Mongolije, Nigerije, Norveške, Poljske, Rumunije, Savezne Republike Nemačke, Severne Rodezije, SSSR, Španije, Tanganjike, Tunisa i Ujedinjene Arapske Republike) i predstavnici međunarodnih omladinskih organizacija: Svetske federacije demokratske omladine, Svetske omladinske skupštine i Međunarodne unije socijalističke omladine.

Kongres je u ime Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije pozdravio generalni sekretar Saveza Josip Broz Tito.

Predstavnici 42 inostrane omladinske organizacije takođe su pozdravili ovaj skup omladine Jugoslavije.

Kongres je istovremeno radio u plenumu i u komisijama za kulturno-zabavni život i društvene aktivnosti omladine i za izmenu i dopunu Programskih načela i Statuta organizacije. Na plenarnim sednicama diskutovano je o Izveštaju o aktivnosti Narodne omladine Jugoslavije i radu Centralnog komiteta u periodu između VI i VII kongresa, i o referatu »Aktuelni zadaci omladine Jugoslavije u daljoj izgradnji socijalističkog društva«, koje je podneo predsednik Centralnog komiteta Narodne omladine Tomislav Badovinac. U diskusiji na plenarnim sednicama i u komisijama učestvovalo je 110 delegata i gostiju.

Kongres je na kraju usvojio Programska načela i Statut Saveza omladine Jugoslavije (kojim je, pored ostalog, promenjeno ime organizacije), zatim doneo Rezoluciju o narednim zadacima organizacije, uputio poziv omladini povodom odluke o učešću na izgradnji Jadranske magistrale, i izabrao novi Centralni komitet.

AKTIVNOST SAVEZA OMLADINE IZMEĐU DVA KONGRESA I NAREDNI ZADACI

OMLADINA U PROIZVODNJI. Velik broj proizvođača u zemlji čine mladi ljudi. Stoga je u periodu između dva kongresa jedan od osnovnih zadataka organizacija Narodne omladine u privrednim organizacijama bio još intenzivnije uključivanje mladih u rešavanje proizvodno-ekonomskih i drugih problema svojih radnih kolektiva. U ostvarivanju tog zadatka korišćeni su: proizvodna savezovanja omladinskih rukovodilaca, klubovi mladih proizvođača (koji su naročito u Sloveniji uspešno rešavali probleme proizvodnje), komisije za proučavanje pojedinih pitanja iz života i rada kolektiva, proizvodne konferencije (npr. u Sloveniji), zborovi mladih proizvođača (npr. u Srbiji), i sl. Kroz njih je razmatrano i rešavano o merama za unapređenje proizvodnje i podizanje produktivnosti rada, o odnosu prema radu, o racionalnijem i ekonomičnijem poslovanju, o kvalitetu proizvoda, o problemima stručnog obrazovanja, i dr.

Organizacije Narodne omladine na selu znatno su doprinele unapređenju i podizanju poljoprivredne proizvodnje. U 1961. blizu 100.000 omladinaca i omladinki bili su članovi zemljoradničkih zadruga. Pored toga, u 1960. godini, na primer, radilo je 1.160 sekcija mladih zadrugara i klubova naprednih poljoprivrednika, sa oko 40.000 članova, a u školskoj 1960/61. godini 6.649 školskih zadruga, sa 60.247 učenika-zadrugara.

Na Kongresu je istaknuto da organizacije Saveza omladine u svojoj društveno-političkoj aktivnosti treba da ističu, pored potrebe većeg radnog zalaganja i čvršće radne discipline, i etičku vrednost rada, odnosno njegovu ulogu u formiranju mladog čoveka. U Rezoluciji Kongresa o narednim zadacima organizacije ističe se da će Savez omladine podsticati mlade ljude da se zalažu »za primenu najmodernijih tehničkih dostignuća, za integraciju i specijalizaciju proizvodnje, ekonomičnost i rentabilnost poslovanja, da stalno vode brigu o poboljšanju organizacije rada, učvršćenju radne discipline i formiranju odnosa mladih prema radu i radnim zadacima«. U Rezoluciji se takođe ističe da omladina »treba da bude inicijator i nosilac unapređivanja poljoprivrede i socijalističkog preobražaja sela, putem proširivanja površina, modernizacije i specijalizacije proizvodnje na socijalističkom sektoru i uključivanja individualnih poljoprivrednih proizvođača u društvenu proizvodnju«.

OMLADINA I SAMOUPRAVLJANJE. S obzirom da je proširivanje društvene odgovornosti omladine najbolje sredstvo za njeno socijalističko vaspitanje, jedan od glavnih zadataka organizacije predstavlja uključivanje mladih u društveno-politički život, odnosno osposobljavanje omladine da kvalifikovano učestvuje u razmatranju svih pitanja iz života i rada društvene zajednice. U organima društvenog i radničkog samoupravljanja i organima vlasti bilo je poslednjih godina preko 100.000 omladinaca i omladinki. Od toga je, na primer:

— u narodnim odborima opština poslednjih godina radilo preko 2.500 omladinaca i omladinki izabranih na redovnim izborima za odbornike narodnih odbora opština, dok ih u savetima i komisijama ima znatno više;

— u radničkim savetima preduzeća sa 30 i više radnika i službenika bilo je u 1960. godini 24.111 omladinaca i omladinki (16,4% od ukupnog broja članova radničkih saveta), što prema 1958. predstavlja povećanje za 5.646 članova;

— u savetima zemljoradničkih zadruga (izabranim u 1961) bilo je 5.614 omladinaca i omladinki;

— u školskim odborima škola drugog stupnja u školskoj 1961/62. godini radilo je preko 6.000 omladinaca i omladinki, dok ih je znatno veći broj u raznim komisijama pri ovim odborima.

¹ O ranijoj aktivnosti Narodne omladine vidi: »Narodna omladina Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 73—75 (3—5); »VI kongres Narodne omladine Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1958, januar, str. 17—20 (3—6); i »Aktivnost Narodne omladine Jugoslavije 1958—1960«, »Jug. pregled«, 1960, mart, str. 113—117 (11—15).

Sve veći broj mladih u organima radničkog i društvenog samoupravljanja rezultat je u prvom redu njihove sopstvene društveno-političke afirmacije. U Rezoluciji Kongresa se ističe da se »Savez omladine Jugoslavije i ubuduće mora još više zalagati za pripremanje i osposobljavanje omladine za učešće u sistemu društvenog samoupravljanja«.

OBRAZOVANJE I STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE OMLADINE. Poslednjih godina je sistem obrazovanja i stručnog osposobljavanja mladih dalje usaglašavan sa potrebama društva, čemu je svoj doprinos dala i organizacija Narodne omladine. Povećan je kapacitet obrazovnih ustanova; prošireni su oblici vanškolskog stručnog, društveno-ekonomskog i opšteg obrazovanja, što ima velik značaj za mlade ljude, jer oni na taj način uporedo sa radom u proizvodnji mogu da stiču dalje kvalifikacije; izvršena je dalja demokratizacija visokog školstva (upis na fakultete — pod određenim uslovima — i onih koji nemaju propisane školske kvalifikacije, uvođenje vanrednog studiranja, uvođenje trostepene nastave, i dr.); dalje je razvijan i usavršavan sistem društvenog samoupravljanja u školskim institucijama (školski odbori, učeničke zajednice, studentska veća); sprovedena je reforma školstva u cilju daljeg, bržeg prilagođavanja potrebama privrede i javnih službi (menjanje nastavnih planova, veća specijalizacija, jačanje uloge praktičnog i proizvodnog rada); i dr.

Razvijenost sistema obrazovanja i stručnog osposobljavanja predstavlja jedan od preduslova za uključivanje mladih u privredu i društvene delatnosti. Stoga je u Rezoluciji Kongresa, pored ostalog, istaknuto da Savez omladine treba da se zalaže za:

- razvijanje aktivnog i pozitivnog odnosa omladine prema učenju;

- uključivanje što većeg broja učenika u školske organe samoupravljanja;

- jačanje materijalne baze ustanova za obrazovanje i stručno osposobljavanje, čemu treba da doprinese integracija i usklađivanje programa tih ustanova;

- usmeravanje završnih razreda osmogodišnjih škola u pravcu osposobljavanja za razne privredne i druge delatnosti;

- poštovanje jednakih uslova pri upisu u škole II stupnja za sve mlade ljude, u skladu sa njihovim sposobnostima, zalaganjem i uspehom u učenju.

SAVEZ OMLADINE I REŠAVANJE MATERIJALNIH PROBLEMA MLADIH. Organizacija je i u periodu između dva kongresa naročitu pažnju poklanjala materijalnim problemima mladih: sagledavanju i poboljšavanju njihovog položaja u sistemu raspodele, obezbeđivanju uslova za smeštaj i ishranu, usavršavanju sistema stipendiranja i uvođenju kreditiranja, i sl. U periodu 1957—1959, na primer, izgrađeno je 77 domova učenika, sa 14.278 mesta; povećan je broj stipendista sa 51.476 u školskoj 1957/58. na 74.657 u školskoj 1961/62. godini, uz povećanje mesečnih iznosa stipendija; uveden je sistem kreditiranja kao nov oblik društvene pomoći za školovanje;² otvoren je niz restorana društvene ishrane, sa preko 300.000 obroka dnevno; intenzivnije se radi na rešavanju stambenih problema samaca i uopšte mladih radnika; i sl.

U vezi sa materijalnim problemima mladih, Rezolucija Kongresa ističe sledeće zadatke Saveza omladine:

- da zajedno sa ostalim društveno-političkim organizacijama, a naročito sa Savezom sindikata i Socijalističkim savezom, stalno prati radne i životne uslove mladih ljudi i da se zalaže za njihovo dalje poboljšavanje;

- da pokloni posebnu pažnju izgradnji i poslovanju samskih stanova i hotela, đačkih i studentskih domova, kao i poboljšanju uslova života mladih radnika i đaka-putnika; i

- da se zalaže za razvijanje sistema kreditiranja i stipendiranja učenika i studenata, kao i za veću društvenu odgovornost organa koji dodeljuju stipendije.

IDEOLOŠKO-POLITIČKI RAD. Dosadašnja ideološko-politička aktivnost organizacije predstavljala je važan preduslov za aktivno uključivanje mladih u društveno-politički život zemlje, a naročito za njihovo osposobljavanje za kvalifikovano učešće u sistemu društvenog samoupravljanja. Oblici ideološko-političke aktivnosti bili su uglavnom sledeći:

- masovno političko informisanje mladih o svim značajnijim događajima u zemlji i svetu — putem predavanja, informacija, omladinskih katedri na narodnim i radničkim univerzitetima, kao i drugih oblika (npr. u periodu između VI i VII kongresa u Srbiji je održano oko 80.000 predavanja, sa preko 3,500.000 slušalaca, a u Bosni i Hercegovini blizu 55.000 predavanja, sa preko 2,000.000 slušalaca);

- ideološko obrazovanje omladine putem njenog upoznavanja sa bitnim pitanjima teorije naučnog socijalizma i osnovnim karakteristikama društveno-političkog i ekonomskog razvoja zemlje radi osposobljavanja za neposrednije uključivanje u društveno-politički život. Razvijeni su raznovrsni kružoci, razne naučne i studijske grupe, sekcije, debatni klubovi, klubovi za izučavanje određenih pitanja, i dr., preko kojih mladi ljudi stiču znanja iz marksističke filozofije, političke ekonomije, ekonomike FNRJ, međunarodnog radničkog pokreta i drugih oblasti. Tako, na primer, u Srbiji ima 2.445 različitih »specijalizovanih« oblika (marksistički kružoci, različite grupe, debatni klubovi, i sl.), u Makedoniji radi preko 420 marksističkih kružoka, 271 debatni klub, 273 omladinske katedre, itd. Kroz raznovrsne kurseve i seminare koje organizuju radnički i narodni univerziteti u zemlji prolazi godišnje oko 150.000 omladinaca i omladinki;

- ideološko obrazovanje omladinskih aktivista kroz višemesečne večernje omladinske škole, seminare, savetovanja i sl. Večernje omladinske škole³ su naročito afirmisan oblik obrazovanja: ima ih oko 500. Kroz seminare za omladinske aktiviste prošlo je u proteklih pet godina oko 200.000 omladinaca i omladinki.

U vezi sa ideološko-političkom aktivnošću, u Rezoluciji o narednim zadacima ističe se:

- da osnovu ideološko-vaspitnog i političkog rada Saveza omladine Jugoslavije predstavljaju marksističko-lenjinističko učenje, stvaralačko delovanje na neprestanom produbljavanju i razvijanju tekovina narodne revolucije i društveno-politička praksa u zemlji;

- da je osnovni metod rada u ovoj oblasti povezivanje idejno-vaspitnog i političkog rada organizacije sa konkretnim društveno-političkim problemima mladih i sa društvenim kretanjima u zemlji uopšte;

- da sadržina ideološko-vaspitnog i političkog rada treba da omogući sistematsko marksističko obrazovanje omladine, njeno upoznavanje sa osnovima marksističke nauke i savremenim razvojem marksističke misli;

- da ova aktivnost treba da doprinese daljem zblizavanju radničke, seoske, školske i studentske omladine, kao i daljem razvijanju bratstva i jedinstva jugoslovenskih naroda.

KULTURNO-ZABAVNI ŽIVOT. Najmasovniju osnovu za rad na ovom području među omladinom predstavlja i dalje kulturno-umetnički amaterizam. U raznovrsnim sekcijama (folklorne, dramske, muzičke, recitatorske, horske i dr.), u oko 2.000 omladinskih kulturno-umetničkih društava radi nekoliko desetina hiljada omladinaca i omladinki. Poslednjih godina omladina razvija i druge raznovrsne oblike kulturno-zabavne aktivnosti. Sve je veći broj klubova ljubitelja pojedinih umetnosti, omladinskih tribina, literarnih sekcija, omladinskih domova sa raznolikom delatnošću, različitih revijalnih programa, estradnih i kabaretskih scena, takmičenja »Pokaži šta znaš«, i sl. (Tabela 1.)

² Vidi: »Stipendiranje i kreditiranje studenata«, »Jug. pregled«, 1960, septembar, str. 367—372 (31—36).

³ O tim školama vidi: »Škole za ideološko-političko obrazovanje« »Jug. pregled«, 1960, oktobar, str. 427—428 (53—54).

TABELA 1 — OMLADINCI I OMLADINKE (DO 24 GODINE STAROSTI) AKTIVNI ČLANOVI KULTURNO-UMETNIČKIH I KULTURNO-PROSVETNIH DRUŠTAVA 1960/61.

	Ukupno		Muških		Ženskih	
	broj	% od ukupnog broja	broj	% od ukupnog broja muških	broj	% od ukupnog broja ženskih
Jugoslavija	58.602	50,2	32.761	47,0	25.841	55,1
Srbija	17.287	56,7	10.268	53,1	7.019	62,9
Hrvatska	9.847	47,2	5.370	42,5	4.477	54,5
Slovenija	17.986	42,5	9.720	39,7	8.266	46,3
Bosna i Hercegovina	8.532	62,9	4.646	57,9	3.886	70,3
Makedonija	2.871	66,4	1.660	64,7	1.211	69,0
Crna Gora	2.079	40,2	1.097	39,8	982	40,6

Podaci: Statistički bilten, br. 251, »Omladina Jugoslavije«.

U Rezoluciji o narednim zadacima ističe se da Savez omladine treba da svojim raznovrsnim aktivnostima u još većoj meri nego dosad organizuje, podstiče i usmerava zdravu zabavu i razonodu mladih u slobodnom vremenu, nastojeći da ih prožme oblicima stvaralaštva, socijalističkom idejnošću i sadržinom u kojoj se ispoljava slobodna i svestrana ličnost.

U Rezoluciji o narednim zadacima i u zaključcima Komisije za kulturno-zabavni život i društvene aktivnosti omladine ističe se da će Savez omladine i dalje podržavati procese demokratizacije kulture, umetnosti i nauke u zemlji, kao i da će se zalagati za razvoj kulturnog stvaralaštva omladine i vaspitavanje kulturnih potreba, navika i ukusa mladih, a suprotstavljati se antisocijalističkim pojavama i

tendencijama u oblasti kulture, kao i štetnim uticajima koji se na omladinu prenose putem štampe, filma, literature i ostalih javnih sredstava komunikacija.

SARADNJA SA DRUGIM DRUŠTVENIM ORGANIZACIJAMA KOJE OKUPLJAJU OMLADINU. Pošto se društvena aktivnost mladih ne iscrpljuje samo radom u Savezu omladine, Kongres je pozitivno ocenio ulogu koju društvene organizacije imaju u vaspitanju omladine. Narodna omladina je proteklih godina poklanjala veliku pažnju delatnosti društvenih organizacija koje isključivo ili pretežno okupljaju mlade ljude (organizacije za fizičku kulturu, tehničke, izletničko-turističke, zdravstvene i druge).

*Organizacije za fizičku kulturu*⁴ organizuju radničke, seoske i srednjoškolske sportske igre, predvojničke višeboje, turnire, sletove, takmičenja za sportsku značku, krošve i dr. Na ovim sportskim priredbama učestvuje prosečno godišnje oko milion omladinaca i omladinki. Radničke i seoske sportske igre obuhvataju godišnje oko 400.000 učesnika, dok u školama radi oko 1.300 školskih sportskih društava.⁵ (Tabela 2.)

Ferijalni savez,⁶ *Savez izvidnika*, *Planinarski savez*⁷ i *druge slične organizacije* omogućili su stotinama hiljada mladića i devojaka da pod povoljnim uslovima provedu svoj odmor na moru ili u planini. Tako je, na primer, u toku 1962. na letovanju u kampovima Ferijalnog saveza bilo 58.400 omladinaca i omladinki. Pored toga, znatan broj mladih koristi odmarališta sindikalnih i privrednih organizacija. Na izletima, ekskurzijama i na putovanjima učestvuje prosečno godišnje oko 500.000 omladinaca i omladinki.

Organizacije za tehničko vaspitanje (Savez organizacija za tehničko vaspitanje, Društvo »Nikola Tesla«, Auto-

TABELA 2 — OMLADINCI I OMLADINKE AKTIVNI ČLANOVI OSNOVNIH ORGANIZACIJA ZA FIZIČKU KULTURU 1960.

	Jugoslavija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Ukupan broj članova	841.530	309.660	196.890	176.925	83.321	56.461	18.273
U tome omladina od 15 do 24 godine	347.312	129.502	81.154	63.805	37.332	26.536	8.983
U %	41,3	41,8	41,2	36,1	44,8	47,0	49,1
Atletika	4.801	1.393	1.212	1.441	580	85	90
Auto-moto sport	8.140	291	1.606	5.293	421	370	159
Biciklizam	1.028	398	275	167	87	61	40
Boks	1.870	1.291	180	109	122	97	71
Fudbal	51.733	28.226	12.448	2.526	5.965	2.104	464
Hokej na travi	398	121	277	—	—	—	—
Kajak i jedrenje na vodi	3.396	1.149	1.182	345	512	143	65
Klizanje i hokej na ledu i koturaljkama	509	187	92	200	—	30	—
Konjički sport	1.996	1.077	549	251	95	24	—
Košarka	4.376	1.751	1.018	640	406	341	220
Kuglanje i bočanje	3.927	807	1.587	1.053	392	8	—
Lov	5.602	3.023	1.005	453	419	482	220
Mačevanje	246	135	27	65	—	19	—
Odbojka	3.139	973	741	331	441	336	317
Planinarstvo	37.113	7.250	6.528	17.284	3.191	2.258	602
Plivanje	4.407	1.100	2.183	645	160	53	266
Ragbi	172	124	48	—	—	—	—
Rukomet	10.382	3.944	3.529	917	737	936	319
Smućanje	2.809	144	557	1.615	363	130	—
Stoni tenis	2.685	719	730	563	286	324	63
Streljaštvo	94.720	37.638	22.315	11.108	8.499	11.210	3.950
STV »Partizan«	77.469	26.277	16.260	14.979	12.059	6.064	1.830
Šah	19.463	8.950	3.927	2.603	2.296	1.380	307
Tenis	1.724	535	689	306	137	57	—
Teška atletika	2.872	1.342	724	618	164	24	—
Veslanje	2.335	577	1.465	293	—	—	—

Podaci: Statistički bilten, br. 251, »Omladina Jugoslavije«.

⁴ Vidi: »Jugoslovenski savez organizacija za fizičku kulturu«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 509—510 (65—66).⁵ Vidi: »Školska društva za fizičku kulturu«, »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 411—412 (7—8).⁶ Vidi: »Ferijalni savez Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1959, oktobar, str. 397—399 (5—7).⁷ Vidi: »Planinarski savez Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1960, septembar, str. 394—396 (24—26).

moto savez i druge organizacije) organizuju niz aktivnosti.⁸ Formirano je 1.395 novih klubova mladih tehničara, sa 5.925 sekcija; u školama je otvoreno 1.579 novih radionica, laboratorija i kabineta; na selu je osposobljeno oko 16.000 traktorista-ratarata, dok je 4.800 omladinaca naučilo da se koristi poljoprivrednim spravama.

Kroz centre *Podmlatka Crvenog krsta*⁹ prošlo je u periodu 1958—1962. oko 15.000 omladinaca i omladinki koji su osposobljavani za uspešniji rad u organizaciji.

U Rezoluciji se ističe da Savez omladine u još većoj meri nego dosad treba da sarađuje sa ostalim društvenim organizacijama koje okupljaju omladinu. »Savez omladine Jugoslavije je zainteresovan za jačanje demokratskih odnosa u životu tih organizacija, za značajniji ulogu i veći uticaj članstva u određivanju sadržine rada i rukovođenju tih organizacija, za aktivniju borbu u otklanjanju negativnih pojava i slabosti.«

RAD SA PIONIRIMA. Preko svojih instruktora za rad sa pionirima, kao i na druge načine, Narodna omladina Jugoslavije organizovala je i rad sa pionirima.

U školskoj 1960/61. godini u 62.850 raznih grupa, sekcija, družina i klubova bilo je 2,357.750 od ukupno 2,594.000 učenika osnovnih škola.

*Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije*¹⁰ poslednjih godina organizovao je više masovnih akcija, u kojima je učestvovala i Narodna omladina. Po obimnosti i postignutim rezultatima izdvajaju se Jugoslovenske pionirske igre, koje su svake godine orijentisane na različita područja (u 1961. na temu »Moje mesto juče, danas i sutra«, u 1962. bile su posvećene unapređenju fizičke kulture među decom, a u 1963. tehničkom vaspitanju), zatim Smotra pionira zadrugara i mladih prirodnjaka 1960. godine¹¹ i Smotra tehničkih delatnosti pionira 1958. godine (učestvovalo preko 500.000 pionira).

PROSLAVA DANA MLADOSTI. Dan mladosti,¹² pored svog prvenstveno političkog obeležja, sve više dobija karakter smotre celokupne aktivnosti omladine. Aktivnosti omladine povodom proslave Dana mladosti svake godine su sve raznovrsnije, što potvrđuju i podaci o proslavi Dana mladosti u 1962. (Tabela 3.)

RADNE AKCIJE.¹³ Na VI kongresu Narodne omladine Jugoslavije omladina je prihvatila obavezu da nastavi i dovrši izgradnju Auto-puta bratstva i jedinstva. Pored toga, omladina je učestvovala i na većem broju lokalnih radnih akcija.

Na izgradnji *Auto-puta bratstva i jedinstva*¹⁴ učestvovalo je u periodu 1958—1962. ukupno 230.000 omladinaca i omladinki.

U 1963. izgradiće se još 60 km na deonici Osipaonica—Beograd, čime će Auto-put bratstva i jedinstva biti završen.

Među učesnicima na izgradnji Auto-puta prvi put je učestvovalo na većim radnim akcijama 139.877 omladinaca i omladinki. Najveći deo čini srednjoškolska omladina (65.062), zatim seoska (60.770), radnička (48.602), studenti (24.715), učenici u privredi (14.427), službenici (7.701) i ostali (7.974). Omladinki je bilo 29.840, ili oko 13% od ukupnog broja učesnika. (Tabela 4.)

TABELA 3 — AKTIVNOSTI POVODOM PROSLAVE DANA MLADOSTI U 1962.

Vrste aktivnosti	Broj	Broj učesnika	Broj gledalaca
Ukupno	32.376	1,629.944	7,535.632
Kulturno-umetničke priredbe	7.086	385.075	1,398.588
Festivali	342	51.355	241.518
Akademije	2.091	47.194	615.165
Muzički koncerti mladih	636	18.918	251.419
Predavanja	4.174	96.274	13.452
Izložbe	849	17.610	513.481
Književni i drugi konkursi	231	25.372	25.384
Pionirske igre 1962.	371	221.240	552.595
Zborovi, smotre i svečane predaje zastava	637	131.215	278.854
Bakljade i vatrometi	835	14.281	63.163
Sportska takmičenja	8.265	216.218	1,779.336
Sletovi »Partizana«	476	141.427	531.866
Srednjoškolske sportske igre	1.602	86.750	395.836
Radničke sportske igre	1.972	66.663	426.732
Seoske partizanske igre	482	28.293	149.635
Zborovi ferijalaca	128	18.860	31.060
Sletovi pionira	115	10.046	27.768
Zborovi izviđača	439	22.903	93.020
Takmičenja strelaca	1.416	24.940	113.265
Vazduhoplovni mitinzi	17	457	19.265
Razni kursovi i seminari	212	4.853	230

TABELA 4 — IZGRADNJA AUTO-PUTA BRATSTVA I JEDINSTVA 1958—1962.

Godina	Deonica	Izgrađeno km	Broj brigada	Broj omladinaca i omladinki
1958—1962	ukupno	505	2.119	229.251*
1958	Ljubljana—Zagreb	79,5	466	53.323
1959	Paraćin—Malošiste i Negotino—Demir-kapija	110	498	51.000
1960	Malošiste—Grdelica i Udovo—Gevgelija	82	453	48.557
1961	Grdelica—Skopje	138	438	46.699
1962	Paraćin—Osipaonica	95,5	264	29.672

* Nisu uračunati članovi međunarodnih brigada i učesnici u izgradnji izvan omladinskih brigada.

Boljem i zabavnijem korišćenju slobodnog vremena na radnim akcijama doprineli su: ideološko-politički rad (od žano ukupno preko 42.800 predavanja i političkih informacija, sa preko 2.000.000 slušalaca), kulturno-zabavne i prosvetne aktivnosti (dato oko 15.000 kulturno-umetničkih predavanja, u čijem je izvođenju učestvovalo oko 300.000 brigadista), tehničko vaspitanje i stručno obrazovanje (kroz stručne i amaterske kurseve prošlo je 236.528 omladinaca i omladinki) i sportske aktivnosti (učestvovalo oko 1.500.000 brigadista).

Omladina je učestvovala i na većim lokalnim akcijama organizovanim na naseljskom principu, kao i na povremenim lokalnim radnim akcijama.¹⁵

Na većim lokalnim akcijama organizovanim na naseljskom principu učestvovala je pretežno srednjoškolska i studentska omladina, a građeni su veoma raznovrsni objekti (u Srbiji u periodu 1958—1962. učestvovalo 32.000 omladinaca i omladinki, u Sloveniji 8.674, itd.).

U isto vreme na povremenim lokalnim akcijama učestvovalo je preko 6.600.000 omladinaca i omladinki. Vrednost radova (građeni su objekti koji doprinose podizanju poljoprivredne proizvodnje, komunalni objekti, objekti za sport, rekreaciju i društveno-zabavni život, i dr.) iznosi nekoliko milijardi dinara.

¹⁵ Vidi: »Lokalne radne akcije omladine u 1960«, »Jug. pregled«, 1961, mart. str. 131—132 (19—20).

⁸ O Narodnoj tehnici vidi: »Jug. pregled«, 1957, januar, str. 45—46 (3—4).

⁹ Vidi: »Podmladak Jugoslovenskog crvenog krsta«, »Jug. pregled«, 1961, septembar, str. 353—354 (35—36).

¹⁰ Vidi: »Savet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 245—246 (31—34).

¹¹ Vidi: »Jugoslovenska smotra pionira zadrugara i mladih prirodnjaka«, »Jug. pregled«, 1960, decembar, str. 509—510 (65—66).

¹² Vidi: »Dan mladosti«, »Jug. pregled«, 1958, septembar, str. 346—347 (34—35).

¹³ Vidi: »Omladinske radne akcije«, »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 61—65 (7—11).

¹⁴ Vidi: »Jug. pregled«, 1958, novembar, str. 437—438 (41—42); 1959, novembar, str. 419—422 (79—82); 1960, decembar, str. 505—507 (61—63); 1961, novembar, str. 455—458 (45—48); 1962, novembar—decembar, str. 443—444 (17—18).

ORGANIZACIONO-POLITIČKA IZGRADNJA. Jednu od osnovnih karakteristika delatnosti organizacije Narodne omladine predstavlja nastojanje da se njen razvoj, jačanjem i usavršavanjem postojećih i iznalaženjem novih formi i sadržine rada, što više uskladi sa opštedruštvenim razvojem zemlje. U tom cilju poklanjana je naročita pažnja:

— daljem jačanju demokratije u unutrašnjem životu organizacije i stvaranju takve atmosfere koja podstiče slobodno iznošenje mišljenja i traženje odgovora na određena pitanja;

— delatnosti aktiva Narodne omladine, koji — naročito u razvijenijim sredinama — u sve većoj meri postaju pokretači i organizatori raznovrsnih oblika aktivnosti u skladu sa interesovanjem i potrebama mladih ljudi (klubovi mladih proizvođača, kružoci, društveni klubovi, sekcije mladih zadrugara, i sl.);

— osposobljavanju omladinskih rukovodstava da što uspešnije i potpunije odgovore savremenim potrebama i zahtevima (u rukovodstvima organizacije, uključujući i sekretarijate aktiva, radi preko 150.000 omladinaca i omladinki);

— daljem omasovljavanju organizacije, čije se članstvo između dva kongresa povećalo za blizu 400.000 omladinaca i omladinki.¹⁶

TABELA 5 — ČLANSTVO SAVEZA OMLADINE JUGOSLAVIJE 1958—1961. PO REPUBLIKAMA

Republika	1958	1959	1960	1961
Jugoslavija	1,255.693	1,386.152	1,514.733	1,635.544
Srbija	536.031	590.364	619.135	652.734
Hrvatska	247.341	273.625	313.014	345.129
Slovenija	102.967	114.703	133.935	140.679
Bosna i Hercegovina	235.427	268.220	295.638	311.778
Makedonija	92.175	96.812	106.556	132.411
Crna Gora	41.752	42.428	46.495	53.813

U Rezoluciji o narednim zadacima naglašava se da je »dalje jačanje vaspitno-političke uloge Saveza omladine Jugoslavije i njegovo uspešno angažovanje na organizovanju društvene aktivnosti mladih usko povezano sa izgrađivanjem unutrašnjih društvenih odnosa u samoj organizaciji, sa njenom daljom organizaciono-političkom izgradnjom«.

MEĐUNARODNA SARADNJA.¹⁷ Rukovodeći se u svojoj međunarodnoj aktivnosti principima ravnopravne, radne, univerzalne i bilateralne saradnje, Savez omladine Jugoslavije (uključujući Savez studenata Jugoslavije i Biro za međunarodne veze omladine i studenata) održava veze sa preko 400 organizacija i institucija iz svih krajeva sveta, što u odnosu na 1958. čini skoro dvostruko povećanje (u vreme VI kongresa Narodne omladine Jugoslavije održavane su veze sa 220 organizacija i institucija). Oblici ove saradnje su međusobni razgovori i diskusije, seminari, kulturne i sportske delatnosti, razmene radnih grupa, i sl. Pored toga, Narodna omladina je učestvovala i na nizu međunarodnih omladinskih skupova i manifestacija (npr. na festivalima omladine i studenata sveta, održanim pod parolom »Za mir i prijateljstvo« 1959. u Beču i 1962. u Helsinkiju, zatim u radu Svetskog omladinskog foruma u Moskvi, i dr.; radne grupe Narodne omladine Jugoslavije uzele su učešća na radnim akcijama omladine Ujedinjene Arapske Republike, Poljske i još nekih drugih zemalja, itd.).

Pozitivno ocenjujući dosadašnje rezultate i sadržinu međunarodne aktivnosti Narodne omladine, Kongres je u Rezoluciji o narednim zadacima posebno istakao sledeće stavove:

— Savez omladine Jugoslavije smatra da odlučna borba za mir, razoružanje i doslednu primenu politike aktivne

miroljubive koegzistencije treba da predstavlja osnov široke međusobne povezanosti i saradnje progresivnih omladinskih pokreta u svetu;

— Savez omladine Jugoslavije će i ubuduće razvijati, jačati i proširivati prijateljstvo i saradnju sa omladinom drugih zemalja;

— Savez omladine Jugoslavije će i ubuduće davati nepokolebljivu podršku omladini naroda koji su stali na put samostalnog razvoja, kao i onih koji se još uvek bore za svoju slobodu i nezavisnost;

— mlada generacija Jugoslavije, okupljena u svom Savezu omladine, želi da dalje razvija prijateljstvo i iskrenu saradnju sa svim progresivnim, demokratskim omladinskim organizacijama celog sveta, sa kojima je trajno vezuju osnovni životni interesi mladih ljudi sadržani u borbi za mir, društveni progres i sreću omladine i svih radnih ljudi.

RAD CENTRALNOG KOMITETA Narodne omladine Jugoslavije u proteklom periodu zasnivao se na sprovođenju u život stavova i zadataka koje je postavio VI kongres Narodne omladine, kao i na razmatranju i rešavanju aktuelnih pitanja iz života i rada mladih koja su proisticala iz dinamičnog razvika zemlje i odluka rukovodstava SKJ i SSRNJ. U periodu između dva kongresa, Centralni komitet je održao deset plenarnih sastanaka, na kojima su razmatrana sledeća pitanja:

— aktuelni politički zadaci Narodne omladine u vezi sa odlukama VII kongresa SKJ (II plenum — 28. maja 1958);

— metod rada rukovodstva Narodne omladine (II plenum — 28. maja 1958);

— radne akcije Narodne omladine u 1958. i pripreme za 1959. godinu (III plenum — 24. decembra 1958);

— tehničko vaspitanje omladine i dece (III plenum — 24. decembra 1958);

— sprovođenje zaključaka Jugoslovenskog kongresa za fizičku kulturu (IV plenum — 28. maja 1959);

— društveno-politički problemi omladine i zadaci NO (V plenum — 26. i 27. januara 1960);

— vaspitni značaj radnih akcija i u vezi s tim zadaci Narodne omladine u 1960. godini (V plenum — 26. i 27. januara 1960);

— aktuelna pitanja rada NO na selu (VI plenum — 11. aprila 1960);

— neki problemi daljeg organizaciono-političkog razvoja Narodne omladine (VII plenum — 19. novembra 1960);

— životni i radni uslovi radničke omladine (zajednički plenarni sastanak sa Centralnim većem Saveza sindikata Jugoslavije — 21. i 22. novembra 1960);

— sprovođenje Rezolucije Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova i u vezi s tim uloga sindikalnih i omladinskih organizacija (zajednički plenarni sastanak sa Centralnim većem Saveza sindikata Jugoslavije — 21. i 22. novembra 1960);

— uloga i zadaci NO u ostvarivanju novih političkih i ekonomskih mera (IX plenum — 15. maja 1961);

— aktuelni zadaci NO u vezi sa novim Ustavom i zaključcima IV plenuma CK SKJ (X plenum — 12. oktobra 1962); i

— predlog izveštaja CK o aktivnosti organizacije između VI i VII kongresa (X plenum — 12. oktobra 1962).

Održavanje plenarnih sastanaka prethodile su obimne pripreme, koje su se sastojale iz temeljitog i svestranog analiziranja određenih pitanja, korišćenja raznovrsnih oblika, kao što su ekipni obilasci organizacija, razgovori sa ljudima koji se bave određenim pitanjima omladine, itd. To je imalo pozitivan odraz na studioznije i organizovanje praćenje i proučavanje problema mladih ljudi. Diskusije vođene na plenumima CK značile su vredan doprinos kako u pogledu izmene iskustava, tako i informisanja organizacija o njima i njihovog orijentisanja na najaktuelnije poslove. U cilju što bržeg i neposrednijeg prenošenja stavova i zadataka koji su utvrđivani na plenarnim sastancima Centralnog komiteta, u njihovom radu skoro redovno su

¹⁶ Vidi: »Sastav članstva i rukovodstava Narodne omladine Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1961, oktobar, str. 401—402 (39—40).

¹⁷ O međunarodnoj saradnji Narodne omladine vidi: »Jug. pregled«, 1961, april, str. 154—156 (26—28).

učestvovali i predsjednici sreskih komiteta Narodne omladine, a prema potrebi i drugi aktivisti koji neposredno rade sa omladinom.

Sprovodeći zaključke plenarnih sastanaka, Predsedništvo CK je od 1958—1962. održalo 32 sastanka.

Sekretarijat Predsedništva obavljao je tekuće poslove između sastanaka Predsedništva, pripremao sastanke Predsedništva, savetovanja i druge sastanke držane u CK i u zajednici sa drugim organizacijama i organima vlasti.

Pri Centralnom komitetu, neposredno vezane za Sekretarijat kao pomoćna tela, delovale su komisije (na primer, Međunarodna komisija, Komisija za društvene organizacije, Komisija za ideološki i kulturno-prosvetni rad, Komisija za obrazovanje i materijalna pitanja omladine, Komisija za selo, Odbor za radne akcije, Organizaciono-kadrovska komisija, i dr.), u kojima su, pored profesionalnih omladinskih rukovodilaca, bili okupljeni i pojedini mladi javni radnici, već afirmisani na pojedinim područjima. Broj komisija i njihov sastav se menjao prema potrebama i načinu rada Centralnog komiteta.

U proteklom periodu CK se javljao i kao neposredni organizator većih i značajnijih akcija i aktivnosti, angažujući pri tome i druge zainteresovane institucije i faktore. To su, pored ostalih, aktivnosti vezane za proslavu Dana mladosti, zatim proslave 40-godišnjice KPJ i SKOJ-a, 20-godišnjice početka narodnog ustanka i 20-godišnjice radnih akcija.

IZMENE I DOPUNE PROGRAMSKIH NAČELA I STATUTA NARODNE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Zadržavajući suštinu dotadašnjih Programskih načela i Statuta Narodne omladine Jugoslavije, na Kongresu su izvršene i izvesne izmene i dopune, kako bi se obuhvatili svi oni elementi koji su se, kao rezultat razvoja društvene zajednice i iskustva drugih političkih i društvenih organizacija, pojavili i u delatnosti organizacije Narodne omladine u toku proteklih godina. Izmene se sastoje u sledećem:

— usvojen je nov naziv organizacije — Savez omladine Jugoslavije, kao adekvatniji širini i sadržini aktivnosti organizacije u sadašnjim uslovima;

— u uvodnom delu, nešto šire je obrađen istorijski značaj uvođenja radničkog samoupravljanja, naročito sa stanovišta položaja, perspektive i uloge mladih ljudi i zadataka omladinskih organizacija u takvim uslovima;

— s obzirom na veoma razvijen sistem samouprave u komunalnim zajednicama, jasnije je i šire precizirana uloga i mesto organizacije Saveza omladine u komuni;

— polazeći od stava da se društvena aktivnost mladih ne iscrpljuje samo u okviru Saveza omladine, šire je razrađen odnos Saveza omladine i drugih društvenih organizacija koje okupljaju omladinu, u smislu ostvarivanja još tešnje saradnje između Saveza omladine i ovih organizacija;

— kongresi Saveza omladine održavaće se svakih šest godina, a uvodi se održavanje konferencija Saveza omladine Jugoslavije i konferencija u republikama svake druge godine, koje će, sa manjim brojem delegata, kao efikasnije radno telo, konkretnije raspravljati o užoj problematici iz života i rada mladih. Zadatak ovih konferencija je da ocenjuju rad komiteta između dve konferencije, da raspravljaju o aktuelnim zadacima iz rada organizacije i života mladih, a mogu vršiti i izmene u sastavu centralnih komiteta do jedne trećine članova.

NOVI CENTRALNI KOMITET SAVEZA OMLADINE JUGOSLAVIJE

Na Kongresu je izabran novi Centralni komitet Saveza omladine Jugoslavije, sa 95 članova, od kojih je 21 omladinka. Prosečna starost članova iznosi 24 godine. Samo 24 člana Centralnog komiteta bili su i ranije članovi ovog foruma. U sastavu novog Centralnog komiteta 32 člana su iz Srbije, 19 iz Hrvatske, 10 iz Slovenije, 15 iz Bosne i Hercegovine, 11 iz Makedonije, 5 iz Crne Gore i 3 iz JNA. Prema socijalnom sastavu, u Centralnom komitetu ima 28 radnika i tehničara, 8 službenika, 26 studenata, 10 prosvetnih radnika, 12 pravnika, 3 ekonomista, 2 veterinara i agronoma, 2 učenika, jedan novinar i 3 oficira JNA. Novoizabrana Nadzorna komisija CK Saveza omladine Jugoslavije ima pet članova.

Za predsednika Centralnog komiteta izabran je Tomislav Badovinac, a za sekretara Milosav Prelić. U Predsedništvo CK izabrani su: Radivoje Brajović, Milka Kalajdžiska, Katarina Kriste, Zdravko Krivina, Milorad Kukić, Antun Kusturin, Radovan Markov, Bećir Mehlić, Dimitar Mirčev, Dušan Mitević, Tomislav Mišević, Jože Predikaka, Novak Pribičević, Danica Rozman, Franjo Sever, Meho Srabović, Vojo Srzentić, Dragoljub Stavrev, Francka Strmole, Velimir Tomanović, Vinka Tomic, Milosava Trklja, Milan Uzelac, Milan Zjalic, Miljenko Zrelec.

IZVOR: Materijali VII kongresa Saveza omladine Jugoslavije i dokumentacija Centralnog komiteta Saveza omladine Jugoslavije.

D. L.

DRUŠTVENI PLANOWI REPUBLIKA ZA 1963.

Osnovni ciljevi i zadaci utvrđeni društvenim planovima republika za 1963. zasnovani su na ekonomskoj politici sadržanoj u Saveznom društvenom planu za 1963. godinu¹ i na odlukama plenuma republičkih centralnih komiteta Saveza komunista održanih posle IV plenuma SKJ.²

Po načinu iskazivanja zadataka društveni planovi republika za 1963. slično kao i Savezni društveni plan, razlikuju se od planova za ranije godine. Oni sada sadrže samo manji broj kvantificiranih naturalnih i finansijskih zadataka,³ dok je težište stavljeno na utvrđivanje najosnovnijih proporcija, a naročito na razradu opštih uslova privređivanja u kojima treba da se kreće samoinicijativa privrednih organizacija, banaka, ustanova društvenih službi i političko-teritorijalnih zajednica.

OSNOVNI CILJEVI I ZADACI

Kao najvažnije ciljeve i zadatke ekonomske politike u 1963. društveni planovi republika ističu:

— proširenje aktivnosti u svim oblastima i ubrzanje stope rasta materijalne proizvodnje;

— izrazitiju orijentaciju na izvoz, u prvom redu industrijskih proizvoda, koja se ocenjuje kao jedan od bitnih uslova za ostvarenje planirane proizvodnje i plasman robe;

— pojačanje inostranog turizma i aktiviranje drugih izvora nerobnog priliva deviza, radi poboljšanja uslova za uvoz;

— maksimalnu štednju u budžetskoj i u drugim vidovima opšte potrošnje, radi obezbeđenja većih sredstava za investicije u privredu;

— usporeniji porast broja novozaposlenih, naročito u neprivrednim delatnostima;

— porast produktivnosti rada i, na toj osnovi, porast realne lične potrošnje;

— koncentraciju sredstava namenjenih za investicije u republičke banke (oročavanje⁴), radi efikasnijeg izvršavanja zadataka koji su sa Opšteg investicionog fonda preneseni na republike i druge investitore;

— intenziviranje kooperacije, specijalizacije i drugih formi integracionih povezivanja u svim privrednim oblastima, a naročito u industriji;

— pojačanu i efikasniju izgradnju stanova;

— efikasnije korišćenje svih formi obrazovanja, radi bržeg stručnog osposobljavanja kadrova u privredi.

Neki od osnovnih ciljeva i zadataka ekonomske politike utvrđene društvenim planovima republika za 1963. predstavljaju kvalitativno nove zadatke. To se u prvom redu odnosi na predviđene mere za koncentraciju investicionih sredstava na nivou republika i na potrebu usporenijeg porasta broja novozaposlenih.

¹ Vidi: »Jug. pregled«, 1963, januar, str. 11—14 (1—4).

² Vidi: »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 295—299 (7—11).

³ Po broju kvantificiranih zadataka postoji, međutim, dosta velika razlika između društvenih planova pojedinih republika. Najmanje numerički iskazanih zadataka sadrži Društveni plan Slovenije, a najviše Društveni plan Hrvatske.

⁴ Pod oročavanjem se podrazumeva ustupanje slobodnih sredstava privrednih organizacija i drugih fondova poslovnim bankama na određen rok i uz određenu kamatu. Banka je dužna da po isteku ugovorenog roka vrati pozajmljena sredstva.

Koncentracija investicionih sredstava na nivou republike uslovljena je izmenjenom ulogom Opšteg investicionog fonda, koji u 1963. sužava svoju aktivnost i obezbeđuje sredstva samo za izgradnju bazične industrije, poljoprivrede i saobraćaja, kao i za neke druge namene. Za izgradnju objekata koje će kreditirati Opšti investicioni fond ustanovljene su nove participacije republika odnosno drugih investitora, ili su dosadašnje povećane. Pošto u instrumentima primarne raspodele nisu izvršene promene koje bi republikama obezbedile potrebna sredstva za proširenu reprodukciju, društvenim planovima republika predviđena je, pored ostalog, i koncentracija investicionih sredstava privrednih organizacija i lokalnih i drugih fondova u okviru republike.

Predviđeno usporavanje stope porasta broja novozaposlenih motivisano je činjenicom da u privredi na području svih republika postoji tzv. »višak radne snage« i da dalji brz porast novozaposlenih, kakav je bio pre 1962, ne bi bio ekonomski opravdan.

Ostali osnovni ciljevi i zadaci isticali su i u društvenim planovima za ranije godine. Međutim, značaj nekih od njih (izvoz, inostrani turizam, štednja u neprivrednoj potrošnji i stručno osposobljavanje kadrova) naglasno je u planovima za 1963. u tolikoj meri da i oni označavaju kvalitativnu novinu.

PROIZVODNJA I USLUGE

FIZIČKI OBIM UKUPNE MATERIJALNE PROIZVODNJE I USLUGA. Društveni planovi svih republika predviđaju oko dva puta brži porast fizičkog obima ukupne proizvodnje i usluga u 1963. u odnosu na ostvarene stope porasta u 1962. Pri tome se očekuje brži porast proizvodnje i usluga društvene privrede od porasta proizvodnje i usluga individualne privrede i privrede u celini, kao i nastavljanje na toj osnovi postepenog porasta učešća društvene privrede u društvenom proizvodu ukupne privrede.

U svim republikama, osim u Bosni i Hercegovini, predviđa se da će se u 1963. ostvariti relativno brži porast društvenog proizvoda od porasta nacionalnog dohotka, i to zbog relativno bržeg porasta amortizacije do kojeg će doći posle revalorizacije osnovnih sredstava. (Tabela 1.)

TABELA 1 — STOPE PORASTA* DRUŠTVENOG BRUTO-PROIZVODA, DRUŠTVENOG PROIZVODA I NACIONALNOG DOHOTKA U 1963. PO REPUBLIKAMA

	Srbija	Hrvatska**	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Ukupna privreda						
Društveni bruto-proizvod	9,9	9,4	10,0	10,0	10,8	...
Društveni proizvod	9,8	8,8	9,9	10,3	9,6	15,1
Nacionalni dohodak	9,6	5,9	8,2	10,8	9,5	14,6
Društvena privreda						
Društveni bruto-proizvod	10,1	10,1	10,3	...	12,6	...
Društveni proizvod	9,8	9,3	10,4	...	11,4	14,1
Nacionalni dohodak	9,6	5,7	8,5	...	11,4	13,5

* U ovoj kao i svim drugim tabelama, gde nije drugačije naznačeno, stope porasta su izračunate na bazi cena iz 1961.

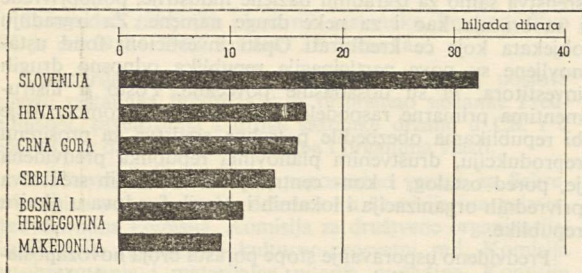
** Cene 1960.

Predviđeni porast društvenog proizvoda po stanovniku u 1963. biće najveći u Sloveniji — 32.000 din., a najmanji u Makedoniji — 9.000 din. (Grafikon 1.)

Društveni planovi narodnih republika predviđaju u 1963. približno iste stope porasta društvenog bruto-proizvoda i društvenog proizvoda (ranijih godina društveni bruto-proizvod imao je veću stopu porasta).

GRAFIKON I — PORAST DRUŠTENOG PROIZVODA PO STATOVNIKU U 1963. PO REPUBLIKAMA

(U hiljadama din., po cenama 1961)

Industrija. Fizički obim industrijske proizvodnje u 1963. predviđa se da će porasti u pojedinim republikama od 9% (Hrvatska i Bosna i Hercegovina) do 20% (Crna Gora) u odnosu na ostvareni obim proizvodnje u 1962. U svim republikama najveći porast predviđa se u hemijskoj industriji i u proizvodnji opreme i trajnih potrošnih dobara. (Tabela 2.)

TABELA 2 — STOPE PORASTA FIZIČKOG OBIMA INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE PO OSNOVNIM PROIZVODNIM GRUPACIJAMA U 1963.

Grupacija	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Industrija — ukupno	10,0	9,0	9,5	9,0	11,0	20,0
Energetika	14,0	5,0	3,0	3,0	...	27,0
Osnovni metali	4,0	18,0	8,0	4,0	...	11,0
Oprema i trajna potrošna dobra	10,0	9,0	14,0	13,0	...	30,0
Hemijska industrija	21,0	14,0	12,0	15,0	25,1	31,0
Industrija građevinskog materijala i nemetala	...	10,0	8,0	14,0	...	5,0
Industrijska prerada drveta	...	9,0	11,0	13,0	...	14,0
Industrijska prerada poljoprivrednih proizvoda	18,0	12,0	8,0	17,0	...	15,0
Industrija tekstila, kože i gume	...	7,0	8,0	30,0	...	84,0

Veoma dinamičan planirani porast proizvodnje u hemijskoj industriji rezultat je završavanja izgradnje novih velikih kapaciteta u ovoj grani u toku 1962.

Predviđeni porast proizvodnje opreme trebalo bi da obezbedi ponovno ubrzanje proizvodnje sredstava rada, koja je sve do 1960. bila redovno veća od porasta proizvodnje ukupne industrije, dok je u 1961. a naročito u 1962. porast proizvodnje sredstava rada bio usporen, a u nekim republikama je i stagnirao. Planirani porast proizvodnje sredstava rada u 1963. nalazi se na nivou planiranog povećanja ukupne industrijske proizvodnje (10%).

Planirani porast industrijske proizvodnje u svim republikama zasnovan je na osnovnim materijalnim činiocima (kapaciteti i radna snaga) i opštim institucionalnim okvirima i uslovima za privređivanje, koji su, posle preduzimanja niza mera u drugoj polovini 1962, povoljniji nego što su bili u 1961. i, naročito, u prvoj polovini 1962.

Predviđeni porast osnovnih fondova i broja zaposlenih u industriji biće u svim republikama u 1963. srazmerno manji od predviđenog porasta proizvodnje, a takođe i od porasta osnovnih fondova i broja zaposlenih u ranijim godinama. Time treba da se postigne veće korišćenje kapaciteta i brži porast produktivnosti rada u industriji.

Društveni planovi svih republika ističu izuzetan značaj izvoza industrijskih proizvoda kao bitnog uslova za ostvarenje planiranog obima industrijske proizvodnje. Povećani izvoz ima naročito značaj za ostvarenje planiranog

obima proizvodnje opreme, pošto raspoloživa sredstva za investicije neće moći da obezbede plasman predviđene proizvodnje sredstava rada u 1963.

Poljoprivreda. Planirani porast poljoprivredne proizvodnje u svim republikama, osim u Makedoniji, treba da bude veći od porasta proizvodnje i usluga u drugim privrednim oblastima. Očekuje se naročito brz porast proizvodnje na društvenim gazdinstvima. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STOPA PORASTA FIZIČKOG OBIMA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE U 1963.

	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Poljoprivreda — ukupno	12,8	11,9	19,5	17,0	8,3	24,1
Društveni sektor	17,6	33,6	50,4	33,0	14,5	28,0
Privatna gazdinstva i kooperacija	13,1	8,0	14,7	16,0	5,7	23,7
Ratarstvo	24,7	17,1	29,1	33,0	14,1	64,9
Voćarstvo	4,0	30,2	55,1	7,0	1,8	26,2
Vinogradarstvo	—3,1	—2,3	38,6	16,0	4,3	31,2
Stočarstvo	3,5	7,6	5,3	5,0	5,1	—3,8
Pčelarstvo	2,7	16,5	15,4	15,0	...	23,3
Prerada	—10,0	4,7	35,0	—7,0	—22,9	8,8

Planirano povećanje proizvodnje u poljoprivredi, a naročito u ratarstvu, zasniva se prvenstveno na poboljšanom ekonomskom položaju poljoprivrede (povećanje cena, premije i sl.). Računa se takođe i sa proširivanjem površina društvenih gazdinstava (u 1963. obezbeđena su veća sredstva za otkup zemlje nego ranijih godina) i povećanjem površina u kooperaciji, kao i sa boljom snabdevenošću poljoprivrede oruđima za rad, sortnim semenom, veštačkim đubrivom, sredstvima za zaštitu bilja, itd. Skromnije povećanje stočarske proizvodnje predviđa se u prvom redu zbog smanjenja stočnog fonda početkom 1963. u odnosu na početak 1962, kao i zbog nedovoljne proizvodnje stočne hrane.

Šumarstvo. Društveni planovi svih republika stavljaju težište zadataka u oblasti šumarstva na uzgoj šuma, na proširenje površina pod novim zasadama, naročito brzorastućim drvetom, na proširenje šumskih komunikacija, na racionalniju eksploataciju šuma i na organizaciono i poslovno sređivanje i jačanje privrednih organizacija koje se bave uzgojem i eksploatacijom šuma.

Predviđeni ukupan obim seča drveta u 1963. u odnosu na 1962. povećan je u Srbiji (za 6,8%), Bosni i Hercegovini (za 11,1%), Makedoniji (za 15,5%) i Crnoj Gori (za 29,4%), dok je u Hrvatskoj zadržan na nivou 1962, a u Sloveniji smanjen (za 2,5%).

Istaknut je poseban značaj zaštite i razmnožavanja divljači u lovištima i unapređivanja lovstva uopšte, koje može da postane značajan izvor priliva deviza i razvijanja inostranog turizma.

Građevinarstvo. U 1963. u svim republikama, osim u Makedoniji, predviđa se usporavanje porasta građevinske aktivnosti u odnosu na stope porasta ranijih godina. Predviđeni obim građevinske delatnosti, izražen društvenim bruto-proizvodom, povećan je u odnosu na 1962. u Hrvatskoj (za 3%), Bosni i Hercegovini (za 5%) i Makedoniji (u društvenom sektoru — za 22,5%), dok je u Srbiji zadržan na nivou 1962 (u društvenom sektoru predviđa se porast za 2%), a u Crnoj Gori smanjen (za 13%).

Osnovni uzrok relativno niskoj stopi porasta građevinske aktivnosti u 1963. su ograničeni obim i struktura planiranih investicija. Ukupan obim investicija u 1963. u odnosu na 1962. biće u svim republikama samo neznatno povećan, izuzev u Crnoj Gori, gde se predviđa pad, i u Makedoniji, gde se predviđa znatniji porast zbog izgradnje železara u Skopju. Pri tome se očekuju i izvesne promene u tehničkoj strukturi investicija: smanjenje učešća građevinskih radova i porast učešća opreme.

Pošto predviđeni obim investicija ne obezbeđuje angažovanje svih građevinskih kapaciteta, u društvenim planovima republika ističe se potreba preorijentacije i specijalizacije građevinskih preduzeća u skladu sa predviđenim obimom i strukturom investicija, a takođe i potreba da se dobro opremljene građevinske organizacije više angažuju na izvođenju radova u inostranstvu.

Saobraćaj. U 1963. očekuje se u svim republikama porast svih vrsta saobraćajnih usluga, a naročito robnog saobraćaja. (Tabela 4.)

TABELA 4 — STOPE PORASTA FIZIČKOG OBIMA SAOBRAĆAJNIH USLUGA U 1963.

	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Saobraćaj—ukupno	5,5	8,4	8,0	2,2	7,6	11,7
Robni	6,8	9,4	9,0	2,1	7,3	12,1
Putnički	3,6	2,8	5,0	0,9	8,1	7,8
Ptt	3,6	6,2	6,0	6,6	8,0	4,9

Zbog neusklađenosti kapaciteta saobraćaja, naročito železničkog, sa potrebama privrede i međunarodnog tranzita, društveni planovi republika predviđaju težnju koordinaciju i saradnju između transportnih, s jedne, i proizvodnih i trgovinskih preduzeća, s druge strane, radi blagovremenog i ravnogernog ugovaranja prevoza, kako bi se postiglo racionalnije korišćenje postojećih kapaciteta.

Trgovina, ugostiteljstvo i turizam. Na osnovu planiranog porasta kupovnih fondova za ličnu potrošnju i preduzetih i predviđenih mera za unapređenje turizma, društveni planovi svih republika predviđaju ubrzanje porasta fizičkog obima prometa u trgovini, naročito u trgovini na malo, i u ugostiteljstvu, kao i znatno povećanje broja turista, u prvom redu inostranih. (Tabela 5.)

TABELA 5 — STOPE PORASTA FIZIČKOG OBIMA USLUGA TRGOVINE I UGOSTITELJSTVA U 1963.

	Srbija	Hrvatska*	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Trgovina — ukupno	7,7	11,0	5,0	5,0	8,8	...
na malo	11,0	7,3	11,0	10,0	12,3	12,0
na veliko	0,0	4,4	—10,0	—1,0	5,5	4,0
Ugostiteljstvo	10,6	6,7	8,0	8,0	12,5	15,0
Domaći turizam**	—1,2	0,5***	3,0	8,0	3,9	5,0
Inostrani turizam**	51,1	16,5***	16,0	10,0	25,0	76,0

* Cene 1962.

** Broj posetilaca.

*** Broj noćenja.

Društveni planovi republika određuju kao jedan od najvažnijih zadataka trgovine ravnomerno snabdevanje gradova i industrijskih centara poljoprivrednim proizvodima, a naročito povrćem, jer je to bitan uslov za obezbeđenje planiranog porasta realne lične potrošnje. S tim u vezi ukazuje se na potrebu da trgovinske organizacije i komune uspostave čvršću i neposredniju saradnju sa poljoprivrednim organizacijama i preduzmu druge mere radi obezbeđenja dovoljnih količina povrća. Da bi se ovi zadaci efikasno ostvarili, planovi predviđaju da se u republikama i komunama osnuju fondovi za pokriće rizika u prometu povrća i za obezbeđenje ugovorenih cena povrća.

Zanatstvo. Društveni planovi svih republika takođe predviđaju porast zanatskih usluga, naročito u društvenom zanatstvu. U privatnom zanatstvu, pošto je u 1962. bilo više objavljenih nego prijavljenih zanatskih radnji, očekuje se sporiji porast usluga. Posebno se ističe potreba da se

planovima opština obezbedi brži razvoj uslužnog zanatstva, s obzirom na činjenicu da njegovi kapaciteti najviše zaostaju prema brzo rastućim potrebama.

ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST

Na osnovu predviđenog usporenijeg porasta broja zaposlenih i ubrzanja stope porasta proizvodnje i usluga, u svim republikama očekuje se veći porast produktivnosti rada u odnosu na prethodnu godinu. (Tabela 6.)

TABELA 6 — STOPE PORASTA ZAPOSLENOSTI I PRODUKTIVNOSTI RADA U 1963.*

	Srbija	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
Zaposlenost						
Ukupno	2,6	2,2	2,3	3,0	5,0	0,9
Privreda	2,6	2,3	2,2	3,1	5,7	0,6
Neprivredne delatnosti	2,5	1,8	3,1	1,6	2,5	1,8
Produktivnost rada						
Privreda — ukupno	7,0	6,7	7,9	5,7	5,5	13,5
Industrija	6,5	5,3	7,0	5,4	3,5	15,6

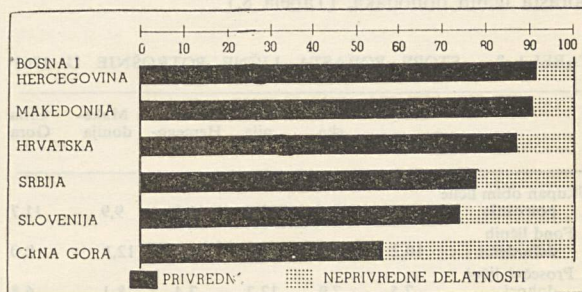
* Samo društveni sektor.

Polazeći od činjenice da je u privredi broj zaposlenih veći od objektivno potrebnog, društveni planovi republika ukazuju na mogućnost da se predviđeni obim proizvodnje i usluga u 1963. može ostvariti i bez povećanja broja zaposlenih. U tom slučaju moglo bi se očekivati i veće povećanje realnih ličnih dohodaka od planiranog.

Od ukupnog broja novozaaposlenih u pojedinim republikama, u privredi će najviše biti zaposleno u Bosni i Hercegovini (92,2%), a u neprivrednim delatnostima — u Crnoj Gori (44,3%). (Grafikon 2.)

GRAFIKON 2 — STRUKTURA NOVOZAPOSLENIH U 1963. PO REPUBLIKAMA

(U %)

IZVOZ }

Povećanje izvoza roba i nerobnih deviznih prihoda jeste jedan od osnovnih zadataka u 1963. Da bi se on ostvario, u društvenim planovima se predviđaju i odgovarajuće mere u investicionoj i kreditnoj politici i u smernicama rada organa državne uprave, privrednih komora i drugih organizacija.

Pošto ne postoje objektivne mogućnosti za bitnije povećanje izvoza poljoprivrednih proizvoda i šumarstva, glavni deo predviđenog povećanja izvoza treba da ostvari industrija. (Tabela 7.)

U svim republikama računa se i na povećanje nerobnih deviznih prihoda. Tome treba naročito da doprinesu pojačani inostrani turistički promet i prihodi od saobraćaja (tranzit i prevoz robe između stranih luka).

TABELA 7 — STOPE PORASTA OBIMA IZVOZA U 1963.

	Srbija	Hrvat- ska	Slove- nija	Bosna i Hercego- vina	Makedo- nija	Crna Gora
Izvoz—ukupno	16,0	9,0	17,0	28,0	19,9	72,0
Industrija	17,0	11,9	22,0	32,0	13,0	88,0
Poljoprivreda	13,0	0,1	0,0	-1,0	15,0	20,0
Šumarstvo	11,0	1,3	10,0	4,0	...	6,0

RASPODELA I POTROŠNJA

Raspoloživa sredstva za ukupnu finalnu potrošnju (investicije, lična i opšta potrošnja) formiraće se u svim republikama na nivou nižem od predviđenog obima društvenog proizvoda. Ta razlika biće veća nego u prethodnim godinama, i to uglavnom zbog nastojanja da se u 1963. smanji deficit u platnom bilansu i deficitno finansiranje finalne potrošnje, a naročito investicija.

Društveni planovi republika utvrđuju sledeće principe u raspodeli sredstava namenjenih finalnoj potrošnji:

— povećanje ličnih dohoda i lične potrošnje u celini u srazmeri sa porastom društvenog proizvoda;

— obezbeđenje sredstava za opštu potrošnju i investicije na relativno nižem nivou od porasta ukupno raspoloživih sredstava.

LIČNA POTROŠNJA. Na osnovu očekivanog porasta raspoloživih sredstava za unutrašnju potrošnju, kao i utvrđene politike u raspodeli, društveni planovi svih republika računaju da će obim lične potrošnje u 1963. porasti za preko 10%. Predviđa se da će sredstva za ličnu potrošnju koja se formiraju preko socijalnog osiguranja (penzije, invalidnine i dodatak na decu) ostvariti relativno veći porast od porasta ukupnog fonda lične potrošnje i ukupne mase ličnih dohoda.

S obzirom na planirano povećanje broja zaposlenih i povećanje troškova života za 2% do 3%, prosečni nominalni lični dohoci povećaće se manje od stope porasta ukupnog fonda ličnih dohoda, odnosno realni porast ličnih dohoda biće manji od prosečnog nominalnog porasta ličnih dohoda. (Tabela 8.)

TABELA 8 — STOPE PORASTA LIČNE POTROŠNJE U 1963*

	Srbija	Hrvat- ska	Slove- nija	Bosna i Hercego- vina	Makedo- nija	Crna Gora
Ukupan obim lične potrošnje	...	12,3	12,2	11,0	9,9	11,7
Fond ličnih dohoda	10,2	10,3	14,8	10,5	12,1	8,0
Prosečni lični dohoci	7,5	7,9	12,2	7,4	8,1	6,8
Prosečni realni lični dohoci	4,7	5,3	7,6	4,9	5,5	4,9
Socijalno osiguranje	12,0	12,0	12,3	13,0	27,0*	19,7*

* Samo penzije i invalidnine.

Predviđeni porast realnih ličnih dohoda ocenjuje se kao minimum koji treba postići u 1963. Ukoliko obim proizvodnje i produktivnosti bude povećan iznad planiranog nivoa, predviđa se i odgovarajući porast realne lične potrošnje iznad planiranog.

INVESTICIJE. Obim ukupnih investicija u 1963. u svim republikama, osim u Makedoniji i Crnoj Gori, biće na nivou iz 1962. ili u neznatnom porastu. Neprivredne investicije biće apsolutno smanjene u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori, dok će u ostale tri republike biti u blagom porastu. (Tabela 9.)

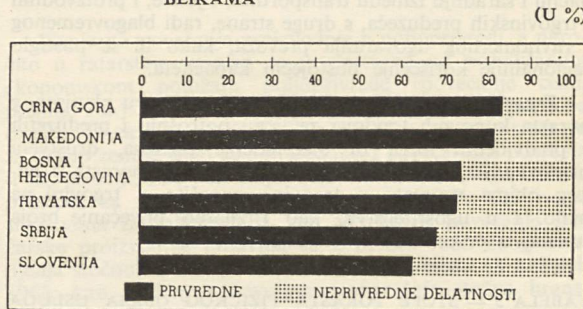
TABELA 9 — STOPE PORASTA INVESTICIJA U OSNOVNE FONDOVE U 1963.

	(U tekućim cenama)					
	Srbija	Hrvat- ska	Slove- nija	Bosna i Hercego- vina	Makedo- nija	Crna Gora
Investicije—ukupno	0,0	0,5	5,1	6,2	23,5	2,1
Privredne	2,4	1,5	4,8	7,4	28,5	-2,5
Neprivredne	-5,9	-2,1	5,7	2,9	5,4	-0,1

Relativno visok porast investicija u Makedoniji predviđa se uglavnom zbog intenzivnije izgradnje železare u Skopju (bez ovih investicija porast bi iznosio oko 10%). Smanjenje investicija u Crnoj Gori u 1963. nastaje zbog završetka finansiranja programa po osnovu tzv. garantovanih investicija i smanjenja uloge Opšteg investicionog fonda u celini.

Smanjenje ili neznatno povećanje neprivrednih investicija u svim republikama odražava realne mogućnosti privrede da u 1963. izdvoji sredstva za ove svrhe. U strukturi investicija po republikama neprivredne investicije najviše će učestvovati u Sloveniji — 37,6%, a najmanje u Crnoj Gori — 17,3%. (Grafikon 3.)

GRAFIKON 3 — STRUKTURA INVESTICIJA U 1963. PO REPUBLIKAMA

U 1963. računa se i na tzv. oročavanje⁵ dela sredstava koja se po sadašnjim instrumentima raspodele formiraju u fondovima za neprivredne investicije, radi mobilizacije većih sredstava za ulaganje u privredne svrhe. Ovakva politika je posledica, s jedne strane, smanjene uloge Opšteg investicionog fonda u 1963, odnosno težnje da se u što većoj meri smanji deficitno finansiranje investicija, a s druge strane, nastojanje republika da se zbog smanjene uloge Opšteg investicionog fonda ne obustavi izgradnja započetih objekata koje je do 1962. finansirao taj fond.

S obzirom na ograničena sredstva za investicije, društveni planovi republika ističu potrebu utvrđivanja prioriteta i koncentracije sredstava na izgradnju onih objekata koji se smatraju najprioritetnijim. Predviđaju se sledeći osnovni kriterijumi za donošenje odluka o investicijama:

— nastavljane izgradnje objekata i pogona koji mogu da se završe i stupe u pogon 1963;

— rekonstrukcija i modernizacija objekata i pogona koji mogu da obezbede proizvodnju radi povećanja izvoza;

— nastavljane ili započinjanje izgradnje objekata koji najviše doprinose otklanjanju strukturnih disproporcija u privredi (proizvodnja sirovina i reprodukcijonog materijala) i koji su od posebnog značaja za skladan i brz razvoj privrede u narednim godinama;

— izgradnja objekata koji mogu da doprinesu brzom razvoju inostranog turizma i porastu nerobnih deviznih prihoda.

Kod neprivrednih investicija težište treba da bude na izgradnji stanova i proširenju i izgradnji novih prosvetnih i zdravstvenih ustanova.

⁵ Vidi fusnotu 4.

OPŠTA POTROŠNJA. Društveni planovi republika predviđaju potrebu maksimalne štednje u svim vidovima opšte potrošnje, a naročito u socijalnom osiguranju.

Rashodi budžeta predviđaju se na nivou koji bi mogao da obezbedi planirani porast ukupnih i prosečnih ličnih dohoda, zatim najosnovnije materijalne potrebe i neodložne budžetske investicije. Ovakva politika u budžetskoj potrošnji posledica je nastojanja da se budžetski rashodi dovedu u sklad sa materijalnim mogućnostima privrede i potrebom da se obezbede sredstva za neke vrste regresa koji su do 1962. pokriveni iz saveznog budžeta ili ih je potrebno ustanoviti radi obezbeđenja planiranog porasta realne lične potrošnje (premijske za mleko, sredstva za pokriće rizika u proizvodnji i prometu povrća, itd.).

Politika štednje treba da dođe do izražaja i u rashodima samostalnih ustanova i fondova pojedinih službi (osiguranje, banke i dr.).

Društveni planovi svih republika ocenjuju kao naročito neophodne uštede u rashodima socijalnog osiguranja, čiji je obim već niz godina iznad realnih mogućnosti. Tim uštedama se ne bi umanjila ustanovljena prava osiguranika.

NERAZVIJENA PODRUČJA

Društveni planovi svih republika, osim Slovenije, utvrđuju politiku, način pomoći i osnovne pravce razvoja nerazvijenih srezova i opština u 1963. na svom području. Bitne karakteristike utvrđene politike čine: osposobljavanje postojećih objekata za povećanu proizvodnju i brzo završavanje onih koji se nalaze u izgradnji, pružanje veće tehničke pomoći, osposobljavanje kadrova, itd. Ulaganja u nerazvijenim područjima treba da budu u skladu sa opštim kriterijumima investicione politike utvrđene u društvenim planovima.

MERE I PREPORUKE ZA IZVRŠENJE PLANSKIH ZADATAKA

Društveni planovi republika predviđaju niz mera za izvršenje postavljenih zadataka. Pored ostalih, to su:

— utvrđivanje pravaca ulaganja sredstava iz republičkih investicionih fondova, fondova za puteve, fondova voda i dr. (društveni planovi Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije utvrdili su i detaljnu strukturu raspodele republičkih investicionih fondova na pojedine oblasti i namene, dok su planovi ostalih republika utvrdili samo najosnovnije smernice i ovlastili izvršna veća da ona izvrše detaljan raspored sredstava ovih fondova);

— utvrđivanje obima i osnovnih proporcija raspodele republičkih budžetskih sredstava;

— ustanovljenje obavezne rezerve komunalnih banaka kod privrednih banaka republika u visini od 5% od osnovice koja služi za obračun obavezne rezerve komunalnih banaka kod Narodne banke FNRJ;

— ovlašćenje privrednim bankama republika da mogu raspisati zajam od privrednih organizacija i drugih fondova, kao i način i pravce plasiranja tako prikupljenih sredstava za investicije;

— utvrđivanje smernica za kreditnu politiku i aktivnost poslovnih banaka na području republika;

— preporuka narodnim odborima srezova i opština da društvene planove srezova i opština utvrde u skladu sa osnovnim ciljevima i zadacima sadržanim u društvenim planovima republika.

IZVOR: Društveni planovi republika (»Službeni glasnik NR Srbije«, br. 6/63; »Narodne novine« NR Hrvatske, br. 5/63; »Uradni list LR Slovenije«, br. 3/63; »Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, br. 4/63; »Služben vesnik na NR Makedonija«, br. 4/63; »Službeni list NR Crne Gore«, br. 7/63) i dokumentacija uz republičke planove.

M. P.

DINAMIKA PRODUKTIVNOSTI RADA U INDUSTRIJI

U celom posleratnom periodu, izuzimajući 1951. i 1952, industrijska proizvodnja se neprekidno povećavala. U 1962. ona je dostigla 5,2 puta veći nivo od proizvodnje u 1939. U prvim posleratnim godinama ovaj uspon ostvaren je uglavnom boljim korišćenjem kapaciteta starih i obnovljenih fabrika. Kasnije, a naročito posle 1952, na povećanje industrijske proizvodnje u sve većoj meri utiče puštanje u pogon novih industrijskih objekata. Izdavanje sredstava za izgradnju industrije dalo je odgovarajuće efekte u porastu proizvodnje. Pored toga, i sama industrija izmenila je svoju fizionomiju: posleratna izgradnja prvenstveno je bila usmerena na podizanje krupnijih industrijskih objekata, naročito u oblasti energetike, metalurgije, mašingradnje i hemijske industrije, a poslednjih nekoliko godina izdvajana su znatna sredstva i za izgradnju i modernizaciju prerađivačke industrije, što je sve dovelo do velikog povećanja proizvodnje u svim granama industrije u odnosu na predratno stanje.¹

Porast industrijske proizvodnje pratio je gotovo isto tako brz porast zaposlenosti: već u 1952. u jugoslovenskoj industriji bilo je 615 hiljada zaposlenih, prema 260 hiljada u 1939 (procena), a u 1962. blizu 1.200 hiljada. Broj zaposlenih se u odnosu na stanje pred rat povećao za oko 4,5 puta.²

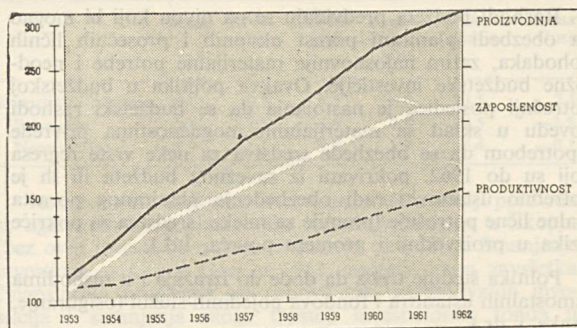
Posle ovakvog razvoja, industrija je sa oko 2.700 milijardi dinara osnovnih sredstava u 1961.³ i sa preko milion zaposlenih postala najznačajnija oblast jugoslovenske privrede.

U PERIODU 1946—1952. brzo povećanje proizvodnje nije bilo praćeno i odgovarajućim povećanjem produktivnosti rada. Proizvodnja je rasla u prvom redu zahvaljujući boljem korišćenju starih fabrika. Povećanje proizvodnje u njima zahtevalo je velik broj novih industrijskih radnika. Tako je u 1952. broj zaposlenih bio za oko 2,4 puta veći nego pre rata, dok je proizvodnja bila veća za svega 1,6 puta. Pad produktivnosti rada u ovom periodu je dobrim delom posledica uključivanja u rad u industriji velikih kontingenata neobučene radne snage sa sela. Velik broj novozaposlenih radnika ušao je u stara industrijska preduzeća, sa zastarelom tehnikom i izvršavao je zadatak povećanja proizvodnje, ali uz pad produktivnosti rada. Pored toga, na pad produktivnosti rada uticali su i institucionalni faktori, koji su naročito doveli do porasta broja službenika u odnosu na predratno stanje. Na apsolutni i relativni porast broja zaposlenih uticalo je i proširenje organizacionog sastava fabrika (fabrički transport, režijske grupe, itd.) u odnosu na njihov predratni profil.

U PERIODU 1952—1962. produktivnost rada u industriji neprekidno raste. U ovom periodu ona je porasla za 51%, odnosno u proseku za nešto više od 4% godišnje. Ma koliko ovaj rezultat izgledao skroman, on je, kao dugotrajna tendencija, doveo do takvog porasta radnog učinka da je 1 industrijski radnik u 1962. davao za 1,5 puta veću proizvodnju nego 1 radnik u 1952. Time je prevaziđen i nivo proizvodnje po 1 zaposlenom iz 1939.

GRAFIKON — PROIZVODNJA, ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA U INDUSTRIJI 1953—1962.

(1952 = 100).

Faktori koji su uticali na porast produktivnosti rada za poslednjih jedanaest godina bili su mnogobrojni. Među njima su posebno značajni:

— obimna investiciona ulaganja u krupne industrijske objekte koji su u ovom periodu završeni i koji su dali prve efekte u proizvodnji. Novi objekti su bili na višem tehničkom nivou nego stara industrija, pa je već sama činjenica njihovog puštanja u pogon morala dovesti do porasta produktivnosti. (Vrednost osnovnih sredstava po 1 zaposlenom u tzv. ključnim objektima iznosila je u 1957. godini 5,7 miliona, dok je u proseku za celu industriju u 1958. iznosila 2,2 miliona din.);

— sprečavanje nesrazmernog porasta zaposlenosti putem mera privredne politike i sistemom nagrađivanja. Mada ove mere nisu uvek delovale podjednako efikasno, niti su dovele produktivnost do tehnički mogućnog nivoa, porast zaposlenosti u celini je ipak bio sporiji od porasta proizvodnje; i,

— poboljšanje stručne spremlje industrijskih radnika. U ovom periodu postignuto je približno izravnane porasta ukupne zaposlenosti u Jugoslaviji za prirastom za rad sposobnog stanovništva. Dobar deo novih radnika predstavlja omladina koja je prethodno prošla kroz odgovarajuće škole. U ovom periodu je oko 30 hiljada učenika godišnje završavalo škole za kvalifikovane radnike. Broj od oko 300 hiljada školovanih mladih radnika prema 1.200 hiljada novozaposlenih u privredi od 1952. do 1962. predstavlja znatan priliv stručne radne snage. Mada o tome nema odgovarajućih podataka, ipak se na osnovu opštih kretanja može tvrditi da je ovaj proces imao znatnog uticaja i na industriju. Pored ovog priliva, samo za poslednjih pet godina blizu 100 hiljada industrijskih radnika položilo je ispite za sticanje viših stručnih kvalifikacija.

U zavisnosti od jačine dejstva pojedinih činilaca, produktivnost rada u industriji u periodu 1952—1962. rasla je čas brže čas sporije, ali je pri tom značajna karakteristika da je taj porast bio stalan. (Tabela 1.)⁴

U ovom periodu jedino u 1954. nije došlo do povećanja produktivnosti rada. U toj godini ukinut je sistem »stopa akumulacije i fondova«⁵ koji je stimulirao preduzeća na

⁴ U tabeli su dati svi osnovni podaci na osnovu kojih je obračunata dinamika produktivnosti rada. Indeks proizvodnje predstavlja tzv. indeks fizičkog obima, koji se obračunava na osnovu podataka o proizvedenim količinama i na osnovu ponderacionih koeficijenata, koji su za svaki industrijski proizvod utvrđeni na bazi jugoslovenskog proseka ličnih dohodaka i amortizacije sredstava uloženi u izradu pojedinog proizvoda. Indeks broja zaposlenog osoblja izračunava se na osnovu podataka o broju zaposlenih u proizvodnji. Indeks produktivnosti rada je količnik između indeksa proizvodnje i indeksa broja zaposlenog osoblja. Ovaj metod obračuna produktivnosti naziva se »društvenom produktivnošću rada«. U nedostatku drugih obračuna, koji produktivnost izučavaju sa drugih aspekata, u ovoj informaciji je cifarski materijal ograničen na prikaz samo ovog vida produktivnosti.

⁵ »Stope akumulacije i fondova« su instrument društvenog sektora privrede koji je primenjivan od 1951. do 1953. i koji se sastojao u tome da je društvenim planovima određivan relativni odnos između dela nacionalnog dohotka koji služi preduzeću za lične dohotke i dela koji je preduzeće obavezno da daje za pokriće raznih potreba društvene zajednice, a koji je bio utoliko veći ukoliko je fond ličnih dohodaka bio veći, i obratno.

¹ Opširnije o razvoju industrije u posleratnom periodu vidi: »Jug. pregled«, 1957, jun, str. 277—285 (67—75) i 1962, novembar—decembar, str. 452—455 (194—196).

² Opširnije o kretanju zaposlenosti vidi: »Jug. pregled«, 1958, januar, str. 26—30 (6—10) i 1961, jul—avgust, str. 309—313 (61—65).

³ Opširnije o osnovnim sredstvima u industriji, vidi: »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 305—309 (135—139).

TABELA 1 — DINAMIKA PRODUKTIVNOSTI RADA U INDUSTRIJI 1952—1962.

Godina	Indeks proizvodnje	Indeks broja zaposlenih	Indeks produktivnosti*
1952	100	100	100
1953	111	105	106
1954	126	119	106
1955	147	135	109
1956	162	144	113
1957	189	154	123
1958	210	170	124
1959	238	182	131
1960	274	197	139
1961	294	205	143
1962	315	209	151

* Sve podatke o produktivnosti rada u ovoj informaciji autor je izračunao na bazi objavljenih podataka. Kako su mu, međutim, bile dostupne samo zaokružljene cifre, moguća su manja odstupanja od podataka koje će kasnije objaviti statistika.

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 236; »Indeks«, br. 2/63.

maksimalno ograničavanje primanja nove radne snage, pa je došlo do bržeg porasta zaposlenosti, odnosno do naglog kompenziranja ranijih ograničenja.

Najveći porast produktivnosti ostvaren je u 1957. U toj godini proizvodnja je porasla za 17%, a produktivnost za 9%. Međutim, još značajnija je činjenica da je u 1961. i 1962, uprkos srazmerno malom porastu proizvodnje (14% za dve godine), ostvaren porast produktivnosti od 8%. Ova pojava je utoliko značajnija što je u celom ovom periodu veći porast produktivnosti ostvarivan samo uz znatnije povećanje proizvodnje.

Porast produktivnosti po granama. Produktivnost rada rasla je u svim industrijskim granama, a najviše u industriji nafte, crnoj metalurgiji, industriji papira, hemijskoj industriji, obojenoj metalurgiji i elektroindustriji. To su ujedno i grane u kojima je izgrađeno više novih velikih fabrika. Industrijske grane koje masovno zapošljavaju ljudstvo (metalska, drvna i tekstilna industrija), međutim, zaostajale su za prosekom porasta u celoj industriji. Značaj tog zaostajanja je u tome što samo u ove tri grane radi blizu polovina svih zaposlenih u industriji. (Tabela 2.)

TABELA 2 — INDEKSI PROIZVODNJE, ZAPOSLENOSTI I PRODUKTIVNOSTI U INDUSTRIJI U 1962. PO GRANAMA*

	(1952 = 100)		
	Proizvodnja	Zaposlenost	Produktivnost
Industrija — ukupno	315	208	151
Elektroenergija	415	163	255
Ugalj	190	128	149
Nafta	661	188	352
Crna metalurgija	417	198	211
Obojeni metali	261	142	184
Nemetali	433	294	148
Metalska industrija	342	252	136
Elektroindustrija	726	400	182
Hemijska industrija	547	312	175
Građevinski materijal	212	182	117
Drvena industrija	255	216	118
Industrija papira	490	248	198
Tekstilna industrija	255	219	117
Industrija kože i obuće	273	207	132
Industrija gume	306	305	100
Prehrambena industrija	367	232	159
Industrija duvana	98	130	75

* Zbog nedostataka potrebnih podataka nisu obuhvaćene brodogradnja i grafička i filmska industrija.

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 236 i »Indeks«, br. 2/63.

Podaci iz gornje tabele ukazuju na međusobnu uslovljenost porasta proizvodnje i produktivnosti: ukoliko je brže rasla proizvodnja, utoliko je brže rasla i produktivnost. (Tabela 3.)

TABELA 3 — RASPORED INDUSTRIJSKIH GRANA PREMA PORASTU PROIZVODNJE I PRODUKTIVNOSTI*

Indeks proizvodnje	Indeks produktivnosti			
	do 125	125—150	150—175	preko 175
Do 200	1	1	—	—
200—315	4	1	—	1
315—400	—	1	1	—
Preko 400	—	1	1	5

* Indeksi proizvodnje i produktivnosti na osnovu kojih je izvršen raspored grana u ovom pregledu, predstavljaju stanje 1962. prema 1952. godini.

Od devet industrijskih grana koje su povećale proizvodnju više od prosečnog porasta cele industrije, kod sedam je i produktivnost porasla više od prosečne. Naprotiv, od osam grana u kojima je porast proizvodnje zaostajao za prosečnim, u sedam je zaostajala i produktivnost rada.

Međusobna uslovljenost porasta proizvodnje i produktivnosti povezana je sa nizom specifičnih činilaca, od kojih je jedan naročito karakterističan: na obim zapošljavanja u industriji ne utiču samo potrebe tehnološkog procesa proizvodnje, već i pritisak lica koja traže zaposlenje. Stoga je brzo povećanje proizvodnje predstavljalo najpogodniju mogućnost za povećanje produktivnosti.

U industrijskim granama u kojima je produktivnost rasla brzo, istovremeno je brzo rasla i zaposlenost. Međutim, puštanje u pogon novih kapaciteta i povoljni konjunkturni uslovi za povećanje proizvodnje, omogućili su da u tim granama proizvodnja raste daleko brže od zaposlenosti. Prema tome, brži svestrani razvoj omogućio je i brži porast produktivnosti rada.

Kod grana sa višom opremljenošću radnika oruđima za rad (elektroenergija, nafta, crna metalurgija, hemijska industrija, industrija papira) produktivnost rada rasla je brže. Naprotiv, kod grana sa niskom prosečnom opremljenošću (drvna, tekstilna i gumarska industrija, industrija kože i obuće i industrija duvana) produktivnost je zaostajala. (Tabela 4.)

TABELA 4 — RASPORED INDUSTRIJSKIH GRANA PREMA PROSEČNOJ OPREMLJENOSTI I PORASTU PRODUKTIVNOSTI

Osnovna sredstva po 1 zaposlenom*	Indeks produktivnosti**			
	do 125	125—150	150—175	preko 175
Do 1 milion	5	1	—	—
1—2	—	2	1	1
2—4	—	1	1	1
Preko 4 miliona	—	—	—	4

* Podaci za 1960.

** Indeks 1962 : 1952.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Činjenica da su grane u kojima je brzo rasla produktivnost uglavnom visoko opremljene i da su u njih koncentrisana obimna investiciona ulaganja, ukazuje na usku povezanost između izgradnje nove industrije i porasta produktivnosti rada. Naime, znatno učešće u porastu produktivnosti imala je izgradnja novih, srazmerno visoko opremljenih industrijskih preduzeća.

Produktivnost rada smanjivala se samo u industriji duvana. U ovoj grani industrije izvršena je promena kvaliteta proizvodnje proširenjem procesa fermentacije sortiranjem, a zatim je od 1958. počela da opada i proizvodnja. Industrija gume je mala po obimu proizvodnje i nestalna po asortimanu i kvalitetu proizvoda. Stoga se njena proizvodnja teško obuhvata statističkim metodima, pa se ne može sa pouzdanjem reći do koje mere prikazani rezultati precizno izražavaju stvarni razvoj ove grane.

Po republikama porast produktivnosti rada u industriji takođe je bio dosta različit. Najveći porast ostvaren je u Bosni i Hercegovini, gde se intenzivno gradila krupna industrija. Najmanji porast je ostvaren u Makedoniji i Crnoj Gori. (Tabela 5.)

TABELA 5 — PROIZVODNJA, ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST U INDUSTRIJI PO REPUBLIKAMA U 1962.

(1952 = 100)

Republika	Proizvodnja	Zaposlenost	Produktivnost
Jugoslavija	315	208	151
Srbija	336	219	153
Hrvatska	296	199	149
Slovenija	275	183	150
Bosna i Hercegovina	359	208	173
Makedonija	384	295	130
Crna Gora	623	489	127

U Makedoniji je pritisak lica koja traže zaposlenje izuzetno visok (u 1962. na svakih 100 lica zaposlenih u privredi bilo je 19 lica koja su tražila zaposlenje preko biroa za posredovanje rada, dok je jugoslovenski prosek iznosio 8,5).

U Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji porast produktivnosti je približno isti. Karakteristično je da je u Srbiji porast produktivnosti jednak prosečnom, uprkos relativno visokom pritisku lica koja traže zaposlenje. U Sloveniji je postignut sličan rezultat, iako je relativni porast proizvodnje bio najmanji.

Nivo produktivnosti rada po pojedinim republikama u odnosu na jugoslovenski prosek bio je veoma različit i odstupao je 1953. do 65%. (Tabela 6.)

Podaci za 1961. izračunati su posredno, na osnovu podataka za 1953. i podataka o kretanju produktivnosti. Metodološki oni predstavljaju jednu improvizovanu procenu. Ipak, bez težnje da se u njima traži precizna mera, uočava se zaostajanje industrije Makedonije i Crne Gore i brz uspon industrije Bosne i Hercegovine, koja je došla na prvo mesto. Međutim, treba imati u vidu da se industrija Bosne i Hercegovine sastoji iz krupnih, visoko opremljenih preduzeća i da je među njima daleko manji broj preduzeća prerađivačke industrije nego u ostalim republikama.

TABELA 6 — NIVO PRODUKTIVNOSTI RADA U INDUSTRIJI PO REPUBLIKAMA U ODNOSU NA JUGOSLOVENSKI PROSEK 1953, 1955, I 1961.

Republika	1953	1955	1961
Jugoslavija	100	100	100
Srbija	91	91	92
Hrvatska	99	97	98
Slovenija	117	118	116
Bosna i Hercegovina	106	112	128
Makedonija	67	69	64
Crna Gora	82	73	70

Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 81.

UTICAJ PORASTA PRODUKTIVNOSTI U INDUSTRIJI NA PORAST PRODUKTIVNOSTI CELE PRIVREDE. Za ocenu značaja razvoja industrije potrebno je prikazati i njen uticaj na dinamiku produktivnosti cele privrede. Od 1953. do 1961. društveni proizvod Jugoslavije porastao je za 89%,⁶ dok je, prema podacima popisa stanovništva, broj stanovnika angažovanih u materijalnoj proizvodnji porastao za svega 5%. Prema tome, produktivnost rada u celokupnoj proizvodnji povećala se za 80%. Pošto je u istom periodu produktivnost rada u industriji porasla za svega 35% a u poljoprivredi za oko 30%, to znači da je do ovako velikog porasta ukupne produktivnosti došlo usled promena u strukturi jugoslovenske privrede.⁷ U ovom periodu industrija se razvijala brže od poljoprivrede. Velik broj lica prešao je iz poljoprivrede na rad u industriju i druge nepoljoprivredne delatnosti i broj aktivnog poljoprivrednog stanovništva znatno se smanjio. Ovo prelaženje radne snage iz poljoprivrede u industriju predstavljalo je poboljšanje nacionalne ekonomije rada, jer je radna snaga prelazila u delatnosti u kojima je produktivnost rada na višem nivou. Povećanje udela industrije u ukupnoj proizvodnji mora da dovede do porasta produktivnosti rada u privredi kao celini, jer industrija ima veći godišnji fond radnih dana i znatno viši nivo opremljenosti radnika oruđima za rad nego poljoprivreda. Pri tome, značaj opšteg razvoja industrije nije bio ništa manji od značaja porasta produktivnosti u samim industrijskim preduzećima

M. N.

⁶ Izračunato u stalnim cenama iz 1956. Vidi: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

⁷ Vidi: »Privreda Jugoslavije 1945—1960«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 157—162 (29—34) i »Promene u strukturi privrede 1952—1960«, »Jug. pregled«, 1962, novembar—decembar, str. 445—451 (187—193).

KUKURUZ

Kukuruz je jedna od najvažnijih ratarskih kultura u Jugoslaviji. U svetskoj proizvodnji kukuruza Jugoslavija poslednjih godina zauzima peto mesto (u 1961. iza SAD, SSSR, Brazila i Rumunije), a u Evropi treće (iza SSSR i Rumunije).

Visoka proizvodnja kukuruza rezultira ne samo iz veoma povoljnih zemljišnih i klimatskih uslova, već i iz njegove raznovrsne upotrebe: za ishranu stoke, za izvoz, kao sirovine za industrijsku proizvodnju skroba, špirita i stočne hrane, i najzad, za ljudsku ishranu. Pored povoljnih proizvodnih uslova, kao i uslova plasmana, kukuruz je i rentabilna kultura, što je od posebnog značaja sa stanovišta njegove dalje ekspanzije.

U toku rata proizvodnja kukuruza bila je u osetnom opadanju, a u godinama posleratne obnove i ubrzane industrijalizacije zemlje i dalje se kretala ispod prosečne predratne proizvodnje. U tom periodu nisu vršena tako reći nikakva ulaganja, niti su preduzimane posebne mere za unapređenje proizvodnje ove kulture.¹

Poslednjih godina, sa širim pristupanjem unapređivanju poljoprivrede i razvijanju savremene proizvodnje, počela su da se vrše veća materijalna ulaganja u poljoprivredu u celini, a naročito u pravcu opremanja društvenih gazdinstava savremenim sredstvima i njihovog osposobljavanja za savremenu proizvodnju. Ove i druge mere imale su kao rezultat brži razvoj celokupne poljoprivredne proizvodnje, a naročito proizvodnje kukuruza kao jedne od najvažnijih kultura.

POVRŠINE, PROIZVODNJA I PRINOSI

POVRŠINE. U poslednjih trideset i više godina ukupne površine pod kukuruzom iznosile su, ne menjajući se bitnije, oko 2,5 miliona hektara. Požnjevene površine pod kukuruzom činile su oko 32—35% svih oraničnih površina (u 1939. godini 34,2%, u 1957 — 33,9%, u 1960 — 33,5%, u 1961 — 32,6% i u 1962 — 31,9%).

Odnosi između površina pod kukuruzom i površina pod hlebnim (pšenica, raž, napolica i krupnik) *i ostalim žitima* (ječam, ovas, pirinač, proso i heljda) u predratnom i posleratnom periodu takođe su ostali skoro nepromenjeni. Učešće površina pod kukuruzom u ukupnim površinama pod žitima iznosilo je u periodu 1930—1939. prosečno 44,1%, u 1958. godini 44,0%, u 1960 — 45,9%, u 1961 — 46,2%, i u 1962 — 44,7%.

Po republikama kukuruz je najviše rasprostranjen u Srbiji, na koju otpada oko 58% svih požnjevenih površina. Od ukupnih površina pod kukuruzom na području Srbije, oko 43% se nalazi u Vojvodini, koja se zbog toga, kao i zbog visoke proizvodnje pšenice, smatra žitnicom Jugoslavije. Na području Hrvatske kukuruz se gaji na površini od 520 do 540 hiljada hektara, što čini 20%—22% od ukupnih površina. Po veličini površina pod kukuruzom zatim dolaze žitorodna područja u Bosni i Hercegovini, dok je učešće Slovenije, Makedonije i Crne Gore neznatno. (Tabela 1.)

Tendencija postepenog proširivanja površina pod kukuruzom u odnosu na prosek 1947—1956. evidentna je kod svih proizvođačkih područja, a najjače je izražena u Vojvodini i Hrvatskoj.

TABELA 1 — POŽNJEVENE POVRŠINE POD KUKURUZOM PO REPUBLIKAMA 1947—1962.

(U hiljadama hektara)								
Republika	Ø 1947 1956	Ø 1948 1957	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Jugoslavija	2.380	2.400	2.590	2.390	2.580	2.570	2.510	2.460
Srbija—ukupno	1.420	1.430	1.520	1.370	1.520	1.530	1.460	1.450
Vojvodina	564	570	625	625	648	661	636	625
Hrvatska	484	487	523	525	528	522	540	516
Slovenija	42	42	43	44	43	42	42	43
Bosna i Hercegovina	354	355	411	356	406	395	386	369
Makedonija	61	63	74	71	71	70	65	61
Crna Gora	14	14	18	20	20	19	19	16

Podaci: Statistički bilteni br. 129, 151, 180, 217 i 240; za 1962 »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1/63 i 2/63.

U strukturi površina pod kukuruzom *po sektorima vlasništva*, preovlađuju površine na privatnim gazdinstvima. Međutim, površine pod kukuruzom na društvenim gazdinstvima i u proizvodnoj saradnji sa individualnim proizvođačima (kooperacija), u stalnom su i znatnom porastu, zbog čega se učešće privatnog sektora osetno smanjuje. Tako, na primer, u 1957. individualni sektor je učestvovao u ukupnim požnjevenim površinama sa 94,1%, u 1959. sa 86,6%, u 1960. sa 82,2%, a u 1962. sa 78,1%. (Tabela 2.)

TABELA 2 — POŽNJEVENE POVRŠINE POD KUKURUZOM PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1957—1962.

(U hiljadama hektara)						
Sektor	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Ukupno	2.590	2.390	2.580	2.570	2.510	2.460
Društveno organizovana proizvodnja	158	220	345	457	400	447
Društvena gazdinstva	153	164	183	208	190	169
Kooperacija	5*	56*	162	249	218	278
Individualna gazdinstva van kooperacije	2.425	2.164	2.240	2.110	2.100	2.010
Prosečno učešće društveno organizovane proizvodnje u ukupnoj proizvodnji	6,1	9,2	13,4	17,8	15,9	18,1

* Samo zajednička proizvodnja.

Podaci: Statistički bilteni, br. 129, 151, 180 i 240; za 1962. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1/63.

Kooperacija u proizvodnji kukuruza vrši se u raznim oblicima, među kojima preovlađuju: zajednička proizvodnja na bazi raspodele prema ulaganjima, delimično učešće jednog ili drugog ugovorača u proizvodnji, i saradnja na bazi usluga koje zadruge pružaju individualnim proizvođačima u pojedinim fazama obrade (npr. duboko oranje, setva). U odnosu na 1960. površine pod kukuruzom u kooperaciji porasle su u 1962. za 11,6%. (Tabela 3.)

TABELA 3 — POŽNJEVENE POVRŠINE POD KUKURUZOM PO OBLICIMA KOOPERACIJE 1960*—1962.

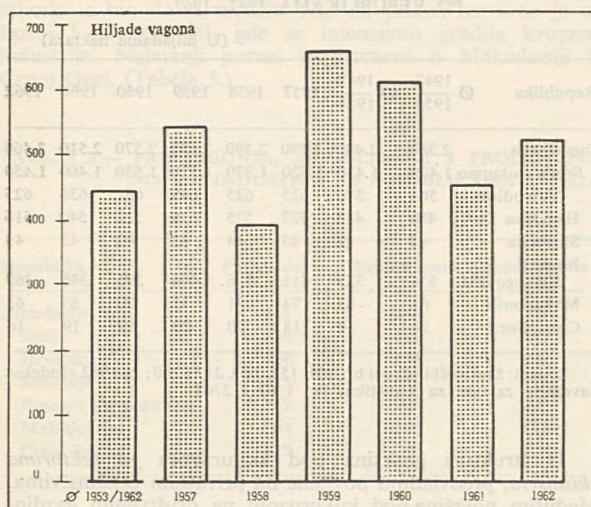
	(U hektarima)		
	1960	1961	1962
Kooperacija — ukupno	249.000	218.000	278.000
Zajednička proizvodnja	17.400	5.840	6.000
Ostali oblici saradnje u proizvodnji	157.000	140.000	173.000
Usluge	74.700	72.600	99.000

* Za ranije godine podaci nisu objavljeni.

Podaci: Statistički bilteni, br. 217 i 240; za 1962. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 2/63.

¹ Opširnije o proizvodnji kukuruza do 1957. vidi: »Jug. pregled«, 1958, mart, str. 114—118 (30—34).

GRAFIKON 1 — PROIZVODNJA KUKURUZA 1957—1962.

PROIZVODNJA. Ukupna proizvodnja kukuruza po godinama znatno oscilira, u zavisnosti od postignutih prinosa po jedinici površine. Na primer, u 1957. površine pod kukuruzom porasle su za svega 0,7%, a proizvodnja za 67,9% u odnosu na 1956. Sledeće godine, međutim, površine pod kukuruzom su opale za 8,3%, a proizvodnja za čitavih 43,2% u odnosu na 1957. I naredne godine, naročito 1959, pokazuju slične neravnomernosti između kretanja površina pod kukuruzom i ostvarene proizvodnje.

Ovakvi odnosi pokazuju da proizvodnja nije stabilizovana i da je pod jakim uticajem klimatskih faktora, naročito na individualnom sektoru. Stepenn negativnog dejstva klimatskog faktora na prinose je utoliko manji ukoliko je pri obradi zemlje primenjena savremena agrotehnika. Otuda postoje znatne razlike između prinosa ostvarenih i društveno organizovanoj proizvodnji i onih na individualnom sektoru.

Najveća proizvodnja kukuruza ostvarena je u 1959. godini — 667.000 vagona, što je za 55,1% više od prosečne godišnje proizvodnje u poslednjem predratnom desetogodišnjem periodu (1930—1939). Najniža proizvodnja zabeležena je u 1952. godini, kada je, zbog velike suše koja je bila zahvatila celu zemlju, iznosila svega 147.000 vagona.

U periodu 1957—1962. proizvodnja je bila za 64,5% veća od proizvodnje ostvarene u prethodnom šestogodišnjem periodu (1951—1956), a i razlike u obimu proizvodnje po godinama znatno su manje. (Tabela 4.)

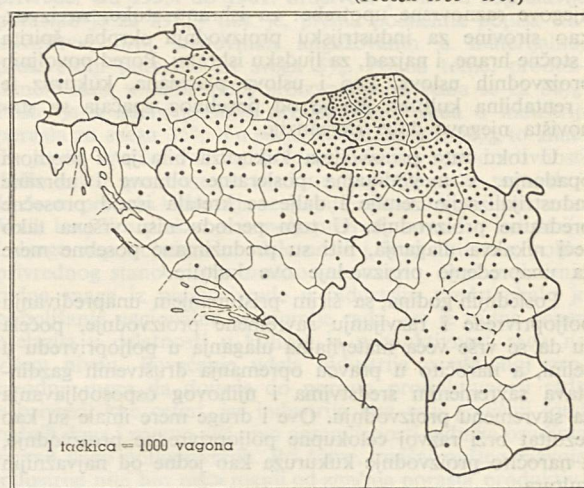
TABELA 4 — PROIZVODNJA KUKURUZA PO REPUBLIKAMA 1947—1962.

Republika	Ø 1947 1956		Ø 1948 1957		1957	1958	1959	1960	1961	1962
					(U hiljadama vagona)					
Jugoslavija	337,0	351,0	565,0	394,0	667,0	616,0	455,0	527,0		
Srbija — ukupno	214,0	224,0	363,0	229,0	442,0	393,0	256,0	338,0		
Vojvodina	115,0	121,0	201,0	183,0	245,0	231,0	169,0	212,0		
Hrvatska	73,4	77,0	122,0	113,0	137,0	141,0	133,0	129,0		
Slovenija	6,0	6,3	8,6	10,1	11,3	12,0	13,0	11,0		
Bosna i Hercegovina	35,3	36,1	57,0	31,4	61,8	57,8	42,4	39,0		
Makedonija	6,5	7,0	11,7	8,5	12,1	9,5	7,9	8,0		
Crna Gora	1,3	1,4	2,5	2,4	2,9	2,5	2,6	2,0		

Podaci: Statistički bilteni, br. 129, 151, 180, 217 i 240; za 1962. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1/63 (svi iznosi zaokružljeni).

Za učešće pojedinih republika u ukupnoj proizvodnji kukuruza odlučujuće je njihovo učešće u ukupnim površinama pod ovom kulturom. Međutim, usled različitih prinosa, procenti učešća u proizvodnji nisu uvek adekvatni procentualnom učešću u površinama. Srbija je, na primer, u 1959. učestvovala u proizvodnji kukuruza sa 63,2%, a u površinama pod ovom kulturom sa 58,9%, dok je u 1961. u proizvodnji učestvovala sa 56,3%, a u površinama sa 58,1%. Izrazit primer ovakvih nesrazmera je Vojvodina, na čijem području su prosečni prinosi po hektaru u svim godinama znatno iznad jugoslovenskog proseka, a za preko dva puta veći od prinosa po hektaru u Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Crnoj Gori. Na niske prinose kukuruza u ovim republikama utiče više faktora, od kojih su, pored relativno manjeg učešća društveno organizovane proizvodnje, najznačajniji zemljišni i klimatski uslovi.

KARTOGRAM 1 — PROIZVODNJA KUKURUZA PO SREZOVIMA (Prosek 1953—1961)

Učešće društveno organizovane proizvodnje u ukupnoj proizvodnji kukuruza iz godine u godinu postaje sve veće: u 1957. iznosilo je 10,4%, dok je u 1959. poraslo na 22,4%, u 1961. na 26,5%, a u 1962. na 30,3% ukupne proizvodnje. (Tabela 5.)

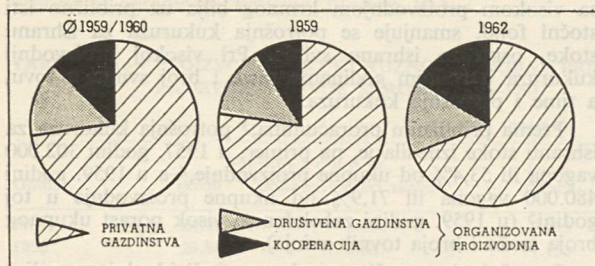
TABELA 5 — PROIZVODNJA KUKURUZA PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1957—1962.

Sektor	(U vagonima)					
	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Ukupno	565.000	394.000	667.000	616.000	455.000	527.000
Društveno organizovana proizvodnja	60.700	77.900	149.300	177.600	120.600	160.200
Društvena gazdinstva	58.700	65.900	90.300	94.400	66.300	75.600
Kooperacija	2.000*	12.000*	59.000	83.200	54.300	84.600
Individualna gazdinstva van kooperacije	505.000	316.000	518.000	438.000	334.000	366.400
Procent učešća društveno organizovane proizvodnje u ukupnoj proizvodnji	10,7	19,8	22,4	28,8	26,5	30,3

* Samo zajednička proizvodnja.
Podaci: Statistički bilteni, br. 129, 144, 151, 179, 180 i 240; za 1962. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1/63 i 2/63.

Učešće društveno organizovane proizvodnje u ukupnoj proizvodnji je veće od njenog učešća u poželjenim površinama. Tako, na primer, u 1958. organizovana proizvodnja je učestvovala sa 9,2% u ukupnim površinama, a sa 19,8% u ukupnoj proizvodnji. Slični, ili još povoljniji odnosi, zadržali su se i u ostalim godinama.

GRAFIKON 2 — STRUKTURA PROIZVODNJE KUKURUZA PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1959—1962.

Tržišni viškovi kukuruza (otkupljene količine), slično kao i proizvodnja, pokazuju različita kretanja po godinama. U 1957. otkupljeno je ukupno 28.387 vagona kukuruza, u 1958 — 64.084, u 1959 — 57.528, u 1960 — 86.867, i u 1961 — 62.737 vagona. Učešće društvenih gazdinstava u ukupnim tržišnim viškovima znatno je veće od učešća u proizvodnji. U 1959. na primer, učešće ovih gazdinstava u ukupnim tržišnim viškovima (otkupu) kukuruza iznosilo je 53%, u 1960 — 45%, u 1961 — 50%, dok je ostatak otkupljiv od individualnih gazdinstava.

PRINOSI. Prosečni prinosi po hektaru ostvareni u toku posmatranih šest godina (1957—1962) veći su za 7,9 mtc od prinosa ostvarenih u prethodnom šestogodišnjem periodu. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROSEČNI PRINOSI KUKURUZA 1947—1962. (U mtc/ha)

Republika	Ø 1947 1956	Ø 1948 1957	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Jugoslavija	14,2	14,7	21,9	16,5	25,8	23,9	18,1	21,4
Srbija — ukupno	15,1	15,6	24,0	16,7	29,2	25,7	17,5	23,2
Vojvodina	20,4	21,2	32,1	29,2	37,8	35,0	26,6	33,8
Hrvatska	15,1	15,8	23,3	21,5	25,9	27,1	24,5	25,1
Slovenija	14,3	15,0	19,8	23,0	26,2	28,7	31,0	26,2
Bosna i Hercegovina	10,0	10,2	13,9	8,8	15,2	14,6	10,9	10,5
Makedonija	10,6	11,0	15,9	12,0	17,1	13,6	12,2	12,9
Crna Gora	8,9	9,0	13,4	12,0	14,7	12,9	13,5	12,4

Podaci: Statistički bilteni, br. 129, 151, 180, 217 i 240; za 1962. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1/63.

Prosečni prinosi kukuruza ostvareni u društveno organizovanoj proizvodnji bili su u periodu 1957—1961. za oko 13 do 19 mtc/ha veći od prosečnih prinosa na ukupnim površinama, odnosno u proseku za ceo period — za oko 17 mtc/ha. (Tabela 7.)

TABELA 7 — PROSEČNI PRINOSI KUKURUZA PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1957—1962.

Sektor	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Ukupno	21,9	16,5	25,8	23,9	18,1	21,4
Društveno organizovana proizvodnja	38,4	35,4	43,3	38,9	30,9	35,8
Društvena gazdinstva	38,4	40,2	49,9	45,4	34,8	44,9
Kooperacija	39,4*	21,4*	36,4	33,4	24,9	30,3
Individualna gazdinstva van kooperacije	20,8	14,8	23,2	20,7	15,9	18,2
Više ostvareni prinosi u društveno organizovanoj proizvodnji u odnosu na ukupne prosečne prinose — mtc/ha	16,5	18,9	17,5	15,0	12,8	14,4

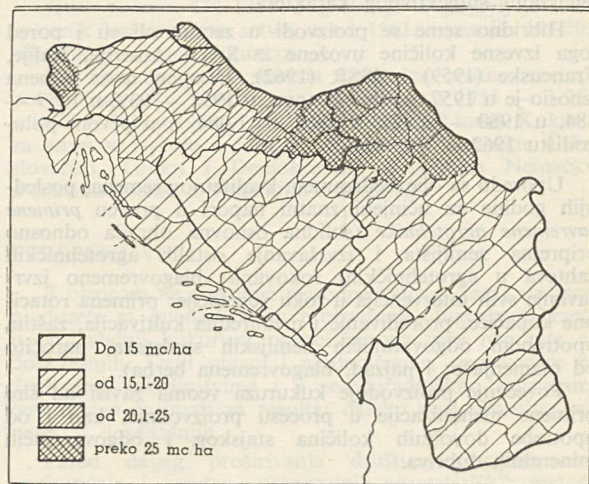
* Samo zajednička proizvodnja.

Podaci: Statistički bilteni, br. 129, 144, 151, 179, 180, 217 i 240; za 1962. »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1/63. i 2/63.

Razlike u prinosisima su još veće ako se sa ukupnim prosečnim prinosisima uporede samo prinosi ostvareni na

društvenim gazdinstvima. Izvestan broj društvenih gazdinstava je, čak i u klimatski nepovoljnim godinama, na primer, u 1961. ostvario na ukupnim površinama prinose od 50 i 60 mtc po hektaru. U 1962. prinosi na pojedinim gazdinstvima dostizali su i preko 70 mtc po hektaru. Prema podacima Savezne privredne komore, Industrijsko-poljoprivredni kombinat »Osijek« ostvario je u 1962. prinos od 74,60 mtc po hektaru, Poljoprivredno dobro »Erdut« (Osijek) 76,48 mtc/ha, Poljoprivredni kombinat »Vukovar« od 74,41 mtc/ha, Poljoprivredno-industrijski kombinat »Sombor« (Sombor) 66,08 mtc/ha, Poljoprivredno-industrijski kombinat »Beograd« (Beograd) 63,40 mtc/ha, Poljoprivredno-industrijski kombinat »Mačva« (Šabac) 61,80 mtc/ha, Poljoprivredno dobro »Partizan« (Indija) 60,0 mt/ha, i to na površinama koje su se kod pojedinih gazdinstava kretale od 500 do 1.870 hektara.

KARTOGRAM 2 — PRINOSI KUKURUZA PO SREZOVIMA (Prosek 1953—1961)

Visoke prinose ostvarila su pojedina društvena gazdinstva ne samo na području Srbije i Hrvatske već i u pojedinim rejonima u Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Sloveniji.

MERE ZA UNAPREĐENJE PROIZVODNJE. Poslednjih godina činjeni su znatni naporu na unapređivanju proizvodnje kukuruza. Oni su bili usmereni u prvom redu u pravcu širenja proizvodnje hibridnog kukuruza i primene savremene agrotehnike na što većim površinama pod kukuruzom.

Hibridni kukuruz. Širenje površina zasejanih hibridnim kukuruzom znatno je doprinelo povećanju ukupne proizvodnje kukuruza, naročito na površinama u društvenom sektoru i kooperaciji, zbog viših prinosa koji se postižu upotrebom ove vrste semena.

Požnjevene površine pod hibridnim kukuruzom povećane su u 1961. u odnosu na prosek 1951—1960. za 69,1%. Naročito je pozitivno što se površine pod hibridnim kukuruzom znatno proširuju i kod individualnog sektora (u 1957. ovim semenom bilo je zasejano svega 73.100, u 1958. godini 90.700 hektara). (Tabela 8.)

Međutim, učešće površina pod hibridnim kukuruzom u ukupnim požnjevenim površinama pod kukuruzom, koje je npr. u 1961. iznosilo svega 23,2%, još uvek je nedovoljno.

Osnovni uzroci sporom širenju hibridnog kukuruza leže u tome što još nisu pronađene sorte hibrida koje najbolje odgovaraju uslovima u pojedinim rejonima. Za neke rejeone, naime, potrebno je obezbediti veće količine produktivnog i ranostasnog semena hibrida koje omogućava blagovremeno oslobađanje površina pod kukuruzom, radi setve pšenice u odgovarajućim agrotehničkim rokovima. Pored toga, nisu preduzete potrebne organizacione i tehničke mere, niti je sprovedena dovoljna propagandna aktivnost

TABELA 8 — POVRŠINE, PROIZVODNJA I PRINOSI HIBRIDNOG KUKURUZA 1960—1961.

	Požnjevena površina u hiljadama hektara	Prinos	
		ukupan u po vagonima	hektaru u mtc
Ø 1951—1960	344	140.000	41
Ø 1952—1961	391	145.000	37
1960	546	212.000	39
1961	582	164.000	28
U tome:			
društvena gazdinstva	189	65.900	35
kooperacija	144	39.000	27
individualna gazdinstva van kooperacije	249	59.300	24

Podaci: Statistički bilteni, br. 217 i 240.

za brže uvođenje semena ove vrste, a postoje i drugi razlozi, uglavnom subjektivnog karaktera.

Hibridno seme se proizvodi u zemlji, ali su i pored toga izvesne količine uvožene iz SAD, Austrije, Italije, Francuske (1959) i SSSR (1962). Ukupan uvoz semena iznosio je u 1957. godini 78 tona, u 1958 — 939, u 1959 — 884, u 1960 — 3.822, u 1961 — 1.084, a u prvom polugodištu 1962 — 66 tona.

Uporedo sa obezbeđivanjem kvalitetnog semena, poslednjih godina su učinjeni znatni napor u pravcu primene savremene agrotehnike (solidna osnovna obrada odnosno priprema zemljišta i izvršavanje ostalih agrotehničkih zahteva u agrotehničkim rokovima; blagovremeno izvršavanje svih intervencija u toku vegetacije; primena rotacione kopačice, proredivanje i međuredna kultivacija, zaštita upotrebom odgovarajućih hemijskih sredstava, naročito od plamenjače; i najzad, blagovremena berba).

Povećanje proizvodnje kukuruza veoma zavisi od šire primene mehanizacije u procesu proizvodnje, kao i od upotrebe dovoljnih količina stajskog i odgovarajućih mineralnih đubriva.

Proizvodni proces kod kukuruza nije u potpunosti mehanizovan, tako da se dobar deo radova (proredivanje, branje i dr.) još obavlja ručno. Postojeća rešenja za upotpunjavanje mehanizacije i zaokružavanje procesa proizvodnje još nisu dovoljno prihvaćena i nisu potpuna.

Znatnijim povećanjem stočnog fonda i intenzivnim gajenjem stoke na društvenim gazdinstvima već se obezbeđuju dovoljne količine stajnjaka za redovnije đubrenje oraničnih površina na kojima je organizovana proizvodnja kukuruza. U savremenom proizvodnom procesu u poljoprivrednoj proizvodnji upotreba stajnjaka ima poseban značaj.

Prosečne količine veštačkih đubriva koje se koriste u proizvodnji kukuruza variraju iz godine u godinu, a naročito po pojedinim gazdinstvima. Računa se da je poslednjih nekoliko godina veštačko đubrivo na površinama društvenog sektora i u kooperaciji korišćeno u količini od 600—900 kg po hektaru. Smatra se, međutim, da bi na površinama društvenih gazdinstava ta količina trebalo da iznosi oko 1.200 kg/ha, a na površinama u kooperaciji oko 800 kg/ha.²

POTROŠNJA KUKURUZA

DOMAĆA POTROŠNJA. Najveći deo proizvedenog kukuruza koristi se za ishranu stoke. Te količine znatno variraju po godinama, usled promena stočnog fonda, a u poslednje vreme i usled orijentacije na gajenje belih, mesnatih svinja, čija ishrana zahteva manje količine kukuruza, a više belančevinastih hraniva (industrijski proizvedena koncentrovana stočna hrana). Pored toga, jedan od bitnih

² Opširnije o procesu i troškovima proizvodnje kukuruza na društvenim gazdinstvima vidi: »Jug. pregled«, 1963, januar, str. 22—24 (12—14).

faktora koji utiče na obim potrošnje kukuruza za ishranu stoke jeste i obim ratarske proizvodnje u celini. U godinama sa visokom proizvodnjom krmnog bilja uz približno isti stočni fond, smanjuje se potrošnja kukuruza za ishranu stoke, osim za ishranu svinja. Pri visokoj proizvodnji kukuruza u rodnim godinama raste i broj svinja u tovu, a time i potrošnja kukuruza.

Prema približnim proračunima,³ potrošnja kukuruza za ishranu stoke iznosila je, na primer, u 1957. godini 302.000 vagona ili 53,4% od ukupne proizvodnje,⁴ a u 1959. godini 480.000 vagona ili 71,9% od ukupne proizvodnje u toj godini⁵ (u 1959. godini zabeležen je visok porast ukupnog broja stoke i broja tovnih svinja).

Potrošnja je naročito visoka na individualnim gazdinstvima, koja hrane svinje skoro isključivo kukuruzom, jer se sporo preorijentišu na proizvodnju belih mesnatih svinja.

Potrošnja kukuruza za ljudsku ishranu, iako u opadanju, još uvek je relativno visoka, naročito u seoskim domaćinstvima. (Tabela 9.)

TABELA 9 — POTROŠNJA KUKURUZA ZA LJUDSKU ISHRANU 1957—1960.

Godina	Godišnja potrošnja kukuruza za ljudsku ishranu		
	po 1 stanovniku	ukupno tona*	procent od ukupne proizvodnje
1957	46,8	835.801	14,8
1958	48,6	875.675	22,2
1959	43,2	786.845	11,8
1960	41,3	760.003	12,3

* Proračun na bazi potrošnje po stanovniku i broja stanovnika u odnosnim godinama.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Kukuruzno brašno kao ljudska hrana najviše se troši u seoskim domaćinstvima neizorodnih područja pojedinih republika, a naročito u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji.

Na potrošnju kukuruza za ljudsku ishranu utiče i obim proizvodnje pšenice. Tako je npr. u 1959. i 1960. potrošnja kukuruza znatno opala zbog veće potrošnje pšeničnog hleba.

Posmatrano u celini, kukuruz u obliku u kojem se dosad koristio sve više gubi značaj kao artikal za ljudsku ishranu. Međutim, potrošnja kukuruza prerađenog i pripremljenog na savremen način i dalje se proširuje, naročito u gradskim domaćinstvima.

U industrijskoj preradi kukuruz se koristi u proizvodnji skroba, špirita i stočne hrane. Potrošnja kukuruza kao sirovine za industrijsku proizvodnju skroba u stalnom je porastu (u 1957. oko 50.000 tona, u 1959. oko 55.000 t, a u 1961. oko 80.000 tona), dok u proizvodnji špirita osetno oscilira (1957. oko 26.000 tona, 1959. oko 9.500 tona, a u 1961. oko 20.000 tona). U 1961. godini u odnosu na 1957. ukupna potrošnja kukuruza kao industrijske sirovine (bez industrije stočne hrane)⁶ ne računajući i potrošnju u mlinovima, porasla je za 32,8%. Učešće ove potrošnje u ukupnoj proizvodnji kukuruza, međutim, još uvek je sasvim neznatno—u 1957. iznosilo je 1,33%, a u 1959. oko 1% i u 1961. godini 2,2%.

Obim korišćenja kukuruza kao industrijske sirovine u znatnoj je zavisnosti od mogućnosti plasmana skroba i prerađevina, kao i špirita na domaćem i inostranom tržištu.

³ Objavljeni podaci o potrošnji kukuruza za ishranu stoke ne postoje—Nadležni organi vrše samo godišnje proračune.

⁴ Proračun Udruženja za unapređenje proizvodnje kukuruza FNRJ na bazi normativna utroška po grlu stoke.

⁵ Podatak Saveznog zavoda za privredno planiranje (neobjavljen).

⁶ Potrošnja kukuruza kao sirovine u proizvodnji industrijske stočne hrane ne evidentira se.

Proizvodnja i izvoz kukuruznog skroba i prerađevina skroba u međusobnoj su zavisnosti, jer domaće tržište apsorbuje ograničene količine. (Tabela 10.)

TABELA 10 — PROIZVODNJA KUKURUZNOG SKROBA I PRERAĐEVINA I IZVOZ SKROBA 1957—1961.

Godina	Proizvodnja		Izvoz skroba
	skrob	prerađevine od skroba	
1957	24.973	6.654	6.433
1958	29.863	7.667	11.153
1959	25.108	20.180	15.248
1960	39.817	21.247	24.315
1961	41.590	18.969	20.223

Podaci: Statistički bilten »Industrija«, br. 169 i 236 i Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

Skrob se izvozi u više od 20 zemalja, a najviše u Veliku Britaniju, SSSR, SAD i Saveznu Republiku Nemačku.

Pored značajnih proizvoda za ishranu stoke koji se dobijaju pri preradi kukuruza u skrob i skrobne proizvode, postoji mogućnost da se organizuje i proizvodnja stočnog kvasca. Od artikala za ljudsku ishranu naročito dolazi u obzir proizvodnja kukuruznih pahuljica (corn flakes), oplemenjene prekrupe (corn grits), kokica (puffed corn), raznih vrsta kukuruznog griza i prerađevina za dodatak supama, varivima, i sl. (Nekoliko objekata za industrijsku preradu kukuruza su u izgradnji.)

IZVOZ. U izvozu kukuruza Jugoslavija zauzima značajno mesto. U 1958. Jugoslavija je zauzela prvo mesto među evropskim zemljama, sa izvozom od 571.242 tone (preko 10% od ukupnog svetskog prometa kukuruza u toj godini).

Posmatran u dužem periodu, izvoz kukuruza znatno je varirao po godinama, jer su količine koje su se izdvajale za izvoz zavisile od ostvarenog obima proizvodnje. (Tabela 11.)

TABELA 11 — IZVOZ KUKURUZA 1957—1961.

Godina	Količina u tonama	Vrednost u milionima din. (1\$ = 300 din.)
1957	49.013	885,0
1958	571.424	9.186,3
1959	316.735	5.161,4
1960	511.715	8.219,1
1961	376.335	5.954,4

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

U odnosu na 1939. godinu, izvoz je u pojedinim godinama posle rata dostigao znatno veći obim (npr. u 1948. povećan je za 7,8%, u 1952. za 21,2%, u 1958. za 45,4%, a u 1960. za 30,2%). Nizak izvoz u pojedinim godinama bio je posledica zabrane ili kontingentiranja izvoza radi pokrivanja domaćih potreba.

Značaj izvoza kukuruza najbolje pokazuje njegovo učešće u ukupnom izvozu prehrambenih proizvoda, a naročito u izvozu svih žitarica i proizvoda od žitarica. (Tabela 12.)

TABELA 12 — UČEŠĆE KUKURUZA U IZVOZU 1957—1961.

	(U procentima)					
	Ø 1957 1962	1957	1958	1959	1960	1961
U ukupnom izvozu	3,1	0,8	6,9	3,6	4,8	3,5
U izvozu poljoprivredne proizvodnje	14,0	3,1	34,6	16,7	21,0	15,2
U izvozu ratarskih proizvoda	48,0	16,0	57,5	51,8	54,9	55,8

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

Značajan faktor za povoljan plasman kukuruza su i njegove kvalitativne osobine. Jugoslovenske domaće sorte su visokokvalitetne i odavno su poznate na inostranom tržištu. Takođe su dobro primljene i sorte hibridnog kukuruza, naročito one ranostasne.

Jugoslavija ima povoljne uslove za izvoz kukuruza. Ona se nalazi u blizini evropskih potrošačkih centara i povezana je sa njima najjeftinijim i najkraćim putevima, što predstavlja veliku prednost u odnosu na druge velike proizvođačke zemlje. Pored toga što je proizvodnja kukuruza u svetu u porastu, svetski promet još nije dostigao zadovoljavajući obim. Stoga se računa sa daljim povećanjem izvoza, čak i iznad rekordnog obima ostvarenog u 1958.

Regionalni raspored. U posleratnom periodu kukuruz je izvožen u ukupno 30 zemalja.

Stalni kupci većih količina su Austrija, Italija, Velika Britanija, Savezna Republika Nemačka, Švajcarska, Belgija, Holandija i neke druge zemlje.

Izvoz semena. Od 1954. Jugoslavija se pojavljuje i kao izvoznik kukuruza za setvu, a od 1961. i manjih količina hibridnog semena kukuruza.

Količine izvezenog semena kukuruza znatno variraju po godinama (u 1954. godini 467 tona, u 1955 — 1.951, u 1958 — 330, u 1960 — 1.821, u 1961 — 100 tona). Kukuruz za setvu se izvezio u Saveznu Republiku Nemačku, Čehoslovačku, Grčku i Demokratsku Republiku Nemačku, a hibridno seme u Holandiju i Bugarsku.

PERSPEKTIVE

S obzirom na povoljne prirodne uslove, kao i na mere preduzete za intenzifikaciju proizvodnje, Jugoslavija može u proizvodnji kukuruza postići mnogo veće rezultate od dosadašnjih. Dalji razvoj i modernizacija proizvodnje na društvenim gazdinstvima i u zemljoradničkim zadrugama nesumnjivo će imati za rezultat daleko veće prosečne pri-nose od dosadašnjih.

Pored daljeg proširivanja društveno organizovane proizvodnje i uvođenja savremenih agrotehničkih metoda u proizvodnji na većim površinama, velike mogućnosti pruža i sve veća orijentacija na proizvodnju hibridnog kukuruza.

Povećanje proizvodnje kukuruza stvara mogućnost za znatno povećanje proizvodnje mesa, masti, živine, jaja i drugih stočarskih proizvoda, kao i za obezbeđenje većih količina kukuruza za industrijsku preradu.

S obzirom na upotrebljivost kukuruza kao sirovine i za proizvodnju hrane i za čitav niz industrijskih grana, a naročito hemijske industrije, apsorpcione mogućnosti svetskog tržišta kukuruza nesumnjivo će i dalje biti velike. Stoga su i mogućnosti za povećanje obima izvoza gotovo neograničene.

U pogledu regionalnog usmeravanja izvoza, postoje svi uslovi da se i dalje zadrže dosadašnja tržišta srednje Evrope, čak i sa većim količinama izvoza. Povećana proizvodnja omogućila bi proširenje izvoza kukuruza i na neke od istočnoevropskih zemalja, kao i na severnoafričke zemlje i zemlje Bliskog i Srednjeg istoka, u kojima su i u ranijem periodu povremeno plasirane izvesne količine kukuruza.

Takođe postoje realni uslovi za plasman daleko većih količina semenske robe, naročito semena hibridnog kukuruza.

Pored mera koje se preduzimaju u pravcu povećanja proizvodnje, predviđa se paralelno preduzimanje i niza organizaciono-tehničkih mera, naročito neophodnih radi povećanja izvoza. To su u prvom redu izgradnja skladišnog prostora (novi koševi za kukuruz) i silosa, koji omogućavaju daleko bržu manipulaciju kukuruzom namenjenim izvozu, a naročito silosa u domaćim velikim lukama. Osiguranje ujednačene isporuke u toku cele godine zavisi i od izgradnje većeg broja sušara.

Inž. R. J.

PROIZVODNJA I PRERADA VIŠANJA

Jugoslavija ima veoma povoljne ekološke uslove za gajenje višnje, a naročito veoma tražene sorte »maraska«, (koja jedino u Dalmaciji nalazi povoljan areal). Sa razvitkom industrijske prerade voća poslednjih godina, a naročito od 1956, plodovi višnje postali su neobično cenjena i tražena sirovina za proizvodnju sokova, poznatog likera »maraskino« i drugih preradevina, što je uticalo na proširenje njenog gajenja. U poslednjih deset godina (1952—1961) Jugoslavija je po ukupnoj proizvodnji višanja i marela¹ bila prosečno na petom mestu u svetu (iza SAD, SR Nemačke, DR Nemačke i Poljske) i na četvrtom u Evropi.²

PROIZVODNJA. U desetogodišnjem periodu 1952—1961. broj stabala povećan je prosečno godišnje sa 185.000, ili za oko 600 ha novih zasada. Istovremeno je i proizvodnja višanja stalno povećavana, sa izuzetkom u godinama u kojima, usled niskih temperatura, dolazi do smrzavanja cvetova, a time i do smanjenja proizvodnje. (Tabela 1.)

TABELA 1 — PROIZVODNJA VIŠANJA 1952—1961.

Godina	Broj rodni stabala u hiljadama	Proizvodnja višanja	
		ukupno u vagonima	po stablu u kg
Ø1952—1961	1.821	2.439	13
1952	1.520	2.450	16
1957	1.790	2.990	17
1958	1.930	2.150	11
1959	2.200	3.240	15
1960	2.140	2.510	12
1961	2.290	3.590	16

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Najveći broj stabala višnje je na gazdinstvima *privatnih proizvođača*. Zbog minimalnih agrotehničkih mera i otpornosti na većinu bolesti i štetočina, zatim zbog mogućnosti angažovanja članova porodice u berbi plodova (gde se inače angažuje najviše radne snage), kao i zbog sigurnosti u plasmanu plodova, i dr., višnju gaji većina domaćinstava u područjima povoljnim za njeno gajenje.

Gajenje višnje proširuje se poslednjih godina i na *društvenim gazdinstvima*, naročito na onim koja se nalaze u području sa dovoljnim brojem radne snage za berbu ili u blizini preradaivačkih objekata. Prema podacima Savezne privredne komore, društvena gazdinstva su u 1960. posedovala 1.150 ha zasada pod višnjama, u 1961. godini 1.374 ha, a u 1962. godini 1.636 ha, ili 13% od ukupnih površina pod višnjama u zemlji. U toku 1961. i 1962. društvena gazdinstva zasadila su višnjama ukupno 486 ha: 241 ha u Vojvodini i na užem području Srbije, 146 ha u Hrvatskoj i 94 ha u severnoj Bosni. Obezbeđena su investiciona sredstva i izvršene potrebne pripreme da se u toku 1962/63. i 1963/64. višnjama zasadi novi 381 ha. Time će se fond zasada višanja na društvenim gazdinstvima povećati na 2.017 ha i predstavljace značajnu bazu za obezbeđenje robne proizvodnje plodova za unutrašnje potrebe i izvoz.

¹ »Marela« je hibrid dobiven ukrštanjem trešnje i višnje, sa karakterističnim osobinama i trešnje i višnje.

² Prema podacima FAO, »Production yearbook«, Vol. 13, 14, i 15, Roma.

Područja proizvodnje višanja u Jugoslaviji. Višnja se gaji uglavnom u dva veća proizvodna područja: severnom i južnom. Severno područje obuhvata Vojvodinu, istočnu Srbiju, severnu Bosnu i severnu Hrvatsku. Na ovom području je najveća koncentracija stabala, pa, prema tome, i proizvodnja plodova za industrijsku preradu. Južno područje karakteristično je po gajenju kvalitetne sorte »maraske« i ograničeno je na Dalmaciju. Ova sorta, prilagođena postojećim ekološkim uslovima, suvljem klimatu i krećnijim zemljištima, daje plodove veoma cenjene za preradu, čuvene likere »maraskino« i druge prevrele sokove. (Tabela 2.)

TABELA 2 — BROJ RODNIH STABALA I PROIZVODNJA VIŠANJA PO REPUBLIKAMA U 1961.

Republika	Broj rodni stabala u hiljadama		Proizvodnja višanja	
		%	vagona	%
Jugoslavija	2.290	100	3.590	100
Srbija	1.240	54	2.080	58
uže područje	554	24	760	21
Vojvodina	666	29	1.280	36
Kosmet	20	1	40	1
Hrvatska	872	38	1.280	36
Slovenija	27	1	31	1
Bosna i Hercegovina	109	5	129	4
Makedonija	21	1	45	1
Crna Gora	22	1	27	0

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

PRERADA. Najveći deo proizvedenih višanja upotrebljava se za industrijsku i zatim domaću preradu, dok je potrošnja u svežem stanju neznatna.

Plodovi višnje koriste se na više načina:

Proizvodnja suvih višanja, naročito od maraske, vrši se odavno. Suve višnje se zatim dorađuju u zemlji ili izvoze.

Pulpa od višanja i maraske je takođe vrlo cenjeni polufabrikat za dorađu u domaćoj industriji ili za izvoz.

Sirovi sok od višanja, kao finalni produkt industrijske prerade višanja, naročito severnijih sorti, predstavlja veoma cenjenu preradevinu. Njegova proizvodnja i potrošnja u zemlji, kao i izvoz, pokazuju tendencije brzog porasta.

Znatna količina višanja, naročito maraske, preraduje se u razna specijalna desertna alkoholna pića (likere, razne prevrele sokove, i dr.), koja su veoma tražena u zemlji i inostranstvu.

IZVOZ. Izvoz višanja se vrši samo u polupreradevinama. (Tabela 3.)

TABELA 3 — IZVOZ PROIZVODA OD VIŠANJA 1952—1961. (U tonama)

Godina	Suve višnje	Pulpa od višanja	Pulpa od maraske	Sirov sok od višanja	Prevreo sok od višanja
Ø1952—1961	212	3.318	144	961	52
1957	143	7.163	84	1.709	171
1958	93	3.795	135	1.406	126
1959	218	5.071	419	1.740	20
1960	151	3.489	763	586	131
1961	220	5.190	40	840	53

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

Proizvodi od višanja izvoze se u veći broj evropskih zemalja, kao i u neke vanevropske zemlje.

* * *

Sa povećanjem površina pod zasadima višnje povećaće se i ukupna proizvodnja ovog voća, a time i stvoriti mogućnosti za proširenje potrošnje njegovih preradevina u zemlji (naročito soka od višanja), kao i izvoza na strana tržišta.

Inž. A. M.

ERADIKACIJA MALARIJE

Na IX skupštini Svetske zdravstvene organizacije (SZO), održanoj 1955. u Meksiku, prihvaćena je rezolucija kojom su se sve zemlje-članice u kojima je malarija endemska bolest obavezale da će, čim to prilike dozvole, sprovesti program za eradicaciju malarije. Među tim zemljama je i Jugoslavija, u kojoj je malarija takođe endemska bolest.¹

Na osnovu programa eradikacije malarije u Jugoslaviji, koji je sačinjen 1958. godine² sklopljen je i sporazum između vlade FNRJ i Svetske zdravstvene organizacije o sprovođenju tog programa, uz materijalnu i tehničku pomoć SZO u vozilima, insekticidima, prskalicama i mikroskopima. Program je obuhvatio:

— potpuno pokrivanje endemskog područja rezidualnim prskanjem ditičijem i to: u Makedoniji i na Kosmetu — svih naselja do nadmorske visine od 900 m; u Srbiji — naselja u srezovima Niš, Negotin, Kraljevo, Vranje i Leskovac, kao i Pančevačkog rita; u Crnoj Gori — naselja u rejonu Skadarskog jezera, duž Bojane i donjeg toka Zete; u Bosni i Hercegovini — naselja u opštini Ugljevik (srez Brčko);

— uspostavljanje sistema aktivnog istraživanja na svim napred navedenim područjima, kao i na područjima u Dalmaciji i Hrvatskom primorju, u basenu reke Neretve, na određenim naseljenim područjima u Posavini i srezovima Banjaluka i Brčko;

— preduzimanje i drugih mera, kao što su: pasivni nadzor, masovna hemoprofilaksa u naseljima u kojima stanovništvo gaji svilenu bubu, radikalno lečenje obolelih i parazitonoša, vođenje posebne dokumentacije o sprovođenju programa eradikacije, kao i donošenje odgovarajućih zakonskih propisa za sprovođenje svih napred spomenutih mera.

Prema ovom programu, čije je sprovođenje otpočelo 1959. malarija kao endemska bolest treba da se u Jugoslaviji iskoreni do kraja 1965. Podaci o kretanju broja obolelih od malarije u poslednje tri godine pokazuju da će ovaj program biti uspešno ostvaren.

KRETANJE BROJA OBOLELIH. U poslednje četiri godine broj obolelih je opao sa 710 slučajeva u 1959. na 256 slučajeva u 1960, na 57 u 1961. i na 33 u 1962. (Tabela 1.)

TABELA 1 — KRETANJE BROJA OBOLELIH OD MALARIJE PO PODRUČJIMA 1958—1962.

	1958	1959	1960	1961	1962
Jugoslavija — ukupno	1.208	710	256	57	33
Srbija sa Vojvodinom	47	26	12	5	4
Kosmet	352	40	14	3	1
Makedonija	775	568	220	40	24
Bosna i Hercegovina	24	66	3	0	1
Crna Gora	5	3	0	1	0
Hrvatska	5	7	7	8	3

Podaci: Godišnji izveštaji zona.

U 1959. u Sloveniji, gde je inače malarija sporadična i izuzetna bolest, nije zabeležen nijedan slučaj oboljenja; veliki broj oboljenja u Makedoniji bio je posledica homogene mase parazitarnog fonda na tom području, a veći broj oboljenja u Bosni — posledica novonastalog žarišta

u selu Ugljevik, gde je malariju uneo neki vojnik koji je služio svoj vojni rok u Makedoniji. Ova mala epidemija ukazuje na mogućnost formiranja manjih, novih žarišta takozvane »ponovno uvedene malarije«. S druge strane, iskustva stečena u ovoj epidemiji pokazuju da se svako takvo žarište može efikasno suzbiti ako se rigorozno sprovedu potrebne mere.

Geografski raspored broja obolelih od malarije u Makedoniji ukazuje uglavnom na tri homogena žarišta: opštinu Delčovo u severoistočnoj, opštine Čaška i Izvor u centralnoj i rejon Gevgelija—Dojran u jugoistočnoj Makedoniji. Od ukupno 568 slučajeva malarije registrovanih u 1959, oko 400 je otpalo na ta tri uža reiona. Samo u jednom od sela u ovim rejonima (Stojakovo u opštini Bogdanci) zabeleženo je 75 slučajeva malarije. Međutim, u 1959. malarija se pojavljivala uvek u velikom broju naselja i sporadično, uglavnom kao »rep« endemo-epidemije koja se gasi.

U 1960 (druga godina izvršavanja programa eradikacije) došlo je do daljeg opadanja broja obolelih. U ovoj godini iskorenjena je malarija kao endemska bolest gotovo na svim područjima, sem u Makedoniji. Od ukupno 256 slučajeva oboljenja u toj godini, 220 ih je bilo u Makedoniji. Slučajevi malaričnih oboljenja zabeleženi su u oko stotinu naselja na njenoj teritoriji.

U 1961. zabeleženo je ukupno 57 slučajeva malarije u celoj zemlji, od kojih svega dvadesetak primarnih. Od 8 registrovanih slučajeva u Hrvatskoj, 6 su posledica transfuzije krvi. U Srbiji, od ukupno 5 registrovanih slučajeva, 3 su unesena iz drugih zemalja, 1 je posledica transfuzije, a 1 pozni recidiv. U Bosni i Hercegovini nije zabeležen nijedan slučaj malarije, a 1 oboljenje u Crnoj Gori nema u stvari nikakve veze sa malarijom na ovom području, jer se pojavilo kod jednog od kongoanske dece koja su bila na oporavku u okolini Titva. Na području Kosmeta, od 3 zabeležena slučaja, 1 je posledica transfuzije krvi, dok su ostala 2 verovatno pozni recidivi. U Makedoniji je i u 1961. zabeležen najveći broj slučajeva, ukupno 40, ali je 5 od njih preneseno transfuzijom krvi, a 14 su sigurno recidivi. Po broju slučajeva zabeleženih u jednom naselju, samo je u jednom (Nikodin — srez Bitola) zabeleženo 5 slučajeva, u dva po 3 slučaja (Bistrenici i Drenovo, srez Titov Veles), u četiri po 2 slučaja, dok je ostatak slučajeva pojedinačno raspoređen na nekoliko naselja. Geografska konfluencija raspodele slučajeva gotovo je potpuno izbrisana. Mogu se nazreti samo blede obrise pojedinih homogenih grupacija. U ranijem endemskom rejonu Gevgelija—Dojran, na primer, nije zabeležen nijedan slučaj malarije.

U 1962. zabeležena su svega 33 slučaja malarične infekcije, i to u Srbiji sa Vojvodinom 4 (3 importirana i 1 prenet transfuzijom krvi), na Kosmetu 1 (recidiv), u Makedoniji 24 (13 prenetih transfuzijom krvi i 11 autohtonih), u Bosni i Hercegovini 1 (prenet transfuzijom krvi), i u Hrvatskoj 3 (1 prenet transfuzijom krvi, 1 recidiv i 1 importirani).

SPROVOĐENJE MERA U OKVIRU PROGRAMA ERADIKACIJE. Odlični rezultati u iskorenjivanju malarije postignuti su zahvaljujući rigoroznom, intenzivnom i kvalitetnom sprovođenju dobro planiranih mera: rezidualnog prskanja ditičijem, aktivnog istraživanja, hemoprofilakse i radikalnog lečenja obolelih i parazitonoša.

Rezidualno prskanje ditičijem. Prema osnovnom planu iskorenjivanja malarije, u 1959. nije trebalo primenjivati insekticide. Međutim, zbog činjenice da bi jedna propuštena godina imala za posledicu gubitak od najmanje dve godine u narednom periodu, odlučeno je da se iz saveznih sredstava sprovede kampanja rezidualnog prskanja, makar ona i ne obuhvatila 100% planiranog područja. Da je to bilo opravdano, pokazuje podatak da je do kraja 1962. potpuno obustavljena primena insekticida, izuzev u tridesetak sela u Makedoniji. (Tabela 2.)

U 1960. i 1961. na sprovođenju ove akcije bilo je angazovano po 660 prskača i 320 šefova ekipa. Radni proseki koncentracije ditičija u 1960. iznosio je 1,72 do 1,94 grama, u 1961. godini 1,86 do 2,06 grama, a u 1962. godini 1,99 grama na kvadratni metar.

¹ Vidi: »Suzbijanje malarije«, »Jug. pregled«, 1958, maj, str. 227—228 (23—24).

² Program je pripremio i obradio savetnik SZO dr Jean Laverne na osnovu podataka koje je prikupila i dala zdravstvena služba u zemlji.

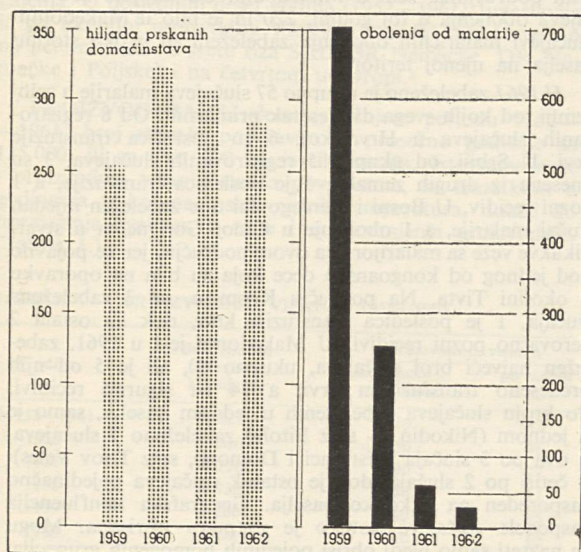
TABELA 2 — REZIDUALNO PRSKANJE DIDITIJE 1959—1962.

Godina	Domaćinstva na endemskom području obuhvaćena rezidualnim prskanjem	
	broj	procent od ukupnog broja
1959	251.602	90,9
1960	322.015	92,0
1961	307.612	98,0
1962	275.910	97,3

Podaci: godišnji izveštaji Savezne službe za eradikaciju malarije.

Značaj i ulogu ekstenzivne primene deditija u suzbijanju i iskorenjivanju malarije u Jugoslaviji, pokazuje sledeći grafikon sa uporednim prikazom broja obolelih i broja domaćinstava obuhvaćenih rezidualnim prskanjem.

GRAFIKON — BROJ DOMAĆINSTAVA OBUHVAĆENIH REZIDUALNIM PRSKANJEM I BROJ OBOLJENJA OD MALARIJE 1959—1962.

Aktivno istraživanje. Ova mera se po značaju može izjednačiti sa primenom insekticida. Već u 1959. vršeni su pilotski obilasci endemskog područja.

S obzirom na sezonsku pojavu malarije, aktivno istraživanje vrši se od 1. aprila do 31. oktobra. Anketari, kojima je povereno da svaki pojedinačno vrši aktivno istraživanje nad 4 do 6 hiljada stanovnika, u zavisnosti od prilika na pojedinim područjima, jednom mesečno obilaze sva domaćinstva u odgovarajućim naseljima na svom području i od svih lica sa temperaturom, groznicom, opštom slabošću ili koja inače pobuđuju sumnju da su nosioci malaričnih parazita (bivši bolesnici, članovi njihovih porodica), uzimaju razmaz i gustu kap krvi i upućuju ih na mikroskopsko piranje. U poslednje četiri godine je na endemskom području u okviru aktivnog istraživanja pregledano: u 1959. godini 13.885 lica, u 1960. godini 76.031, u 1961. godini 132.198, a u 1962. godini 124.510 lica.

Mali broj uzetih uzoraka u 1959. ne dozvoljava procenu postignutih rezultata u toj godini. Međutim, vrednost aktivnog istraživanja u 1960. i 1961. je vrlo značajna. Od ukupno 76.031 izvršenog pregleda u 1960. na Makedoniju otpada 38.000, od kojih je bilo 88 pozitivnih, što u odnosu na ukupan broj utvrđenih slučajeva u 1960. u toj Republici (220) predstavlja 40%. To znači da bez aktivnog istraživanja 40% slučajeva oboljenja ne bi bilo otkriveno. Pored toga, ovim putem su otkrivena zaostala mikrožarišta malarije u severoistočnom delu Makedonije. U 1961. pregledano je 7,8% stanovništva stavljenog pod zaštitu. Od 57 utvrđenih slučajeva malarije u 1961. godini, 14 je otkriveno aktivnim istraživanjem i to svi u Make-

doniji. Pošto je na području Makedonije u 1961. utvrđeno svega 40 slučajeva oboljenja, 14 slučajeva otkrivenih aktivnim istraživanjem predstavljaju 35% od ukupnog broja oboljenja, a ako se izuzme 5 slučajeva prenesenih transfuzijom krvi, taj procent se povećava na 40%. U 1962. ovom merom ustanovljeno je 7 slučajeva malarične infekcije.

Ovi rezultati pokazuju da aktivnom istraživanju treba pokloniti najveću pažnju, a naročito zbog toga što će ova mera ostati jedina koja se će sprovoditi najmanje 2—3 godine posle prestanka primene deditija.

Hemoprofilaksa. U Jugoslaviji se primenjuje hemoprofilaksa (masovna primena antimalaričnih lekova) na onim endemskim područjima u kojima stanovništvo gaji svileni bubu i gde se zbog toga nije moglo vršiti rezidualno prskanje deditijem pre 20. juna. Ovo stanovništvo je trebalo zaštititi samo u toku dva meseca (maj—jun), da bi docnije izvršeno rezidualno prskanje preuzelo ulogu zaštite od transmisije u toku aktivne malarične sezone. Od ovakvog ekstenziteta hemoprofilakse odstupalo se samo u delu opštine Bogdanci u Makedoniji, gde se, zbog posebnih prilika i predistorijata malarije, hemoprofilaksa sprovodi u toku 5 meseci, od kraja aprila do kraja avgusta.

Da bi se ubrzao proces eliminacije parazitaranog fonda, od 1961. sprovodi se **radikalno lečenje svih obolelih** od malarije. Lečenje traje 7 dana. Tako je u aprilu 1961. izvršeno radikalno lečenje svih malaričnih lica registrovanih u toku 1959. i 1961, bez obzira na trenutni nalaz mikroskopskog pregleda krvi. U 1961. lečeno je blizu 900 obolelih, koji su posle lečenja podvrgavani kontrolnom mikroskopskom pregledu krvi jednom mesečno, odnosno u proseku ukupno 4—5 puta. Ni u jednom slučaju nije došlo ni do kliničkog ni do mikroskopskog recidiva malarične infekcije. U aprilu 1962, pošto su rezultati jedne prethodne epidemiološke ankete pokazali da se infekcija uglavnom održava u kući, ova mera je proširena na sve članove porodice koji žive u istom domaćinstvu, kao i svih bolesnika registrovanih u godinama 1960. i 1961. Ova mera je znatno doprinela smanjenju broja obolelih u 1961.

PERSPEKTIVA ERADIKACIJE MALARIJE U ZEMLJI. Planom je predviđeno da program iskorenjivanja malarije u Jugoslaviji treba da bude potpuno završen do kraja 1965.

Na teritoriji Hrvatske, pošto je u 1962. još vršeno aktivno istraživanje malaričara, u 1963. doneće se odluka da je malarija eradikirana na ovom području. Tako će u 1963. u Hrvatskoj nadzor nad malarijom vršiti opšta zdravstvena služba, praćenjem eventualnih pojava unesenih slučajeva, prenesenih transfuzijom, ili poznih recidiva (sa Plasmodium malariae).

Na nekada endemskim područjima Bosne i Hercegovine (sa oko 108.000 stanovnika) i Crne Gore (60.000 stanovnika), pošto je još u 1961. izvršeno rezidualno prskanje deditijem, a u 1962. vršeno aktivno istraživanje koje se nastavlja i u 1963 (regularnim ciklusom), pretpostavlja se da neće doći do grupne pojave oboljenja. Pojedinačne pojave unesenih slučajeva, transfuzione malarije i eventualnih poznih recidiva, ne bi zahtevale ekstenzivne mere. Zato se može pretpostaviti da će malarija biti iskorenjena na bivšim endemskim područjima ove dve republike krajem 1963, pa će dalji nadzor nad malarijom vršiti, kao u Hrvatskoj, opšta zdravstvena služba.

Na području tzv. balkanske zone malarije (Makedonija i Kosmet) i endemskom području uže Srbije, na kojima se sprovode specifične mere kampanje eradikacije, u 1962. je završena ekstenzivna primena rezidualnog prskanja deditijem, pa će se ovo prskanje vršiti još samo u tridesetak naselja u Makedoniji. Zato će se u toku 1963. i 1964. na ovim područjima sprovoditi intenzivno i regularno aktivno istraživanje. Tako se očekuje da će početkom 1965. malarija biti iskorenjena na celoj teritoriji Jugoslavije.

IZVOR: godišnji izveštaji zona, godišnji izveštaji Savezne službe za eradikaciju malarije.

Dr T. L.

NEPISMENOST I OPISMENJAVANJE

U Jugoslaviji je u 1961. sistemom obrazovanja bilo obuhvaćeno 18,2% stanovništva (3,365.119 dece, omladine i odraslih), ili gotovo svaki peti građanin.¹ U tome je Jugoslavija dostigla najrazvijenije zemlje. Međutim, broj nepismenog stanovništva, iako su u suzbijanju nepismenosti posle rata postignuti krupni rezultati, još uvek je velik, tako da predstavlja ne samo prosvetni, već i društveni problem.² Prema podacima popisa stanovništva iz 1961. u zemlji ima 2,881.000 nepismenih. Opismenjavanje ovog dela stanovništva je jedan od glavnih zadataka društva, jer od stepena obrazovanja i opšte kulture svakog pojedinca u velikoj meri zavisi tempo društvenog i privrednog razvoja zemlje.

STANJE PISMENOSTI

Pre rata je u zemlji (prema podacima popisa stanovništva iz 1931) bilo 44,6% nepismenog stanovništva (32,3% muškog i 56,4% ženskog). U toku rata, na oslobođenim teritorijama i u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske, organizovani su tečajevi na kojima je opismenjen veći broj odraslih lica. Međutim, pošto je najveći broj škola u tom periodu (1941—1945) bio zatvoren, broj nepismenog stanovništva u 1945. povećan je u odnosu na predratni period. Stoga je neposredno posle rata organizovana opšta akcija za opismenjavanje stanovništva putem analfabetskih tečajeva. Na ovim tečajevima, u periodu 1946—1950, naučilo je da čita i piše oko 2 miliona lica. (Tabela 1.)

TABELA 1 — BROJ OPISMENJENOG STANOVNIŠTVA NA TEČAJEVIMA ZA NEPISMENE 1946—1950.

Godina	B r o j	
	tečajeva	opismenjenih
1946	17.584	319.203
1947	25.648	454.851
1948	33.816	535.197
1949	25.137	343.707
1950	18.905	271.861

U periodu posle 1950. opismenjavanje je nastavljeno u školama za osnovno obrazovanje odraslih, koje pored elementarne pismenosti obezbeđuju i osnovno obrazovanje.

Organizovanom akcijom na opismenjavanju u periodu 1945—1953. znatno je smanjen procent nepismenog stanovništva, tako da je u 1953. iznosio 25,4% (14,1% muškog i 35,8% ženskog).

U periodu 1953—1961 (između dva popisa stanovništva) u školama za osnovno obrazovanje odraslih, dalje je razvijan, po obimu i broju obuhvaćenih uži ali zato kvalitetniji i sistematskiji rad na opismenjavanju, tako da je broj nepismenih smanjen za daljih 5,7%. Međutim, velik broj nepismenog stanovništva, naročito u pojedinim područjima zemlje, još uvek predstavlja društveni problem. (Tabela 2.)

¹ O strukturi stanovništva po školskoj spremi vidi: »Jug. pregled«, 1961, novembar, str. 443—445 (9—11).

² Problem opismenjavanja i osnovnog obrazovanja postoji u svim zemljama koje se, kao i Jugoslavija, tek razvijaju. On je akutan čak i u nekim razvijenim zemljama, na primer, u Italiji.

TABELA 2 — NEPISMENO STANOVNIŠTVO STARO 10 I VIŠE GODINA U 1953. I 1961. PO REPUBLIKAMA

	1953		1961	
	nepismenih (u hiljadama)	% nepismenih od ukupnog stanovništva starog 10 i više godina	nepismenih (u hiljadama)	% nepismenih od ukupnog stanovništva starog 10 i više godina
Jugoslavija	3.404	25,4	2.881	19,7
Srbija	1.559	27,9	1.341	21,9
uže područje	1.063	20,5	906	23,0
Vojvodina	181	12,9	162	10,6
Kosmet	315	54,8	274	41,1
Hrvatska	522	16,3	412	12,1
Slovenija	32	2,7	23	1,8
Bosna i Hercegovina	853	40,2	773	32,5
Makedonija	343	35,7	256	24,6
Crna Gora	90	30,1	76	21,6

Posmatrano po godinama starosti nepismenih, smanjenje nepismenosti u periodu 1953—1961. najveće je kod generacija najmlađih uzrasta, a sve je manje što su generacije starije, tako da više od polovine ukupnog broja nepismenih čine lica stara preko 50 godina. (Tabela 3.)

TABELA 3 — NEPISMENO STANOVNIŠTVO PREMA GODINAMA STAROSTI 1953 I 1961.

Godine starosti	1953		1961	
	nepismenih (u hiljadama)	% nepismenih od odgovarajuće starosne grupe	nepismenih (u hiljadama)	% nepismenih od odgovarajuće starosne grupe
Ukupno	3.404	25,4	2.881	19,7
10—19	409	12,2	165	5,1
20—34	688	16,3	620	13,0
35—64	1.764	36,7	1.584	29,1
preko 65	551	54,7	511	43,9

Prema polu, smanjenje nepismenosti kod muškog stanovništva, koje je i u 1953. imalo daleko manji procent nepismenosti nego žensko stanovništvo, relativno je manje (4,2%) nego kod ženskog stanovništva (7%). Međutim, procent nepismenog ženskog stanovništva je još uvek znatno veći od procenta nepismenog muškog stanovništva. (Tabela 4.)

TABELA 4 — NEPISMENO STANOVNIŠTVO STARO 10 I VIŠE GODINA PREMA POLU U 1953. I 1961.

Godine starosti	Muško		Žensko	
	1953	1961	1953	1961
	(U%)			
Ukupno	14,1	9,9	35,8	28,8
10—19	7,2	3,2	17,3	7,2
20—34	5,5	4,5	26,2	21,4
35—64	22,0	15,5	49,6	40,9
preko 65	40,5	30,2	64,9	53,5

Podaci o stanju pismenosti stanovništva po pojedinim područjima zemlje pokazuju da postoje tri grupe područja:

— područja na kojima je nepismenost u osnovi likvidirana (Slovenija);

— područja na kojima procent nepismenog stanovništva nije tako velik da bi predstavljao društveni problem, jer postoje određene mogućnosti i povoljni uslovi da se i taj procent smanji organizovanom društvenom akcijom (neki srezovi Hrvatske i Vojvodine i neki veći centri);

— područja na kojima je procent nepismenog stanovništva izrazito velik, tako da predstavlja ozbiljnu prepreku brzom društvenom i ekonomskom razvoju tih područja i zahteva posebne mere.

Broj nepismenih *po srezovima* u odnosu na broj stanovništva starog 10 i više godina pokazuje sledeći pregled (stanje srezova krajem 1962):

Do 5% nepismenih imaju sledećih 7 srezova (svi na teritoriji Slovenije):

Celje	2,0	Ljubljana	1,0
Gorica	1,6	Maribor	1,8
Kopar	4,7	Novo Mesto	1,7
Kranj	1,3		

Od 5% do 10% nepismenih imaju 3 sresa u Srbiji i 3 u Hrvatskoj:

Beograd	9,2	Rijeka	5,9
Novi Sad	9,0	Varaždin	7,4
Subotica	6,9	Zagreb	7,6

Od 10% do 20% nepismenih imaju 6 srezova u Hrvatskoj, 4 sresa u Srbiji i 1 u Makedoniji:

Bjelovar	10,6	Pančevo	12,1
Karlovac	19,1	Sombor	13,0
Osijek	11,0	Sremska Mitrovica	11,7
Pula	13,1	Zrenjanin	12,0
Sisak	17,0	Titov Veles	19,7
Split	18,0		

Od 20% do 30% nepismenih imaju 12 srezova u Srbiji, 2 u Bosni i Hercegovini, 4 u Makedoniji i Crna Gora:

Čačak	23,4	Valjevo	27,0
Kragujevac	20,6	Zaječar	25,7
Kraljevo	29,1	Brčko	29,5
Kruševac	25,0	Sarajevo	22,3
Niš	24,8	Bitola	20,9
Požarevac	27,0	Ohrid	25,0
Smederevo	21,5	Skopje	20,6
Svetozarevo	25,6	Štip	25,1
Šabac	26,5	NR Crna Gora	21,7
Titovo Užice	25,3		

Od 30% do 40% nepismenih imaju 2 sresa u Srbiji, 9 srezova u Bosni i Hercegovini i 2 sresa u Makedoniji:

Leskovac	30,7	Mostar	32,4
Vranje	35,9	Prijedor	35,7
Banja Luka	32,9	Tuzla	36,7
Bihać	38,11	Zenica	30,7
Doboj	33,1	Kumanovo	30,6
Goražde	35,4	Tetovo	33,8
Livno	35,1		

Više od 40% nepismenih imaju Kosmet i srez Jajce u Bosni i Hercegovini.

MERE ZA LIKVIDACIJU NEPISMENOSTI

Još uvek relativno veliki broj nepismenih i potreba društveno-ekonomskog razvoja zahtevaju ubrzanje procesa likvidacije nepismenosti, tim pre što sada postoje bolji uslovi i mogućnosti za takvu akciju. Pri tome je potrebno da naročito omladina, pored elementarne pismenosti, dobije i osnovno obrazovanje. Takođe je potrebno i efikasnije rešavanje niza drugih pitanja koja nisu direktno vezana za akciju opismenjavanja, ali koja treba da omoguće da se znanja stečena na tečajevima funkcionalno koriste i učvršćuju (razvijanje mreže biblioteka i čitaonica, korišćenje štampe, radija i televizije, i sl.). Na to upućuje i iskustvo iz akcija na opismenjavanju u periodu 1946—1950, kada je tečajevima za opismenjavanje bilo obuhvaćeno preko dva miliona stanovnika, ali je zbog kratkog trajanja tih tečajeva, malih programskih zahteva i nedovoljne brige da se znanje stečeno na tečajevima sačuva i dalje razvija, veći broj opismenjenih u ovoj akciji kasnije ponovo postao nepismen.

Orijentaciju na ubrzanje procesa likvidacije nepismenosti omogućavaju i objektivni društveni i materijalni uslovi:

— razvijena mreža i bolja opremljenost škola i daleko veći broj drugih institucija koje se bave ili mogu da se bave opštim obrazovanjem odraslih (radnički i narodni univerziteti, centri za obrazovanje radnika u preduzećima, zavodi za zapošljavanje, i dr.), kao i znatno veći broj nastavnika;

— šire angažovanje svih zainteresovanih društvenih činilaca i organizacija, jer se, pored organa za prosvetu, pitanjima opismenjavanja i osnovnog obrazovanja intenzivnije bave i Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, Savez sindikata, Konferencija za društvenu aktivnost žena, Savez omladine, veće privredne organizacije, i dr.;

— stručne institucije pripremile su programe tečajeva elementarnog obrazovanja i potrebne udžbenike i literaturu, što će omogućiti da se organizovanje i sa više sistema pristupi radu na opismenjavanju.

Na sastancima Odbora Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu (februara 1963), Komisije za politički i idejno-vaspitni rad Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ (januara 1963), Centralnog veća Saveza sindikata, republičkih saveta za prosvetu, kao i nekih drugih društvenih organizacija, istaknuta je potreba da se što pre i u svim područjima zemlje stvore preduslovi za potpunu likvidaciju nepismenosti i za osnovno obrazovanje svih građana. Pri tome prosvetne institucije i društveno-političke organizacije treba da doprinesu da se koordinirano, organizovanom akcijom savladaju određene objektivne teškoće sa kojima se računa (nedovoljna materijalna sredstva u onim područjima u kojima ima najviše nepismenih, razbacanost naselja, konzervativna shvatanja, i sl.).

Prioritetne zadatke u otklanjanju nepismenosti pokazuju podaci o pismenosti stanovništva po starosnim grupama i polu. Od naročitog je značaja opismenjavanje onih kategorija stanovništva koje aktivno učestvuju ili će učestvovati u društvenoj i privrednoj izgradnji zemlje, tj. kategorija stanovništva od 10 do 50 godina starosti. Međutim, to ne znači da na područjima gde postoje materijalne i druge mogućnosti, organizovanim radom na opismenjavanju ne treba obuhvatiti i lica starija od 50 godina.

U nastojanjima na likvidaciji nepismenosti naročito je potrebno:

— obezbediti da sva deca steknu osnovno osmogodišnje obrazovanje i na taj način sprečiti priliv novih nepismenih;

— organizovati rad na opismenjavanju i osnovnom obrazovanju omladine koja nema takvo obrazovanje, naročito ženske omladine iz pasivnih i zaostalijih krajeva;

— omogućiti opismenjavanje i osnovno obrazovanje aktivnog stanovništva, a u prvom redu već zaposlenih radnika, kao i onih koji će se tek zapošljavati u privrednim organizacijama;

— obezbediti finansiranje akcije na opismenjavanju i osnovnom obrazovanju u slučajevima kad materijalna sredstva komuna, naročito u zaostalijim krajevima, nisu uvek dovoljna za obezbeđenje svih potreba.

OBUH VATANJE DECE OSNOVNOM ŠKOLOM.

I pored vrlo krupnih rezultata u ostvarivanju obaveznog osmogodišnjeg školovanja (1952/53. bilo je obuhvaćeno 59,0% dece od 8 do 15 godina starosti, 1957/58. godine 82,1%, a 1960/61. godine 88,3%),³ neke teškoće još nisu savladane. U 1960/61. osnovnom školom nije bilo obuhvaćeno 3,8% (73.517) dece od 8 do 12 godina i 25,9% (249.907) od 13 do 15 godina. Od toga je najveći broj iz nerazvijenih područja Srbije, Bosne i Hercegovine i Kosmeta. Pojedina sela ovih područja sa malim brojem (30—100) dece (iz kojih je, pored toga, migracija stanovništva — pretežno mlađeg — intenzivna, zbog čega broj dece nema tendenciju porasta) nemaju školu, ili je najbliža škola udaljena 5 ili više kilometara, što onemogućava redovno pohađanje. Takvih sela

³ Opširnije o ostvarivanju obaveznog osmogodišnjeg školovanja vidi: »Jug. pregled«, 1959, jun, str. 253—254 (39—40); i 1962, septembar, str. 365 (29).

ima, na primer, u Bosni i Hercegovini oko 130, sa oko 11.000 dece. Stoga su Odbor Saveznog izvršnog veća za prosvetu i kulturu i republički saveti za prosvetu preporučili preduzimanje vanrednih mera radi obuhvatanja osnovnim školovanjem i ove dece, pri čemu je potrebno, pored postojećih (uglavnom klasičnih), koristiti i druge mogućnosti i oblike školovanja.⁴

Organi za prosvetu u opštinama razmatraju mogućnost rada tzv. »ambulantnih« škola i sezonskih tečajeva u područjima koja su bez škola. Deca iz zabačenih planinskih zasełaka, odakle je, naročito zimi, nemogućno dolaziti u školu imala bi zimi duži raspust a leti redovnu nastavu.

U ostvarivanju obaveznog osnovnog školovanja naročito se ističe problem obuhvatanja školom ženske dece. Stara, konzervativna shvatanja, naročito na selu, da ženi nije potrebno školovanje, odražavaju se i na broj ženske dece u osnovnoj školi. Od ukupno 2,764.369 učenika u osnovnim školama u 1960/61, devojčica je bilo 1,287.283, od kojih samo 309.902 u višim (V—VIII) razredima. Podaci o nepismenosti iz 1961. pokazuju da od 165.170 nepismenih od 10 do 19 godina, na žensku decu otpada 113.779. Znatno broj nepismene ženske dece je društveni problem, koji zahteva šire angažovanje, i to ne samo prosvetnih institucija već i društveno-političkih organizacija.

Dosadašnji rezultati nastojanja da se osnovnom školom obuhvati što veći broj dece bili su u zavisnosti od niza objektivnih činilaca. Nizak nacionalni dohodak u nerazvijenim područjima onemogućava komunama da same obezbede potrebna sredstva društvenim fondovima za školstvo, pa je potrebna pomoć republika.

OPISMENJAVANJE OMLADINE DO 19 GODINA STAROSTI. Podaci popisa stanovništva od 31. marta 1961. pokazuju da i među omladinom do 19 godina ima veliki broj nepismenih (165.170 ili 5,1%). (Tabela 5.)

TABELA 5 — NEPISMENO STANOVNIŠTVO STARO 10 DO 19 GODINA U 1953. I 1961. PO REPUBLIKAMA

Republika	1953		1961	
	broj	%	broj	%
Jugoslavija	409.016	12,2	165.170	5,1
Srbija	152.522	11,7	59.725	4,7
uža Srbija	82.687	9,9	25.841	3,3
Vojvodina	14.667	5,0	7.680	2,6
Kosmet	55.168	31,2	26.204	13,4
Hrvatska	38.918	5,3	13.161	1,9
Slovenija	2.671	1,0	2.408	0,9
Bosna i Hercegovina	164.674	23,3	72.920	11,6
Makedonija	43.243	15,9	14.281	5,1
Crna Gora	6.988	7,4	2.675	3,0

Kao i kod ostalih starosnih grupa, i u ovoj grupi najveći procent nepismenih čini ženska omladina, naročito u nerazvijenim područjima. (Tabela 6.)

Iako se i među stanovništvom do 19 godina starosti nalazi oko 51.000 nepismenih, postoje znatne mogućnosti za njegovo opismenjavanje. Za mladiće koji u Armiju dođu nepismeni organizuju se kursovi elementarnog obrazovanja, na kojima stiču pismenost i osnovna opšta znanja (od 1945. do 1960. kursove za opismenjavanje u Armiji završilo je oko 450.000 mladića),⁵ te se može očekivati

⁴ Problem obezbeđenja osnovnog obrazovanja za svu decu nije nov, i u dosadašnjim nastojanjima došlo se već do određenih iskustava i u Jugoslaviji i u svetu. Međunarodna konferencija za prosvetu, u Zenevi, jula 1961, raspravljala je o ovim problemima i donela preporuku o organizaciji osnovnih škola sa jednim učiteljem. U većini evropskih zemalja ovaj problem se rešava bilo internatskim smeštajem učenika iz udaljenih područja, bilo organizovanjem prevoza od kuće do škole i obratno, tamo gde za to postoje uslovi. To se preduzima najčešće samo za decu višeg uzrasta, što bi odgovaralo tzv. višim razredima osnovne škole u Jugoslaviji, dok za niži uzrast postoje u svim zemljama male škole sa dva do tri, a često i sa jednim učiteljem koji radi sa sva četiri razreda, ili se organizuje periodično i ambulantno školovanje.

⁵ Vidi: »Obrazovanje vojnika u JNA«, »Jug. pregled«, 1960, novembar, str. 477—478 (69—70).

TABELA 6 — NEPISMENO STANOVNIŠTVO STARO 10 DO 19 GODINA U 1961. PO POLU

Republika	Muško		Žensko	
	broj	%	broj	%
Jugoslavija	51.391	3,2	113.779	7,2
Srbija	21.368	3,3	38.357	6,2
uža Srbija	9.286	2,3	16.555	4,3
Vojvodina	3.405	2,3	4.275	3,0
Kosmet	8.677	8,5	17.527	18,7
Hrvatska	5.730	1,7	7.431	2,2
Slovenija	1.333	1,0	1.075	0,8
Bosna i Hercegovina	16.528	5,2	56.392	18,2
Makedonija	5.575	3,9	8.706	6,3
Crna Gora	857	1,9	1.818	4,1

da će većina mladića služeći vojni rok u Armiji ujedno steći i elementarno obrazovanje. Pored toga, mladići imaju veće mogućnosti za zapošljavanje u privrednim organizacijama, a time i za opismenjavanje i sticanje osnovnog obrazovanja.

Daleko veći društveni problem predstavlja nepismenost velikog broja ženske omladine stare 10—19 godina. Ove teškoće su još veće kad se uzme u obzir činjenica da je najveći deo ove omladine iz nerazvijenih komun, koje nisu u mogućnosti da obezbede redovno školovanje za decu, a nemaju ni razvijenijih privrednih organizacija u kojima bi se ova omladina zaposlila i sticala obrazovanje.

Dosadašnja iskustva i rezultati koje su postigli tečajevi zdravstvenog i domaćičkog obrazovanja za seoske devojke, kao i interesovanje koje za ove oblike obrazovanja vlada u selima, ukazuju na mogućnosti da se i ovi tečajevi koriste za opismenjavanje i elementarno osnovno obrazovanje seoskih devojaka. Pri tome je neophodna pomoć prosvetnih radnika seoskih škola, kao i veća podrška društvenih organizacija (Socijalističkog saveza, Konferencije za društvenu aktivnost žena i Saveza omladine).

Postojeća mreža osnovnih škola omogućava da se, uz angažovanje i drugih faktora, organizuju tečajevi elementarnog osnovnog obrazovanja za svu omladinu.

Omladinske radne akcije takođe predstavljaju jednu od mogućnosti za opismenjavanje omladine. Svake godine na omladinske radne akcije dolazi velik broj omladine, među kojima ima i nepismenih. Međutim, iako je rad na opštem i stručnom obrazovanju omladine na radnim akcijama bio vrlo razvijen (u periodu 1958—1961. amaterske kursove završilo je 155.330 omladinaca i omladinki, a stručne 48.138), pitanjima opismenjavanja omladine nije poklanjana dovoljna pažnja, mada potrebni preduslovi i mogućnosti postoje.

U opismenjavanju omladine znatnu pomoć mogu pružiti i razvijenije privredne organizacije. Pozitivna su iskustva nekih privrednih organizacija i zavoda za zapošljavanje, koji daju sredstva za organizovanje tečajeva elementarnog osnovnog obrazovanja na područjima iz kojih dolazi veći broj radnika ovih preduzeća.

OPISMENJAVANJE I OSNOVNO OBRAZOVANJE RADNIKA. Rezultatima postignutim poslednjih godina u prosveti i školstvu nisu prevaziđene sve teškoće, koje su bile posledica: niske kvalifikacione strukture stanovništva, nedovoljnih kapaciteta i uske mreže škola, konzervativnih shvatanja, i sl. Stoga je kod generacija starijih od 20 godina još uvek relativno visok procent nepismenih (20—34 godine 13%, a 35—64 čak 29,1%). Pored toga, i među onima koji su opismenjeni ima znatan broj lica bez potpunog osnovnog obrazovanja.

Iako podaci popisa stanovništva iz 1953. i 1961. ne pokazuju broj nepismenih među radnicima, podaci iz nekih većih centara i privrednih organizacija ukazuju da taj broj nije mali. U Beogradu npr. ima ukupno oko 65.000 nepismenih radnika, u Zenici 4.500, u Trepči 1.400, itd.

Velik broj nepismenih i polupismenih radnika predstavlja smetnju za usavršavanje i dalje razvijanje odnosa unutar privrednih organizacija u sistemu samoupravljanja i za uspešno stručno osposobljavanje radnika, što se odražava na produktivnost rada i uspeh preduzeća u celini.

Znatna broj nepismenih radnika je posledica nedovoljnog razumevanja privrednih organizacija za potrebe opšteg obrazovanja kao neophodne osnove za uspešno stručno obrazovanje i unapređenje rada.

Veći broj privrednih organizacija odvaja znatna materijalna sredstva za stručno obrazovanje, što je posledica daljeg razvijanja privrede i orijentacije na usavršavanje proizvodnje i veću produktivnost rada. Međutim, pri tome se često gubi iz vida činjenica da je za uspešno stručno obrazovanje radnika neophodan minimum opšteg (osnovnog) obrazovanja.

Na mogućnosti privrednih organizacija da izdvoje veća sredstva za opismenjavanje i osnovno obrazovanje radnika, ukazuju i iskustva nekih privrednih organizacija, koje su izradile pravilnike u kojima su za svako radno mesto propisale minimalne i maksimalne zahteve u pogledu opšteg i stručnog obrazovanja, odredile rokove za ostvarenje ovih zadataka i obaveze pojedinaca i preduzeća.

Za opismenjavanje i osnovno obrazovanje radnika ostvareni su i potrebni preduslovi:

— postoji veći broj institucija koje u svojim programima imaju i rad na opštem obrazovanju odraslih, naročito radnika. Pored redovnih osnovnih škola, u 1961/62. radilo je 406 škola osnovnog obrazovanja odraslih⁶, sa 30.000 polaznika. Pored toga, u toj godini vanredne ispite u osnovnim školama polagalo je 35.000 lica. Osnovnim obrazovanjem i opismenjavanjem intenzivnije se bave i radnički i narodni univerziteti⁷ (kojih ima 648), centri za stručno obrazovanje u preduzećima, Jugoslovenska narodna armija, zavodi za zapošljavanje i druge institucije;

⁶ Vidi: »Škole za osnovno obrazovanje odraslih«, »Jug. pregled«, 1959, septembar, str. 355—356 (65—66).

⁷ Vidi: »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 94—95 (3—5); 1960, januar, str. 29—32 (1—4); 1958, mart, str. 123—125 (11—13); i 1960, jul—avgust, str. 325—327 (41—42).

— izrađen je, i u svim republikama sa manjim izmenama prihvaćen i sprovodi se, program za osnovno obrazovanje odraslih. Uporedo sa primenom programa pristupilo se izradi odgovarajućih udžbenika i priručnika;

— sve veći broj privrednih i društvenih organizacija ozbiljnije pristupa razmatranju ovih pitanja i iznalaženju takvih rešenja koja će najbolje odgovarati konkretnim uslovima i potrebama određenog područja odnosno privredne organizacije.

FINANSIRANJE. Prema popisu stanovništva iz 1961, osmogodišnje obrazovanje ima samo nešto preko 1/4 aktivnog stanovništva. Društvena zajednica je, međutim, zainteresovana da celokupno stanovništvo, a naročito zaposleno, stekne osnovno obrazovanje. No, nerealno je očekivati da će društvena zajednica u dogledno vreme biti u mogućnosti da putem društvenih fondova za školstvo obezbedi dovoljna sredstva u te svrhe. Za ostvarenje ovakvog zahteva potreban je duži period, i mora se odvijati u etapama, u skladu sa materijalnim i kadrovskim mogućnostima svakog pojedinog područja.

Zbog specifičnosti i raznolikosti uslova, u pojedinim područjima će i putevi, organizacija i finansijsko angažovanje pojedinih faktora biti različiti. Pošto društvena zajednica u mnogim slučajevima neće biti u mogućnosti da putem fondova za školstvo obezbedi sva potrebna sredstva, neophodno je, pored sredstava koja će obezbeđivati zajednica, šire angažovanje zainteresovanih privrednih organizacija i pojedinaca.

Dosadašnje iskustvo ukazuje i na mogućnost izvesnog učešća pojedinaca u finansiranju osnovnog obrazovanja, kao i svih drugih vidova obrazovanja odraslih. Međutim, s obzirom da su to uglavnom građani koji pripadaju kategorijama sa najnižim ličnim primanjima, njihovo učešće može biti samo simbolično, da između ostalog i ono posluži kao stimulans i podstrek za bolji i kvalitetniji rad i veće zalaganje.

IZVOR: Analiza Sekretarijata SIV-a za prosvetu i kulturu »Problem nepismenosti i osnovnog obrazovanja odraslih« i podaci objavljeni u Statističkom biltenu, br. 250 i Statističkom biltenu, br. 10 (podaci u tabeli 1).

P. D. — M. D.

DRŽAVNA PRVENSTVA U 1962.¹

ATLETIKA

Pojedinačno prvenstvo Jugoslavije za muškarce i žene održano je od 3. do 5. avgusta u Beogradu, na stadionu JNA. Državni prvaci su:

Muškarcima: 100 m — Josip Šarić, Mladost, Split (10,9); 200 m — Josip Šarić, Mladost, Split (21,5); 400 m — Miroslav Bosnar, Mladost, Zagreb (47,7); 800 m — Martin Stajner, Kladivar, Celje (1:54,2); 1.500 m — Slavko Špan, Ljubljana, Ljubljana (3:51,0); 5.000 m — Ištvan Ivanović, Partizan, Beograd (14:22,2); 10.000 m — Franc Červan, Maribor, Maribor (30:04,0); 110 m prepone — Stanko Lorgier, Kladivar, Celje (14,4); 400 m prepone — Đani Kovač, Dinamo, Zagreb (52,5); 3.000 m prepreke — Franc Hafner, Ljubljana, Ljubljana (8:53,9); 4×100 m — Crvena zvezda, Beograd (42,7); 4×400 m — Dinamo, Zagreb (3:14,9); skok uvis — Đorđe Majtan, Crvena zvezda, Beograd (2,06); skok motkom — Dragan Arapović, Crvena zvezda, Beograd (4,30); skok udalj — Branislav Munjić, Crvena zvezda, Beograd (7,29); troskok — Radoslav Jocić, Partizan, Beograd (15,48); bacanje kugle — Boško Tomasović, Partizan, Beograd (17,39); bacanje diska — Dako Radošević, Sarajevo, Sarajevo (53,19); bacanje kopla — Petar Galić, JNA (72,56); bacanje kladiva — Krešimir Račić, Partizan, Beograd (59,53); desetboj — Jože Brodnik, Kladivar, Celje (6.813 bodova).

Ženama: 100 m — Zdenka Leskovic, Slavonska, Osijek (12,3); 200 m — Zdenka Leskovic, Slavonska, Osijek (25,1); 400 m — Nada Simić, Crvena zvezda, Beograd (57,6); 800 m — Milica Rajkov, Crvena zvezda, Beograd (2:18,4); 80 m prepone — Draga Stamejčić, Olimpija-Svoboda, Ljubljana (11,3); 4×100 m — Kladivar, Celje (48,9); skok uvis — Olga Gere, Vojvodina, Novi Sad (1,64); skok udalj — Marijana Lubej, Kladivar, Celje (5,62); bacanje kugle — Cveta Perović, Senta, Senta (13,29); bacanje diska — Milena Čelesnik, Olimpija-Svoboda, Ljubljana (44,51); bacanje kopla — Marijeta Kačić, Branik, Maribor (48,67); petboj — Draga Stamejčić, Olimpija-Svoboda, Ljubljana (4.492 boda).

Ekipno prvenstvo Jugoslavije za muškarce i žene održano je u dva kola. Na osnovu zbira bodova po šest najboljih ekipa u svakoj kategoriji plasiralo se u finale. Finalno takmičenje je održano 13. i 14. oktobra u Zagrebu. Prvak Jugoslavije u muškoj konkurenciji je Partizan, Beograd (36.329 bodova), a u ženskoj konkurenciji Kladivar, Celje (17.612 bodova).

Prvenstvo Jugoslavije u maratonu i hodanju održano je 9. i 12. avgusta u Ljubljani. Prvaci Jugoslavije su: maraton — Franjo Škrinjar, Dinamo, Zagreb (2:27:20,0); hodanje 20 km — Ožbi Vister, Jesenice, Jesenice (1:45:50,2); hodanje 50 km — Munib Tabaković, Jesenice, Jesenice (5:55:06,0).

Prvenstvo Jugoslavije u partizanskom maršu održano je 26. maja u Kumrovcu. Prvak Jugoslavije je Franjo Mihalić, Partizan, Beograd (1:23:38,0).

AUTO-MOTO

Prvenstvo Jugoslavije u spidveju održano je u tri trke. Na osnovu zbira bodova prvak Jugoslavije je Franc Babić, Hrvatska (45 bodova).

Drumsko prvenstvo Jugoslavije je održano takođe u tri trke. Na osnovu zbira bodova prvaci Jugoslavije po kategorijama su: motocikli 50 cm — Janko Štefe, Slovenija (23 boda); 125 cm — Kemal Bucalo, Bosna i Hercegovina (23 boda); 175 cm — Sulejman Nubić, Bosna i Hercegovina (23 boda); 250 cm — Viktor Marcan, Hrvatska (15 bodova).

Kros prvenstvo Jugoslavije je održano u tri trke. Na osnovu zbira bodova prvak Jugoslavije je Edvard Bzik, Hrvatska (55 bodova), a u ekipnom plasmanu ekipa Hrvatske (193 boda).

BIKIKLIZAM

Prvenstvo Jugoslavije u biciklizmu održano je u tri trke. Prvak je Jože Šebenik, Rog, Ljubljana (43 boda).

BOKS

Prvenstvo Jugoslavije je održano u Beogradu od 28. aprila do 2. maja. Prvaci po kategorijama su: muva — Branislav Damjanović, 14. oktobar, Kruševac; bantam — Miodrag Mitrović, Partizan, Beograd; perolaka — Labud Škorić, Mladost, Apatin; laka — Petar Benedek, Vojvodina, Novi Sad; poluvelter — Ljubiša Mehović, Kablovi, Svetozarevo; velter — Stojan Vukin, Radnički, Beograd; polusrednja — Dragoslav Jakovljević, Radnički, Kragujevac; srednja — Branko Dimić, Crvena zvezda, Beograd; poluteška — Radomir Ivanović, Crvena zvezda, Beograd; teška — Bogdan Pivk, Odred, Ljubljana.

¹ O državnim prvenstvima ranijih godina vidi: »Jug. pregled«, februar 1958, januar 1959, mart 1960, februar 1961, i januar 1962.

FUDBAL

Prvenstvo Jugoslavije je održano u okviru Savezne lige. Konačan redosled ekipa je sledeći: 1. Partizan, Beograd (31 bod); 2. Vojvodina, Novi Sad (26); 3. Dinamo, Zagreb (25); 4. Crvena zvezda, Beograd (24); 5. Hajduk, Split (24); 6. OFK Beograd, Beograd (22); 7. Sarajevo, Sarajevo (22); 8. Rijeka, Rijeka (22); 9. Velež, Mostar (20); 10. Novi Sad, Novi Sad (19); 11. Vardar, Skopje (18); 12. Borac, Banja Luka (11 bodova).

GIMNASTIKA

Prvenstvo Jugoslavije za muškarce održano je 2. i 3. juna u Slavonskom Brodu. Državni prvak je Miroslav Cerar, Ljubljana (114,55 bodova).

Prvenstvo Jugoslavije za žene održano je 9. i 10. juna u Slavonskom Brodu. Državni prvak je Tereza Kočiš, Beograd (76,05 bodova).

HOKEJ NA LEDU

Prvenstvo Jugoslavije održano je u okviru lige. Prvak je ekipa Jesenice-Jesenice.

HOKEJ NA TRAVI

Prvenstvo Jugoslavije održano je od 17. do 20. oktobra u Zagrebu u okviru turnira. Prvak je ekipa Jedinstva, Zagreb.

KAJAK

Prvenstvo Jugoslavije u kajaku na mirnim vodama održano je 3. i 4. jula, na Plivnim jezerima kod Jajca. Prvaci po disciplinama su:

Muškarcima: K-1 500 m — Dragan Desančić, I. L. Ribar, Zemun (1:55,2); K-1 1.000 m — Vladimir Ignjatijević, I. L. Ribar, Zemun (4:32,2); K-1 10.000 m — Dragan Desančić, I. L. Ribar, Zemun (49:27,2); K-2 500 m — Ignjatijević—Desančić, I. L. Ribar, Zemun (1:48,0); K-2 1.000 m — Ignjatijević—Kosijer, I. L. Ribar, Zemun (4:10,9); K-2 10.000 m — Jovanović—Cvitan, I. L. Ribar, Zemun (46:56,2); K-4 5.000 m — Ignjatijević, Desančić, Kosijer, Cvitan, I. L. Ribar, Zemun (8:44,2); K-4 1.000 m — Aleksić, Božin—Petrović—Kulenović, Zmaj, Zemun (3:45,4); K-4 10.000 m — Tursić—Tursić—Topalčević—Dedić—Hariz Suljić, Brčko (45:09,4); C-1 1.000 m — Dobrosav Srećković, Zorka, Šabac (6:07,9); C-1 10.000 m — Franjo Miklečić, Beliše, Beliše (70:07,6); C-2 1.000 m — Mijatović—Hosi, Beliše, Beliše (5:17,2); C-2 10.000 m — Miklečić—Pendić, Beliše, Beliše (55:52,2).

Ženama: K-1 500 m — Dragica Ignjatijević, JRB, Beograd (2:24,2); K-1 1.000 m — Dušanka Stukelja, I. L. Ribar, Zemun (5:55,8); K-2 500 m — Stukelja—Ranković, I. L. Ribar, Zemun (2:13,6).

U ukupnom ekipnom plasmanu prvak Jugoslavije je ekipa Ivo Lola Ribar, Zemun (265 bodova).

Prvenstvo Jugoslavije u kajaku na divljim vodama održano je 1. i 2. septembra na Ibru.

Prvaci u slalomu su: F-1 — Trajan Jovkovski, Mirče Acev, Skopje (162 boda); 3×F-1 — Jovanović—Ugrinovski—Kondratenko, Mirče Acev, Skopje (316 bodova); C-2 — Vidmar—Andrejašić, LBD, Ljubljana (203 boda). U ekipnom plasmanu prvak je ekipa Mirče Acev, Skopje (139,5 bodova).

Prvaci u spustu po kategorijama su: F-1 — Trajan Jovkovski, Mirče Acev, Skopje (19:08,5); 3×F-1 — Jovkovski—Kondratenko—Ivanovski, Mirče Acev, Skopje (21:05,8); C-2 — N. Dernet—P. Dernet, LBD, Ljubljana (21:15,8); F-1 žene — Đurđica Franc, Vrbas, Vrbas (22:11,8).

Sveukupni ekipni prvak je ekipa Mirče Acev, Skopje (210,0 bodova).

KOŠARKA

Prvenstvo Jugoslavije za muškarce i žene je održano u okviru liga. Konačan plasman ekipa u muškoj konkurenciji je: 1. Olimpija, Ljubljana (32 boda); 2. Beograd, Beograd (30); 3. Zadar, Zadar (28); 4. Lokomotiva, Zagreb (22); 5. Radnički, Beograd (20); 6. Partizan, Beograd (18); 7. Železničar, Karlovac (14); 8. Crvena zvezda, Beograd (10); 9. Železničar, Sarajevo (4); 10. Mladost, Zagreb (2 boda).

Plasman ekipa u ženskoj konkurenciji je: 1. Radnički, Beograd (26 bodova); 2. Crvena zvezda, Beograd (24); 3. Partizan, Novi Sad (20); 4. Jugomontaža, Zagreb (16); 5. Olimpija, Ljubljana (12); 6. Mladost, Zagreb (10); 7. Omladinac, Sarajevo (4); 8. Vardar, Skopje (0 bodova).

KUGLANJE

Prvenstvo za muškarce održano je od 20. do 27. maja u Ljubljani. Pojedinačni prvak je Leo Grom, Ljubljana, Ljubljana (1.890 čunjeva), a ekipni ekipa Ljubljane, Ljubljana (5.322 čunja).

Prvenstvo za žene održano je od 2. do 4. juna u Zagrebu. Pojedinačni prvak je Bosiljka Stružnik, Triglav, Kranj (439 čunjeva), a ekipni ekipa Gradiš, Ljubljana (2.354 čunja).

MAČEVANJE

Prvenstvo Jugoslavije je održano od 16. do 18. marta u Ljubljani. Prvaci po disciplinama su: floret — Branko Kržišnik, Mladost, Zagreb; mač — Pavle Bajić, Železničar, Beograd; sablja — Aleksandar Vasin, Železničar, Beograd; floret — žene — Erika Majerić, Branik, Maribor.

ODBOJKA

Prvenstvo Jugoslavije za muškarce održano je u okviru 6 turnira: Konačan plasman ekipa je sledeći: 1. Mladost, Zagreb (34 boda); 2. Jugoslavija, Beograd (30); 3. Crvena zvezda, Beograd (28); 4. Partizan, Beograd (26); 5. Železničar, Beograd (18); 6. Ljubljana, Ljubljana (14); 7. Jedinstvo, Brčko (12); 8. Jedinstvo, Stara Pazova (10); 9. Branik, Maribor (8); 10. Bosna, Sarajevo (0 bodova).

Prvenstvo Jugoslavije za žene održano je u okviru lige. Konačan plasman ekipa je sledeći: 1. Crvena zvezda, Beograd (34 boda); 2. Partizan, Beograd (32); 3. Poštar, Beograd (24); 4. Lokomotiva, Zagreb (22); 5. Maribor, Maribor (20); 6. Mladost, Zagreb (20); 7. Sindelić, Beograd (8); 8. Ljubljana, Ljubljana (8); 9. Železničar Novi Sad (6); 10. Bosna, Sarajevo (6 bodova).

PLIVAČKI SPORTOVI

PLIVANJE. Pojedinačno prvenstvo Jugoslavije u plivanju za muškarce i žene održano je od 21. do 23. septembra u Splitu. Prvaci po disciplinama su:

Muškarci: slobodni stil: 100 m — Nenad Kuridža, Mornar, Split (58,4); 200 m — Nenad Kuridža, Mornar, Split (2:08,4); 400 m — Veljko Rogušić, Jadran, Split (4:35,6); 1.500 m — Veljko Rogušić, Jadran, Split (18:05,4); ledno: 100 m — Mihovil Dorčić, Primorje, Rijeka (1:06,6); 200 m — Mihovil Dorčić, Primorje, Rijeka (2:28,1); prsno: 100 m — Đorđe Perišić, Partizan, Beograd (1:16,2); 200 m — Đorđe Perišić, Partizan, Beograd (2:44,8); leptir: 100 m — Nenad Kuridža, Mornar, Split (1:00,8); 200 m — Nenad Kuridža, Mornar, Split (2:28,8); mešovito: 400 m — Veljko Rogušić, Jadran, Split (5:18,2).

Žene: slobodni stil: 100 m — Olga Sinčić, Jadran, Split (1:09,8); 200 m — Olga Sinčić, Jadran, Split (2:34,7); 400 m — Olga Sinčić, Jadran, Split (5:33,0); ledno: 100 m — Lidija Kurir, Jadran, Split (1:18,2); prsno: 100 m — Đurđa Bjedov, Mornar, Split (1:25,4); 200 m — Đurđa Bjedov, Mornar, Split (2:59,2); leptir: 100 m — Maja Jelovac, POŠK, Split (1:16,0); mešovito: 400 m — Olga Sinčić, Jadran, Split (6:15,0).

Ekipno prvenstvo Jugoslavije održano je od 2. do 4. septembra u Dubrovniku. Prvak Jugoslavije je ekipa Jadran, Split (25,935 bodova).

VATERPOLO. Prvenstvo Jugoslavije je održano u okviru lige. Konačan plasman ekipa je sledeći: 1. Mladost, Zagreb (23 boda); 2. Partizan, Beograd (19); 3. Jadran, Herceg-Novi (19); 4. Mornar, Split (18); 5. Jug, Dubrovnik (12); 6. Jadran, Split (10); 7. POŠK, Split (7); 8. Primorac, Kotor (4 boda).

SKOKOVI U VODU. Prvenstvo Jugoslavije je održano 8. i 9. septembra u Zagrebu. Prvaci su:

Muškarci: toranj — Stjepan Kralj, Medveščak, Zagreb (115,36 bodova); daska — Damir Novak, Medveščak, Zagreb (127,31 bod);

Žene: toranj — Mojca Jenko, Ilirija, Ljubljana (59,20); daska — Blanka Ibriks, Medveščak, Zagreb (100,60 bodova).

RAGBI

Prvenstvo Jugoslavije je održano u okviru turnira. Prvak je ekipa Nada, Split. Konačna tabela nije poznata, jer još nije odigrana utakmica Mladost, Zagreb—Partizan, Beograd.

RUKOMET

Prvenstvo Jugoslavije je održano u okviru lige 1961/62. godine. Plasman ekipa u *muškoj konkurenciji* je: 1. Zagreb, Zagreb (34 boda); 2. Borac, Banja Luka (33); 3. Dinamo, Pančevo (28); 4. Partizan, Bjelovar (26); 5. Prvomajski, Zagreb (23); 6. Bosna, Sarajevo (23); 7. Partizan, Beograd (23); 8. Crvena zvezda, Beograd (19); 9. Mlada Bosna, Sarajevo (18); 10. Dubočica, Leskovac (18); 11. Mladost, Zagreb (16) i 12. Rabotnički, Skopje (4 boda).

Plasman ekipa u *ženskoj konkurenciji* je: 1. Lokomotiva, Zagreb (30); 2. Beograd, Beograd (29); 3. Spartak, Subotica (24); 4. Tekstilac, Pančevo (21); 5. Sloboda, Beograd (18); 6. Grafičar, Osijek (17); 7. Lokomotiva, Virovitica (15); 8. Slavonka, N. Gradiška (14); 9. Trešnjevka, Zagreb (8) i 10. Zagreb, Zagreb (5).

SMUČANJE

Prvenstvo Jugoslavije u klasičnim disciplinama je održano od 8. do 10. marta na Zablaku. Prvaci u *muškoj konkurenciji* su: trčanje 15 km — Cveto Pavčić, Enotnost, Ljubljana (52:34,0); trčanje na 30 km — Roman Seljak, Triglav, Kranj (1:41:13,0); 4×10 km — Enotnost (2:42:44,1); a u *ženskoj konkurenciji*: trčanje 10 km — Mara Rekar, Mojstrana, Mojstrana (35:35,0); 3×5 km — Mojstrana, Mojstrana (53:18,2).

Prvenstvo Jugoslavije u skokovima je održano 4. februara u Crni na Koroškem. Prvak je Marjan Pečar, Mojstrana, Mojstrana (220,4 boda).

Prvenstvo Jugoslavije u alpskim disciplinama je održano od 2. do 4. marta u Kranjskoj Gori. Prvaci Jugoslavije su:

Muškarci: smuk — Petar Lakota, Jesenice, Jesenice (2:09,8); slalom — Petar Lakota, Jesenice, Jesenice (132,7); veleslalom — Franc Diteček, Kranjska Gora (2:28,2); alpska kombinacija — Petar Lakota, Jesenice, Jesenice (3,96 bodova);

Žene: smuk — Majda Ankele, Triglav, Kranj (1:45,9); slalom — Krista Fanedi, Enotnost, Ljubljana (114,3); veleslalom — Majda Ankele, Triglav, Kranj (2:26,1).

STONI TENIS

Prvenstvo Jugoslavije je održano od 25. do 27. maja u Zagrebu. Prvaci su: muškarci: pojedinačno — Vojislav Marković, Partizan, Beograd; muški parovi — Vecko—Korpa; mešoviti parovi — Cirila Pirc—Edvard Vecko; žene: pojedinačno — Cirila Pirc, Odred, Ljubljana; ženski parovi — Plut—Knap, Triglav, Kranj.

Ekipno prvenstvo Jugoslavije je održano u okviru dva turnira. Prvak Jugoslavije je ekipa Triglav, Kranj.

STRELJAŠTVO

Pojedinačno prvenstvo Jugoslavije je održano od 24. do 30. avgusta u Zagrebu. Prvaci su:

Muškarci: vojnička puška »Titova meta«, pojedinačno — Josip Čuk, Zagreb (515 krugova), ekipno — Vič, Ljubljana (1.986); puška slobodnog izbora velikog kalibra — Branislav Lončar, Novi Sad (1.133); pištolj »Drulov«, pojedinačno — Ilija Ničić, Niš (525); ekipno — Celje (1.998); malokalibarska puška serijske proizvodnje, pojedinačno — Rajko Seratljić, Beograd (522), ekipno — Univerzitet, Beograd (2.044); malokalibarska puška slobodnog izbora—olimpijski meč — Krešimir Anić, Zagreb (5.888); malokalibarski pištolj slobodnog izbora — Ilija Ničić, Niš (551); siluete — Franc Planinc, Ljubljana (564); malokalibarska puška slobodnog izbora—trostav — Branislav Lončar, Novi Sad (1.125).

Žene: malokalibarska puška serijske proizvodnje, pojedinačno — Tatjana Rebolj, Ljubljana (505); ekipno—Univerzitet, Beograd (1.868); malokalibarska puška slobodnog izbora—olimpijski meč — Desa Perović, Vrbas (586); malokalibarska puška slobodnog izbora—trostav — Magda Herold, Beograd (852 kruga).

TENIS

Prvenstvo Jugoslavije je održano od 13. do 23. septembra u Zagrebu. Prvaci Jugoslavije su:

Muškarci: pojedinačno — Nikola Pilić, Split, Split; muški parovi — Nikola Pilić—Bora Jovanović, Split, Split—Medveščak, Zagreb, mešoviti parovi—Božica Šerfezi—Nikola Tomljenović, Jugomontaža, Zagreb—JNA.

Žene: pojedinačno — Maja Đukić Vojvodina, Novi Sad, ženski parovi — Tatjana Kokeza—Božica Šerfezi, Split, Split—Jugomontaža, Zagreb.

TEŠKA ATLETIKA

RVANJE. Prvenstvo Jugoslavije u grčko-rimskom stilu održano je 5. i 6. maja u Varaždinu. Prvaci po kategorijama su: muva — Boško Marinkov, Spartak, Subotica; bantam — Milivoj Žganec, Lokomotiva Zagreb; perolaka — Vodopija, Varteks, Varaždin; laka — Božo Pozder, Varteks, Varaždin; velter — Stevan Horvat, Partizan, Beograd; srednja — Branislav Simić, Proleter, Zrenjanin; poluteška — Ladislav Baškaj, Varteks, Varaždin; teška — Miroslav Čitaković, Železničar, Beograd.

DIZANJE TEGOVA. Prvenstvo Jugoslavije je održano 2. i 3. juna u Sarajevu. Prvaci po kategorijama su: bantam — Andrija Maleč, Železničar, Sarajevo (262,5 kg); p.ro — Kraljević, Bosna, Sarajevo (265); laka — Matelić, Partizan, Beograd (305); srednja — Tine Rozman, Ljubljana, Ljubljana (330); lako-teška — Zlatko Milovac, Srem, Sremska Mitrovica (380); srednje-teška — Podbornik, ŽTAK, Ljubljana (365); teška — Bakarac, Partizan, Osijek (362,5 kg).

DŽUDO. Prvenstvo Jugoslavije je održano 21. i 22. aprila u Zagrebu. Prvaci po kategorijama su: laka — Ušar, Maribor; srednja — Stojan Stojaković, Beograd; teška — Borivoje Cvejić, Beograd.

IZVOR: Dokumentacija sportskih saveza.

O. A.

MEĐUNARODNA TAKMIČENJA JUGOSLOVENSKIH SPORTISTA U 1962.¹

ATLETIKA

Atletičari su učestvovali na dva najveća atletska takmičenja u Evropi u 1962: na VII prvenstvu Evrope u Beogradu (od 12. do 16. septembra) i na Balkanskim igrama u Ananki (od 28. do 30. septembra). Na VII prvenstvu Evrope oni su oborili ukupno sedam državnih rekorda i osvojili jednu srebrnu medalju, jedno četvrto, jedno peto, dva šesta, tri sedma, pet osmihi i jedno deveto mesto.²

Na Balkanskim igrama jugoslovenska ekipa je i u muškoj i u ženskoj konkurenciji zauzela drugo mesto, iza atletičara i atletičarki Rumunije.

Plasman u muškoj konkurenciji: 1. Rumunija — 142 boda, 2. Jugoslavija — 131 bod, 3. Bugarska — 110 bodova, 4. Grčka — 76 bodova, 5. Turska — 41 bod.

Plasman u ženskoj konkurenciji:

1. Rumunija — 102 boda, 2. Jugoslavija — 79 bodova, 3. Bugarska — 75 bodova, 4. Grčka — 8 bodova, 5. Turska — 7 bodova.

Od Jugoslovena novi prvaci Balkana poslali su:

u muškoj konkurenciji: Ivan Mutašić u maratonu — 2:36:42,2; Milija Jocović u bacanju kugle — 17,65; Jože Brodnik u desetioboj — 6.704 boda, i štafeta 4×400 m — 3:15,0;

u ženskoj konkurenciji: Draga Stamejčić u petoboju — 4.266 bodova; Marijeta Kačić u bacanju koplja — 49,71 m; Olga Šikovec na 100 m — 12,0; Olga Šikovec na 200 m — 24,8; Nada Simić na 400 m — 57,8; i štafeta 4×100 m — 47,8.

Na »Balkanskim krosu« u Atini održanom 1. aprila jugoslovenski atletičari Ivanović, Hafner, Štros, Červan i Špan osvojili su titulu prvaka u ekipnom plasmanu, a atletičarke Rajkov, Slaninik i Ilić zauzele su treće mesto.

Pored toga, muška reprezentacija pobedila je 26. i 27. juna u Oslu Norvešku sa 111:98 i 14. i 15. avgusta u Lozani Švajcarsku sa 105:102, a izgubila od Italije sa 86:122 i u Celju 21. i 22. jula od DR Nemačke sa 127:85. Jugoslovenske takmičarke su izgubile susret sa Italijom 1. jula u Novom Sadu sa 55:60 i 22. jula u Potsdamu sa DR Nemačkom sa 37:80.

BICIKLIZAM

Jugoslovenski biciklisti učestvovali su u 1962. na većem broju međunarodnih trka drumovima Evrope i Afrike. Najznačajnije uspehe postigli su na tri »Kroz Jugoslaviju«, održanoj od 29. jula do 7. avgusta, u 13 etapa. Iako je u trci učestvovalo oko 70 vozača iz Italije, Poljske, Čehoslovačke, Bugarske, Danske i drugih zemalja, prvo mesto u pojedinačnoj i ekipnoj konkurenciji osvojili su Škerlj i jugoslovenska reprezentacija.

Škerlj je postigao još jedan značajan uspeh: u veoma jakoj konkurenciji 60 vozača plasirao se na sedmo mesto u trci »Oko Tunisa«, održanoj od 22. marta do 1. aprila. Na sveskom prvenstvu u dramskoj vožnji, održanom u Milanu 30. avgusta, jugoslovenska reprezentacija u sastavu: Škerlj, Boltežar, Valenčić i Ukmar zauzela je sa rezultatom 2:35:40 deseto mesto među 18 najboljih ekipa sveta.

Jugoslovenski vozači učestvovali su i na trkama Prag—Berlin—Varšava i »Tour de France«, ali nisu postigli vrednije rezultate.

BOKS

U bilansu bokserske reprezentacije Jugoslavije u 1962. zabeležene su 2 pobe, 2 poraza i jedan nerešen susret.

Najviše uspeha jugoslovenski bokseri imali su u susretu sa Mađarskom, koju su pobedili u Beogradu 27. maja sa 14:6, a dva dana kasnije u Titogradu sa 16:4. Prvi poraz u 1962. sa 6:14, jugoslovenski bokseri su pretrpeli u Kijevu 6. oktobra u susretu sa reprezentacijom Ukrajine. Međutim, u drugom susretu 8. oktobra u Lavovu, rezultat je bio nerešen — 10:10. U Beogradu 10. novembra reprezentacija Rumunije je pobedila Jugoslaviju sa 12:8.

FUDBAL

Jugoslovenska fudbalska reprezentacija je u 1962. imala 10 međunarodnih susreta, od kojih je 5 rešila u svoju korist, 4 izgubila i jedan igrala nerešeno.

¹ O međunarodnim takmičenjima jugoslovenskih sportista u ranijim godinama vidi: »Jug. pregled«, 1958, januar; 1959, februar; 1960, mar; 1961, decembar.

² Opširnije o VII prvenstvu Evrope u atletici vidi: »Jug. pregled«, 1962, oktobar, str. 412 (8).

Najveći uspeh jugoslovenskih fudbalera predstavlja osvajanje četvrtog mesta na Svetskom šampionatu u Čileu, održanom od 30. maja do 17. juna. Reprezentacija Jugoslavije je u kvalifikacijama u svojoj grupi savladala reprezentaciju Urugvaja sa 3:1 i Kolumbije sa 5:0, a izgubila od Sovjetskog Saveza sa 0:2, dok je u četvrt-finalu pobedila reprezentaciju Savezne Republike Nemačke sa 1:0. U polufinalu jugoslovenska reprezentacija izgubila je od Čehoslovačke sa 1:3, a u borbi za treće i četvrto mesto od Čilea sa 0:1.

Pored utakmica na Svetskom šampionatu u Čileu, reprezentacija Jugoslavije imala je još pet susreta:

U Beogradu, 16. maja jugoslovenska ekipa pobedila je izabrani tim Demokratske Republike Nemačke sa 3:1, dok se revanš-meč u Lajpcigu, četiri meseca kasnije završio nerešeno — 2:2.

U Zagrebu se 30. septembra fudbalska reprezentacija Jugoslavije sastala sa reprezentacijom Savezne Republike Nemačke. Gosti su uspešno da se revanširaju za poraz na Svetskom šampionatu u Čileu pobedom od 3:2.

U Budimpešti je 14. oktobra reprezentacija Jugoslavije, prvi put posle 30 godina, uspešla da pobedi Mađarsku — sa 1:0.

Poslednji susret u 1962. jugoslovenska reprezentacija imala je u Beogradu 4. novembra, kada je, u okviru prvog kola takmičenja u Drugom kupu nacija, savladala tim Belgije sa 3:2.

Najefikasniji strelac državne reprezentacije bio je Milan Galić, sa 8 datih golova.

U 1962, takmičević se u Kupu šampiona, Kupu sajamskih gradova, Srednjoevropskom kupu, Rapan kupu, Kupu pobeđenika nacionalnih kupova i prijateljskim utakmicama, jugoslovenski klubovi imali su 141 meč, od čega su 62 pobedili, 27 igrali nerešeno i 52 izgubili.

U Kupu šampiona (kao prvak države za 1960/61) Partizan je eliminisan od Juventusa iz Torina u osmini finala posle poraza u Beogradu sa 2:1 i Torinu sa 5:0. Ni u sledećem nastupu u ovom takmičenju najboljih evropskih timova Partizan nije imao uspeha. Savladan je već u prvom kolu u susretu sa bugarskim timom CDNA: u Sofiji sa 2:1 i u Beogradu sa 4:1.

U Srednjoevropskom kupu Dinamo je dospelo do polufinala, gde je savladan od Bolonje 31. jula sa rezultatom 2:1, pošto je prvu utakmicu, 23. juna, igrao nerešeno — 1:1.

U Rapan kupu OFK Beograd je eliminisan u četvrt-finalu od italijanskog predstavnika Padova.

U Kupu sajamskih gradova u sezoni 1961/62. Crvena zvezda je u konkurenciji 28 klubova dospela do polufinala, ali je poražena od Barcelone: u Beogradu sa 2:0 i u Barceloni sa 4:1. Crvena zvezda i Dinamo su jugoslovenski predstavnici i u Kupu sajamskih gradova za sezonu 1962/63. U ovom takmičenju Crvena zvezda je savladala Rapid iz Beča sa 1:0 u Beogradu, dok je u Beču igrala nerešeno — 1:1. U osmini finala igrala je sa Barcelonom 3 utakmice: u Beogradu je pobedila sa 3:2, revanš izgubila sa 1:0, a u trećem odlučujućem meču, na neutralnom terenu u Nici, pobedila sa 1:0, tako da se u četvrt-finalu sastaje sa Romom. Dinamo je pobedio kao gost portugalsku ekipu Porto sa 2:1, a na svom terenu igrao je nerešeno 1:1, dok će sa belgijskim timom Union sen Žilozai igrati još jednu utakmicu pošto je prvu u Zagrebu dobio sa 2:1, a drugu izgubio sa 1:0.

OFK Beograd je u Kupu pobeđenika nacionalnih kupova eliminisao tim »Hemi« iz DR Nemačke i irski Portlaura, tako da se sada nalazi među osam najboljih timova od 15 učesnika.

Najveće uspehe u međunarodnim takmičenjima u 1962. postigla je Crvena zvezda. Ona je osvojila dva velika trofeja na turnirima u inostranstvu: u Santjagu i Parizu. U Santjagu je pobedila Botafogo sa 1:0 i Ferencvaroš sa 3:2, a u Parizu Santos sa 1:0 i Rapid sa 2:0.

Ovo su najznačajniji među trijumfima koje je Crvena zvezda postigla nad najrenomiranijim ekipama sveta.

Vredan je i uspeh Rijeke koja se plasirala u četvrt-finale takmičenja za Rapan kup, kao i pobe Partizana nad Kolo-Kolom u Santjagu od 3:1 i nerešen meč sa Remsom 2:2.

Najbolji jugoslovenski strelac na međunarodnim takmičenjima fudbalskih klubova bio je Zambata (Dinamo), koji je postigao 15 golova, zatim Pavlić (Vojvodina) sa 12, Maravić i Rudić sa po 8, Šekularac i Melić sa po 6, Kovačević 5, Galić i Lukarić sa po 4 gola.

GIMNASTIKA

Najbolji gimnastičari Jugoslavije imali su u 1962. nekoliko međunarodnih susreta, od kojih je najznačajnije učestvovanje na Svetskom prvenstvu u Pragu od 3. do 8. jula.

Na ovom najvećem svetskom takmičenju, koje je okupilo predstavnike iz 31 zemlje Evrope, Amerike, Azije i Afrike, najbolji rezultat postigao je Miroslav Cerar koji je osvojio dva zlatna trofeja: u vježbama na razboju i na konju sa hvataljkama, a u ukupnom plasmanu osvojio peto mesto. Sudijski žiri dao mu je najveću ocenu na celom šampionatu.

KOŠARKA

Košarkaška reprezentacija Jugoslavije odigrala je u 1962. osam utakmica i sve ih rešila u svoju korist, čime je sačuvala renome stečen osvajanjem drugog mesta na Evropskom šampionatu u Beogradu 1961.

Najznačajniji uspeh je osvajanje prvog mesta na Balkanskom kupu u Istanbulu, ispred reprezentacija Grčke, Rumunije, Bugarske i Turske.

Rezultati međunarodnih susreta košarkaške reprezentacije:

Jugoslavija — Italija (u Beogradu)	89:77
Jugoslavija — Italija (u Ljubljani)	88:82
Jugoslavija — Belgija (u Ljubljani)	84:34
Jugoslavija — Belgija (u Mariboru)	83:63
Jugoslavija — Grčka (u Istambul)	81:70
Jugoslavija — Rumunija (u Istambul)	89:49
Jugoslavija — Bugarska (u Istambul)	78:75
Jugoslavija — Turska (u Istambul)	76:62

KUGLANJE

Rezultatima postignutim u 1962. jugoslovenski kuglaši su uspeali da sačuvaju vodeće mesto u svetu i u Evropi.

Ženska reprezentacija Jugoslavije učestvovala je na V svetskom prvenstvu, koje je održano od 23. do 30. septembra u Bratislavi uz učešće 9 zemalja. U ekipnom plasmanu ona je osvojila prvo mesto i zlatnu medalju, ispred Rumunije i Čehoslovačke. U pojedinačnom plasmanu najbolja jugoslovenska kuglačica Gorinska Erski osvojila je peto mesto.

Muška reprezentacija je u ekipnom plasmanu četvrta, a najbolji jugoslovenski pojedinac (Vlado Martelanc) zauzeo je peto mesto.

Jugoslovenski kuglaši imali su međunarodne susrete sa ekipama Rumunije i Mađarske. Muška reprezentacija pobedila je u Zagrebu 10. juna ekipu Rumunije sa 5.409:5.191 a ženska sa 2.469:2.433, dok je od ekipe Mađarske, 15. jula u Budimpešti, muška reprezentacija izgubila sa 5.233:5.311 a ženska sa 2.318:2.449.

ODBOJKA

Jugoslovenski odbojkaši imali su u 1962. niz značajnih susreta u kojima su postigli pozitivan bilans.

Mada nije učestvovala na Svetskom prvenstvu, jugoslovenska ženska odbojkaška reprezentacija je u 1962. postigla višan uspeh. U 6 međunarodnih susreta postigla je 6 pobjeda: 30. aprila u Beogradu pobedila je reprezentaciju Danske sa 3:0, na turniru u Skopju od 11. do 13. maja savladala je ekipu Mađarske sa 3:0 i Bugarske sa 3:2 i osvojila prvo mesto; na Turniru nacija u Amsterdamu, od 31. maja do 2. juna pobedila je ekipu SR Nemačke sa 3:2, Francuske sa 3:0 i Holandije sa 3:0 i osvojila prvo mesto.

Muška reprezentacija je na Svetskom prvenstvu u Moskvi, od 16. do 26. oktobra u konkurenciji 19 zemalja, osvojila osmo mesto; na turniru u Skopju, od 11. do 13. maja, prvo meso pobjedama nad Mađarskom sa 3:1 i Bugarskom sa 3:2; a na međunarodnom turniru u Budimpešti, od 29. juna do 1. jula, drugo mesto, iza ekipe Mađarske.

PLIVANJE

Jugoslovenski plivači učestvovali su u 1962. na X evropskom prvenstvu u plivanju, koje je održano u Lajpcigu od 18. do 25. avgusta. Međutim, iako su postigli nacionalne rekorde, njihovi rezultati nisu bili naročito zapaženi. U finale su se plasirali samo Veljko Rogušić, koji je zauzeo šesto meso, na 1.500 m u slobodnom stilu sa rezultatom 18:24,9, a od žena Hilda Cajer, koja je na 400 m u slobodnom stilu osvojila osmo meso sa rezultatom 5:12,5.

RUKOMET

Jugoslovenski rukometaši učestvovali su u 1962. na nekoliko važnih međunarodnih takmičenja. Ženska rukometna reprezentacija učestvovala je početkom jula na Svetskom prvenstvu u Bukureštu i zauzela četvrto mesto. Ona je savladala reprezentaciju Poljske sa 5:2, sa reprezentacijom Rumunije igrala nerešeno 3:3, a bila poražena od SSSR sa 10:5, Danske 7:5 i Čehoslovačke 6:5.

Na gostovanju u Rumuniji, krajem godine, najbolje jugoslovenske rukometašice poražene su od ekipe Rumunije sa 8:5, a u revanš susretu dva dana kasnije sa 7:5.

Muška reprezentacija postigla je najznačajniji uspeh osvajanjem prvog mesta na turniru »Trofej Tašmajdana«, održanom od 30. juna do 2. jula u Beogradu, pobedivši reprezentaciju Rumunije sa 14:11, Mađarske sa 12:11 i Danske sa 16:7.

U Banjaluci 5. maja muška reprezentacija savladala je reprezentaciju Francuske sa 16:11.

Dva poslednja meča rukometaši su imali u Rumuniji i oba izgubili — sa 18:12 i 22:13.

U 1962. jugoslovenski klubovi postigli su velik uspeh u Kupu evropskih šampiona. U muškoj konkurenciji Partizan iz Bjelovara dospao je do finala, gde je u Parizu poražen od prvaka SR Nemačke Gepingena. Rukometašice OFK Beograda bile su takođe finalistkinje u ovom kupu. U prvom meču u Beogradu savladale su ekipu Spartaka iz Praga sa 4:3, ali su u Pragu izgubile sa 9:5, ako da je Spartak osvojio titulu šampiona Evrope.

RVANJE

Rvači su učestvovali na Svetskom prvenstvu u Toledu (SAD), od 23. do 26. juna. Na ovom prvenstvu najbolji jugoslovenski rvač Stevan Horvat odbranio je srebrnu medalju sa prvenstva 1961. u Jokohami i ponovo zauzeo drugo mesto na svetu iza Turčina Ajvaza. U toku prvenstva Horvat nije izgubio nijednu borbu, a nerešeno je rvaio samo sa Bularkom (SSSR). Sa svetskim prvakom Ajvazom nije imao direktan susret, već je drugo mesto zauzeo zbog broja negativnih bodova. Horvat je, pored Cerara, jedini jugoslovenski takmičar koji je na svetskim prvenstvima u 1962. osvojio medalju u pojedinačnoj konkurenciji.

STONI TENIS

Jugoslovenski stonoteniseri su u 1962. najveći uspeh postigli na III evropskom šampionatu, održanom u Berlinu od 31. marta do 7. aprila. Oni su do finala u ekipnoj konkurenciji savladali: Vels sa 5:0, Belgiju sa 5:3, Austriju sa 5:0, Španiju sa 5:0, Švajcarsku sa 5:1, i Nemačku sa 5:3. U finalu Vojislav Marković, Ištvan Korpa i Josip Hrbud porazili su ekipu Švedske sa 5:1 i osvojili prvo mesto u ekipnom plasmanu.

Na ovom prvenstvu Marković i Teran zabeležili su još jedan uspeh osvojivši prvo mesto u igri parova. Oni su savladali u četvrt-finalu zapadnonemački par Homula—Lorenc sa 3:2, u polufinalu austrijski par Vegrad—Jel sa 3:1 i u finalu jugoslovenski juniorski par Vecko—Korpa sa 3:0.

Visoku vrednost jugoslovenskog stonog tenisa Vojislav Marković potvrdio je i krajem 1962. na Međunarodnom prvenstvu Jugoslavije u Skopju: savladao je svoje najjače konkurente Mađare Bercika i Fahazija i osvojio prvo mesto.

TENIS

Jugoslovenski teniseri su u 1962. imali više međunarodnih susreta na kojima su postigli značajne rezultate. Najvredniji su uspesi Bore Jovanovića i Nikole Pilića, koji su se plasirali u finale nezvaničnog prvenstva sveta — finale parova Vimbldonskog turnira. U četvrt-finalu Jovanović i Pilić savladali su poznate američke tenisere Mekinlija i Ralstona sa 4:6, 6:2, 6:2, 6:2, a u polufinalu bivše vimbldonske pobjednike austrijski par Frejzer—Emerson sa rezultatom 4:6, 6:3, 6:4, 6:4. U odlučujućem meču, u finalu, oni su izgubili od australijskog para Hjuvit—Stol sa 2:6, 7:5, 2:6, 4:6.

U takmičenju za Devis-kup jugoslovenski teniseri igrali su u američkoj zoni. Prvog protivnika ekipu Kariba, Jovanović, Pilić i Preščeki pobedili su sa 4:1. U polufinalu izgubili su od ekipe Meksika u Ciudad Meksiku i eliminisani iz daljeg takmičenja.

Reprezentacija Jugoslavije učestvovala je i u takmičenju za pehar švedskog kralja Gustava V. Posle pobjede nad ekipom Austrije u Beogradu sa 5:0 i Engleske u Londonu sa 3:2, jugoslovenska reprezentacija plasirala se u finale ovog takmičenja zajedno sa reprezentacijom Italije, Danske i Francuske. U finalu koje je održano 29. i 30. novembra u Kopenhagenu, jugoslovenski teniseri su poraženi od Italije sa 2:1 i Francuske sa 2:1, tako da su zauzeli četvrto mesto, iza Danske, Italije i Francuske.

Pored ovih takmičenja, jugoslovenski teniseri Jovanović i Pilić učestvovali su i na nizu turnira i postigli znatne uspehe. Najvažniji su pobjeda Jovanovića nad Rejom Emersonom na turniru u Monte Karlu, zatim Pilića u Rimu nad Nukombom i Krišnanom i Jovanovića nad Džonom Frejzerom, Stolum i Vudkokom, Jovanovića nad Merlomom i Nilom Frejzerom na turniru u Aleksandriji, kao i pobjede Jovanovića i Pilića u Beogradu nad Australijancima Nilom i Džonom Frejzerom.

VATERPOLO

U 1962. jugoslovenski vaterpolisti su zadržali svoje mesto na vrhu evropske rang-liste. Na međunarodnom turniru koji je pod imenom »Trofej Tašmajdana« održan od 3. do 7. juna u Beogradu, jugoslovenska reprezentacija je osvojila prvo mesto, ispred ekipe SSSR, koja je imala isti broj osvojenih bodova ali slabiju gol-razliku. Pored nerešene igre 1:1 sa SSSR, jugoslovenski vaterpolisti su pobedili Rumuniju sa 3:0 i DR Nemačku sa 6:2.

U Budimpešti je 30. juna i 1. jula reprezentacija Jugoslavije odigrala prijateljske utakmice sa reprezentacijom Mađarske i obe izgubila sa 1:5 i 1:3.

Na X evropskom prvenstvu u vaterpolu, koje je održano u Lajpcigu od 18. do 25. avgusta, ekipa Jugoslavije je u kvalifikacijama osvojila prvo mesto u svojoj grupi visokim pobjedama nad ekipama Velike Britanije sa 8:1 i Belgije sa 10:1, dok je od ekipe Holandije izgubila sa 3:4. U finalnom delu je pobedila DR Nemačku sa 1:0, igrala nerešeno sa SSSR 3:3, a izgubila od Mađarske sa 3:4. Zlatnu medalju i prvo mesto osvojila je ekipa Mađarske, dok su ekipe Jugoslavije i SSSR podelile 2—3 mesto i obe osvojile srebrnu medalju, jer su imale isti broj bodova (3), isti količnik (1) kao i odnos primljenih i datih golova (Jugoslavija 6:6, SSSR 7:7), što je veoma redak slučaj na prvenstvima, tako da bronzana medalja nije nikome dodeljena.

IZVOR: Dokumentacija sportskih saveza.

M. M. — O. A.

UČEŠĆE JUGOSLAVIJE NA XVII ZASEDANJU GENERALNE SKUPŠTINE UN¹

XVII redovno zasjedanje Generalne skupštine Ujedinjenih nacija održano je u Njujorku od 18. septembra do 20. decembra 1962. Na dnevnom redu zasjedanja nalazilo se 96 tačaka.

U govoru u generalnoj debati (24. septembra 1962) šef jugoslovenske delegacije Vladimir Popović, član Saveznog izvršnog veća, dao je pregled situacije i uslova u kojima je XVII zasjedanje počelo svoj rad. Pošto je nabrojao pozitivne promene do kojih je došlo u periodu između XVI i XVII zasjedanja (rešenje pitanja Alžira, Laosa i Zapadnog Irijana; nastavljnje pregovora o razoružanju u Ženevi; razmena pisama između Predsednika SAD i Predsednika Ministarskog saveta SSSR o uspostavljanju međunarodne saradnje u miroljubivom istraživanju i iskorišćavanju vasiona; nastavljanje niza novih država; Konferencija o problemima ekonomskog razvoja u Kairu), Vladimir Popović je rekao:

»Sve ove pozitivne tendencije i postignuti rezultati svedoče o tome da politika aktivne miroljubive koegzistencije, za koju se tako odlučno zalažu neangažovane zemlje i koja je došla do snažnog izražaja na prošlogodišnjoj Beogradskoj konferenciji, doživljava dalji uspon i dobija sve značajnije mesto i ulogu u međunarodnim odnosima. Ona ujedno predstavlja konkretizaciju duha i načela Povelje i samim tim vodi jačanju naše Organizacije i njene uloge u svetskim zbivanjima«.

Šef jugoslovenske delegacije je istovremeno ukazao i na činjenicu da je protekli period bio opterećen i mnogim negativnim pojavama u međunarodnim odnosima (podeljenost sveta i izrastanje sve jačih vojnih, ekonomskih i političkih grupacija, koje po logici i karakteru svojih odnosa moraju da izazivaju povremeno zaoštavanje međunarodnih odnosa; »hladni rat« i stalna akutna opasnost njegovog pretvaranja u stvarni rat; postojanje kolonijalizma i neokolonijalističkih pokušaja da se silom ili na drugi način zadrže stare ili steknu nove privilegovane pozicije u postojećim kolonijama i mnogim nezavisnim zemljama; rastući jaz između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju; odsustvo konkretnih rezultata u pregovorima o razoružanju i u razgovorima o Berlinu; nesređena situacija u Kongu; pokušaji da se narodima spolja nameće ovaj ili onaj sistem; itd.). U vezi sa takvom situacijom i pojavama, Vladimir Popović je rekao:

»Razloga za zabrinutost, prema tome, još uvek ima dosta, i to ne malih. Sve to zahteva najveću budnost i krajnje napore svih snaga koje se aktivno zalažu za odbranu mira i miroljubivu međunarodnu saradnju.

Ogromna je odgovornost koja pada na državnike vodećih nuklearnih sila. Od njih se očekuje i s pravom zahteva ne samo da daju izjave u prilog mira, nego da stalno, neumorno i strpljivo traže rešenja, naročito za one probleme koji mogu ugroziti budućnost čovečanstva... Među brojnim nerešenim problemima ima nesumnjivo i takvih koji bi se odmah mogli rešiti... Nema zaista nikakvog opravdanja da se tome odmah, još u toku ovog zasjedanja, ne pristupi. Mi to ističemo i radi toga što smatramo da se

osnovni međunarodni problemi, problemi rata i mira, tiču svih nas i cele međunarodne zajednice, i njihovo rešavanje nije isključivo pravo velikih sila. Pravo je svih, a i dužnost, da, u granicama svojih mogućnosti, doprinesu njihovom rešavanju. Ujedinjene nacije su, r zume se, najpodesnije mesto i okvir za objedinjavanje naših napora u tom pravcu.«

Ujedinjujući svoje napore sa naporima neangažovanih i mnogih drugih delegacija koje se u svojim akcijama sve više rukovode principima aktivne miroljubive koegzistencije, čija je afirmacija bila jedno od osnovnih obeležja XVII zasjedanja, Jugoslavija je aktivno doprinosila razmatranju i rešavanju problema na dnevnom redu. Jugoslovenska delegacija je bila među predlagateljima niza rezolucija i amandmana, a naročito sadržajna i zapažena bila je njena aktivnost u vezi s pitanjima svetskog ekonomskog razvoja.

SASTAV JUGOSLOVENSKE DELEGACIJE. Jugoslovensku delegaciju predvodio je član Saveznog izvršnog veća Vladimir Popović, a zamenik šefa delegacije bio je stalni predstavnik Jugoslavije pri UN Mišo Pavičević. Delegati su bili: savezni narodni poslanik i profesor Univerziteta u Ljubljani Janez Stanovnik i načelnici odeljenja u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove dr Đura Ninčić i Budimir Lončar, a zamenici delegata: zamenik stalnog predstavnika Jugoslavije pri UN Miroslav Kreačić, savetnici u Stalnoj misiji FNRJ pri UN Dragan Bernardić i Sreten Ilić i savetnici u Državnom sekretarijatu za inostrane poslove Mara Radić i Aleksandar Božović.

GENERALNA SKUPŠTINA

PRIJEM NOVIH ČLANOVA. Na XVII redovnom zasjedanju primljeni su u članstvo UN: Alžir, Ruanda, Burundi, Trinidad i Tobago, Jamajka i Uganda, tako da UN imaju sada 110 članova, tj. dvostruko više od broja nezavisnih država na kraju II svetskog rata.

Pozdravljajući prijem Alžira, čiju su borbu za slobodu narodi i vlada Jugoslavije podržavali, od samog početka (Jugoslavija je bila prva evropska zemlja koja je priznala Privremenu vladu Alžirske Republike) šef jugoslovenske delegacije rekao je, između ostalog:

»Iskustvo Alžira služi još jedanput kao lekcija da je svaki pokušaj suprotstavljanja pravu naroda na slobodu i nezavisnost osuđen na neuspeh i da može biti samo predmet velikih komplikacija kako za one koji se u tome angažuju, tako i za međunarodni mir i bezbednost. Priznanje te stvarnosti je akt mudrosti, u saglasnosti je sa istorijskim kretanjima i u interesu svih naroda i svih država. Alžirsko iskustvo dalje potvrđuje da danas nema međunarodnog spor koji uz dobru volju i dalekovidost državnika ne može biti rešen putem pregovora. Zato rešenje alžirskog problema može da posluži kao primer koji inspiriše rešenje drugih sličnih nerešenih međunarodnih problema.«

PREDSTAVNIŠTVO NR KINE U UN.² Upis ove tačke u dnevni red XVII zasjedanja zatražila je delegacija SSSR, koja je podnela predlog rezolucije o isključenju predstavnika Čang Kaj Šeka iz UN i o pozivu vladi NR Kine da zauzme svoje mesto u UN. Delegacije SAD i još nekih zapadnih zemalja suprotstavile su se zahtevu i predlogu SSSR, ostajući pri stanovištu da je legitimna vlada Kine jedino ona koja se nalazi na Formozu.

Sovjetski predlog odbačen je sa 42:56:12 glasova.³ Jugoslavija je glasala za taj predlog, saglasno svom konstantnom stavu da jedino vlada NR Kine ima pravo da tu zemlju predstavlja u UN.

IZVEŠTAJ KOMITETA ZA PROVERU PUNOMOĆJA. U svom izveštaju Generalnoj skupštini Komitet je predložio da se pitanje valjanosti punomoćja delegacije NR Mađarske ostavi otvorenim, a da se priznaju punomoćja svih ostalih delegacija, uključujući delegaciju vlade Čang Kaj Šeka. Pored toga, predložio je da se kao valjana priznaju i punomoćja delegacije Jemenske Arapske Republike.

¹ O učešću Jugoslavije na ranijim zasjedanjima Generalne skupštine Ujedinjenih nacija vidi: »Jug. pregled«, 1957, maj, str. 259—263 (33—38); 1958, decembar, str. 139—144 (15—20); 1959, februar, str. 75—80 (7—12); 1960, januar, str. 37—44 (3—10); 1961, jun, str. 275—282 (45—52); 1962, april, str. 183—191 (11—19).

² Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 183—184 (11—12).

³ U celoj informaciji prvi broj označava glasove za, drugi protiv, a treći uzdržane.

Jugoslovenska delegacija glasala je za izveštaj Komiteta. U objašnjenju glasanja, međutim, jugoslovenski predstavnik (Aleksandar Božović) izjavio je da glasanje u prilog izveštaja ne znači da jugoslovenska delegacija prihvata proceduru primenjenju na punomoćja delegacije NR Mađarske, kao i da ono ne menja poznati stav jugoslovenske vlade o isključivom pravu vlade NR Kine da tu zemlju predstavlja u UN.

SPORAZUM O ZAPADNOM IRIJANU. Sa 89:0:14 glasova Generalna skupština usvojila je indonežansko-holandski predlog rezolucije kojim se prima na znanje sporazum dve zemlje o Zapadnom Irijanu i ovlašćuje generalni sekretar UN da preduzme mere za sprovođenje tog sporazuma. (Sporazumom je predviđeno da Holandija do 1. oktobra 1962. godine preda upravu nad Zapadnim Irijanom organu UN stvorenom u tu svrhu, da taj organ 1. maja 1963. prenese upravu na Indoneziju i da Indonezija do kraja 1969. omogućiti narodu Zapadnog Irijana da koristi svoje pravo na samoopredeljenje i izjasni se da li želi da ostane u okvirima Indonezije ili da prekine svoje veze sa njom.)

U govoru u generalnoj debati (24. septembra 1962) šef jugoslovenske delegacije pozdravio je sporazum o Zapadnom Irijanu i izjavio da »jugoslovenska vlada, koja je od početka podržavala legitimna prava Indonezije, odaje priznanje strpljivim i konstruktivnim naporima zainteresovanih strana i sa zadovoljstvom ističe značajan doprinos generalnog sekretara U Tanta u rešavanju ovog spornog pitanja«.

IZVEŠTAJ MEĐUNARODNE AGENCIJE ZA UPO- TREBU ATOMSKE ENERGIJE U MIRNODOPSKE SVRHE. Jugoslovenska delegacija na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN aktivno se založila za održavanje III međunarodne konferencije o miroljubivom korišćenju atomske energije.⁴ Dvanaest zemalja, među kojima i Jugoslavija, podnelo je rezoluciju kojom se Generalnom sekretaru stavlja u zadatak da uz pomoć Savetodavnog naučnog komiteta UN za posledice atomske radijacije, u saradnji sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju i uz savetovanje sa zainteresovanim specijalizovanim agencijama, pristupi pripremama za održavanje III konferencije. Rezolucija je jednoglasno usvojena. Konferencija bi bila održana u Ženevi u jesen 1964. i trajala bi oko 10 dana.

GODINA UN ZA MEĐUNARODNU SARADNJU. Ova tačka je na zahtev Indije bila upisana u dnevni red XVI redovnog zasjedanja Generalne skupštine. U obrazloženju svog zahteva, delegacija Indije je istakla neophodnost poboljšanja sadašnjih i razvijanja novih oblika međunarodne saradnje i u tom cilju predložila da se jedna od sledećih godina proglasi »Godinom UN za međunarodnu saradnju«. Međutim, usled nedostatka vremena razmatranje tog pitanja odloženo je za XVII zasjedanje.

Dvadeset delegacija, među kojima i Jugoslavije, podnelo je predlog rezolucije kojim se traži stvaranje pripremnog komiteta, u sastavu do 12 članova (prema nahodanju predsednika XVII zasjedanja), radi proučavanja predloga da se 1965. godina (dvadeseta godina postojanja UN) proglasi »Godinom UN za međunarodnu saradnju«. Od pripremnog komiteta je zatraženo da podnese izveštaj sledećem zasjedanju Generalne skupštine UN.

Rezolucija je jednoglasno usvojena.

SPROVOĐENJE DEKLARACIJE O DAVANJU NEZAVISNOSTI KOLONIJALNIM ZEMLJAMA I NARODIMA.⁵ Ovo pitanje je došlo na dnevni red u vidu iscrpnog izveštaja Specijalnog komiteta za sprovođenje Deklaracije (poznatog pod imenom Komitet za dekolonizaciju ili Komitet 17 država), čiji je član i Jugoslavija. U izveštaju je detaljno prikazano teško stanje u 12 teritorija koje se još nalaze pod stranom dominacijom, a naročito u Africi, kojoj je Komitet poklonio posebnu i prioritarnu pažnju.

U govoru (28. novembra 1962) povodom izveštaja Komiteta za dekolonizaciju, jugoslovenski predstavnik

(Mišo Pavićević) naglasio je da je u sadašnjoj, poslednjoj fazi postojanja klasičnog kolonijalizma došlo do znatnih promena koje moraju biti predmet pažnje Generalne skupštine.⁶ Ističući da su kolonijalni narodi pokazali kako odlučnost da izvojuju svoju slobodu, tako i realizam i umerenost u traženju rešenja, i da time sa svoje strane stvaraju povoljne uslove za bržu i bezbolniju dekolonizaciju, jugoslovenski predstavnik je konstatovao da, međutim, »umesto prilagođavanja takvoj situaciji i opravdanim i razumnim zahtevima kolonijalnih naroda, kolonijalističke snage prelaze u protivofanzivu, naročito u onim teritorijama koje zbog vojno-političkih i ekonomskih razloga predstavljaju bastione klasičnog kolonijalizma«.

»Ono što u ovoj fazi dekolonizacije naročito zabrinjava«, — nastavio je jugoslovenski predstavnik — jeste činjenica da u sprovođenju takve politike kolonijalne sile i manjinske bele vlade u pojedinim teritorijama nisu same. Njih podržavaju politički i poslovni krugovi u nizu zemalja čijim interesima — političkim, stratejskim i privrednim — odgovara sadašnje stanje i koji se zalažu za takva »rešenja« koja bi što duže očuvala privilegovani položaj stranih interesa. Stavljajući postojećih političkih i vojnih aranžmana u službu takve politike i korišćenje isprepletanih ekonomskih interesa u iste svrhe, može, razume se, imati samo negativne posledice.«

Posle duže debate, u kojoj je učestvovalo preko 60 delegacija i u kojoj je vrlo pozitivno ocenjen doprinos Komiteta 17 država bržoj dekolonizaciji, na predlog 33 afričke i azijske zemlje, sa 101:0:4 glasa usvojena je rezolucija kojom se, između ostalog, kolonijalne sile pozivaju da odmah preduzmu neodložne korake kako bi kolonijalni narodi pod njihovom dominacijom bez odlaganja stekli nezavisnost. Od Komiteta za dekolonizaciju, čiji je broj članova povećan na 24,⁷ zatraženo je da nastavi iznalaženje najpogodnijih puteva za bržu i potpunu primenu Deklaracije i da predloži konkretne mere u tom pravcu.

Pored usvojenе rezolucije, na predlog Kambodže, Indije, Madagaskara, Malija, Sirije, Tanganjike, Tunisa, Urugvaja, Venecuele i Jugoslavije, usvojene su rezolucije o Basutolandu, o Bečuanalandu, o Swazilandu, o Njasi, o Zanzibaru i o Keniji. Zajedničko za ove rezolucije bilo je traženje da se narodima spomenutih kolonija omogući da se što pre koriste svojim pravom na samoopredeljenje i nezavisnost, za koju se već godinama bore.

SITUACIJA U ANGOLI. Na osnovu podataka dobivenih iz raznih izvora, kao i na osnovu svog puta u Afriku, Potkomitet za Angolu⁸ došao je do zaključka da se u Angoli vodi kolonijalni rat.

U debati o ovom pitanju jugoslovenski predstavnik (Aleksandar Božović) je (7. decembra 1962), između ostalog, istakao da Generalna skupština treba »da ponovi hitan apel svim državama, naročito saveznicima Portugalije, da odbiju davanje toj zemlji bilo kakve podrške ili pomoći koju bi ona mogla upotrebiti u borbi protiv naroda Angole. Odbijajući takvu pomoć, zemlje u pitanju bi se delima, a ne samo uopštenim izjavama, ogradile od odgovornosti, koja je sve veća, za nastavljanje kolonijalnog rata u Angoli, a možda i za otpočinjanje ratova iste vrste u ostalim teritorijama pod portugalskom dominacijom...«

Na predlog delegacija Alžira, Kambodže, Etiopije, Gane, Gvineje, Indije, Madagaskara, Malija, Sirije, Tanganjike, Tunisa, UAR i Jugoslavije sa 57:14:18 glasova usvojena je rezolucija kojom se osuđuje kolonijalni rat u Angoli i od Portugalije traži da odmah obustavi oružane akcije i oslobodi političke zatvorenike. Od svih država

⁶ O stavovima Jugoslavije o kolonijalnom pitanju vidi: »Jug. pregled«, 1958, septembar, str. 367—371 (45—49) i 1960, decembar, str. 541—544 (99—102).

⁷ Članovi Komiteta u 1962. su bili: Australija, Etiopija, Indija, Italija, Jugoslavija, Kambodža, Madagaskar, Mali, Poljska, SSSR, Sirija, SAD, Tanganjika, Tunis, Urugvaj, Velika Britanija i Venecuela. Novi članovi su: Bugarska, Čile, Danska, Irak, Iran, Obala Slovanovače i Sijera Leone.

⁸ Članovi Potkomiteta su: Bolivija, Dahomej, Finska, Malaja i Sudan.

⁴ Prva takva konferencija održana je 1955, a druga 1958.

⁵ Vidi: »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 276 (46), i 1962. april, str. 184 (12).

se traži da odbiju davanje Portugaliji svake podrške i pomoći koja bi mogla biti upotrebljena za gušenje aspiracija naroda Angole, a naročito da odmah obustave snabdevanje Portugalije oružjem, a od Saveta bezbednosti da preduzme mere, uključiv i sankcije, za sprovođenje ove i ranijih rezolucija Generalne skupštine i Saveta bezbednosti o pitanju Angole.

POLITIČKI KOMITET

U periodu između XVI i XVII zasedanja Generalne skupštine SAD i SSSR nastavili su bilateralne kontakte o nizu nerešenih međunarodnih problema, uključujući i razoružanje. U istom periodu vođeni su u Ženevi pregovori u Komitetu za razoružanje,⁹ u kojima su prvi put učestvovala zemlje koje nisu vezane za sadašnje vojne grupacije.¹⁰ Ženevski pregovori obuhvatali su opšte i potpuno razoružanje, nuklearne probe, početne i druge mere kojima bi se doprinelo pokretanju procesa razoružanja, i dr.

Iako je u toku ženevskih pregovora došlo do raščišćavanja i daljeg približavanja gledišta o osnovnim spornim pitanjima, stvarnih rezultata u pravcu rešavanja problema razoružanja nije bilo. Trka u naoružanju se nastavljala i pristupilo se novim serijama proba, koje su po jačini oslobođene energije prevazilazile sve ranije. Vršanjem proba u vasioni trka u naoružanju prenela se i u to novo, još neispitano područje.

U takvoj situaciji, pred XVII zasedanje Generalne skupštine postavio se, u obliku obimnog izveštaja Komiteta 18 zemalja, problem nuklearnih proba i razoružanja uopšte.

NUKLEARNE PROBE. XVII zasedanje bilo je suočeno sa još uvek veoma oprečnim stavovima nuklearnih sila izraženim u toku ženevskih pregovora i ponovljenim na XVII zasedanju. Velika Britanija i SAD,¹¹ insistirajući na neophodnosti međunarodne kontrole zabrane podzemnih nuklearnih proba i inspekcije na licu mesta, predlagale su sklapanje sporazuma o zabrani svih proba uz obaveznu međunarodnu kontrolu, ili, ukoliko to ne bi bilo prihvatljivo za SSSR, zabranu nuklearnih proba u vasioni, atmosferi i pod vodom, uz izostavljanje podzemnih. Polazeći od sopstvenog shvatanja da su nacionalna sredstva detekcije, identifikacije i lokacije podzemnih kretanja toliko usavršena da za kontrolu sprovođenja nije potrebna nikakva inspekcija na licu mesta,¹² SSSR je predlagao zabranu svih vrsta proba, bez međunarodne inspekcije na licu mesta. Ukoliko takav predlog ne bi bio prihvatljiv za drugu stranu, SSSR je predlagao kao alternativu zabranu proba u vasioni, atmosferi i pod vodom i uspostavljanje moratorijuma nad podzemnim probama dok se i za njih ne nađe sporazumno rešenje.

Pred XVII zasedanjem nalazio se i Memorandum 8 neangažovanih članova Komiteta za razoružanje od 16. aprila 1962, predložen u toku ženevskih pregovora kao široka i fleksibilna baza za rešavanje preostalih razlika i za sklapanje sporazuma o obustavljanju nuklearnih proba. Tim memorandumom predviđano je stvaranje sistema stalnog posmatranja i kontrole sporazuma o obustavljanju proba, zasnovanog prvenstveno na nacionalnim detekcionim mrežama, kao i međunarodne komisije sastavljene od visokokvalifikovanih stručnjaka, koja bi obrađivala dobivene podatke. Memorandumom je državama-članicama sporazuma ostavljena mogućnost da u sumnjivim slučajevima mogu pozvati Komisiju da poseti mesto sumnjivog događaja.

U generalnoj debati o pitanju nuklearnih proba,¹³ vođenoj u Političkom komitetu, šef jugoslovenske delegacije,

pošto je citirao izjavu predsednika Tita od 14. aprila 1962. o problemu nuklearnih proba,¹⁴ ukazao je (16. oktobra 1962) na postojeće protivurečnosti sledećim rečima: »Generalna skupština UN pristupa sada ponovo razmatranju problema nuklearnih i termonuklearnih proba u situaciji obeleženoj jednom, na izgled, teško objašnjivom protivurečnošću: razlike u gledištima, za koje se tvrdi da sprečavaju postizanje sporazuma, svedene su zaista na minimum, dok se, istovremeno, sprovode najintenzivnije i najbrojnije probe nuklearnih i termonuklearnih oružja. Drugim rečima, paralelno sa smanjivanjem razlika u stavovima, pojačava se tempo vršenja svih vrsta nuklearnih eksplozija.«

Analizirajući osnovne argumente kojima se nastojalo braniti odsustvo sporazuma o obustavi proba, šef jugoslovenske delegacije je dalje rekao: »Razlozi za nastavljajanje proba, koji se danas javno ističu od strane nuklearnih sila — vojne potrebe — ili oni drugi koji se manje ističu — političke potrebe, postaju potpuno neodrživi. Svet ih danas ne prima kao razloge, već samo kao neubedljive izgovore. Argument o daljem usavršavanju nuklearnog oružja u interesu bezbednosti postao je apsurdan i čudovišan. U tom svetlu kad se radi o nuklearnim probama potpuno je irelevantno ko je počeo s probama, ko je dokle stigao po broju ili jačini, ili ko bi trebalo da bude poslednji odnosno preposlednji. Mi ne shvatamo argumente »bezbednosti« koji vode ka katastrofi. Mi ne možemo prihvatiti argumente prestiža koji vode opštem uništenju. Mi ne priznajemo da bilo koja zemlja ima pravo da vrši probe.

Bezbednost je jedino u obustavi proba, u obustavi trke u naoružanju, u opštem i potpunom razoružanju.«

Positivno ocenjujući aktivnost neangažovanih zemalja u toku ženevskih pregovora, šef jugoslovenske delegacije je izrazio mišljenje da razloge za neuspeh Komiteta 18 zemalja treba tražiti u nespremnosti nuklearnih sila da se sporazumeju o pitanju kontrole, problemu koji ne proizlazi iz teškoća tehničke prirode, nego iz uzajamnog straha i nepoverenja. Dajući pitanju proba karakter probnog kamena subjektivne spremnosti nuklearnih sila i njihovog opšteg prilaza naporima da se poboljša međunarodna situacija, šef jugoslovenske delegacije je rekao da pitanje kontrole sporazuma o obustavi proba... »predstavlja još uvek tako ozbiljan problem, po mom mišljenju, zato što je u stvari otrgnuto od svog konkretnog konteksta i što se kroz njega pokušavaju rešiti drugi problemi, i sadašnji i budući, iz oblasti razoružanja. Što se nas tiče, mi nikada nismo smatrali da od kontrole treba praviti fetiš ili strašilo. Mi se i dalje pridržavamo shvatanja, koje u načelu niko ne osporava, da na pojedine mere razoružanja treba primenjivati onaj stepen ili oblike kontrole koje same mere razoružanja zahtevaju... Danas je, inače, teško biti do kraja ubeđen da zaista postoje ozbiljne mogućnosti za tajno vršenje nuklearnih proba koje bi mogle imati neki stvarni vojni značaj, kao što je vrlo teško shvatiti u čemu bi ležala tako velika opasnost za bezbednost jedne zemlje zbog neke minimalne inspekcije na licu mesta, ukoliko bi se pokazalo da je takva inspekcija neophodna.«

Šef jugoslovenske delegacije izrazio je mišljenje da XVII zasedanje treba da zatraži obustavljanje svih proba odmah, a najkasnije od 1. januara 1963, i da podrži Memorandum 8 zemalja kao bazu za pregovore i sporazum u tom smislu.

Trideset sedam zemalja, među kojima i Jugoslavija, podnelo je rezoluciju kojom se osuđuju sve nuklearne probe, postavlja zahtev za njihovo obustavljanje odmah, a najkasnije od 1. januara 1963, daje podršku Memorandumu 8 zemalja i od nuklearnih sila traži da na bazi Memoranduma pregovaraju u duhu uzajamnog razumevanja i ustupaka, kako bi se hitno postigao sporazum. Rezolucijom se takođe od Komiteta 18 zemalja tražilo da XVII zasedanju do 10. decembra 1962. podnese izveštaj o rezultatima daljih pregovora o pitanju obustavljanja proba.

Svoj predlog rezolucije o pitanju proba podnele su i delegacije SAD i Velike Britanije. Tim predlogom tražilo se od Komiteta 18 zemalja da nastavi traženje sporazuma

⁹ Poznatom pod imenom Komitet 18 zemalja.

¹⁰ Brazil, Burma, Etiopija, Indija, Meksiko, Nigerija, Švedska, UAR. O stvaranju i sastavu Komiteta 18 zemalja vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 186 (14).

¹¹ Francuska je bojkotovala pregovore u Ženevi.

¹² Februara 1963. SSSR je objavio da prihvata dve do tri inspekcije godišnje na licu mesta, ističući da je to politička koncesija koja ne menja shvatanje SSSR da su nacionalna sredstva detekcije usavršena do mere koja inspekciju na licu mesta tehnički čine nepotrebnom.

¹³ O stavovima Jugoslavije o problemu eksperimentalnih eksplozija nuklearnog oružja vidi: »Jug. pregled«, 1957, jun, str. 309—312 (39—42) i 1958, maj, str. 235—237 (27—29).

¹⁴ »Borba« od 15. aprila 1962.

o obustavljanju proba uz efikasnu i brzu međunarodnu proveru njegovog sprovođenja. Ako takav sporazum ne bi mogao biti brzo postignut, tražilo se postizanje delimičnog sporazuma kojim bi se zabranile one probe koje proizvode radioaktivnost i koje mogu biti otkrivene i identifikovane bez međunarodne kontrole (u vasioni, atmosferi i pod vodom).

Govoreći o predlogu rezolucije 37 zemalja (1. novembra 1962), šef jugoslovenske delegacije rekao je, između ostalog, da bi rešenje pitanja nuklearnih proba u znatnoj meri doprinelo uspešnijem odvijanju procesa poboljšanja međunarodnih odnosa i u isto vreme olakšalo preduzimanje daljih mera u oblasti razoružanja, kao i da XVII zasедanje treba da dâ bazu i podsticaj za uspešno nastavljanje i okončanje pregovora o obustavljanju proba. Kao izraz pozitivnih tendencija koje su preovlađivale u Ženevi i na XVII zasędanju, rezolucija 37 zemalja, po mišljenju šefa jugoslovenske delegacije, imala je upravo to za cilj.

O britansko-američkom predlogu rezolucije šef jugoslovenske delegacije je, u istom govoru, izjavio: da taj predlog »u stvari traži da se pruži podrška predlozima i stavovima jedne strane, i to onim istim predlozima i stavovima za koje se već pokazalo da su neprihvatljivi kao baza za pregovore, posebno u pogledu podzemnih nuklearnih proba... »Na taj način — nastavio je on — u vreme kad se na najvišem nivou velikih sila izražava spremnost za pristupanje konkretnom rešavanju krupnih otvorenih međunarodnih problema, i posebno pitanju obustavljanja nuklearnih proba, mi smo u ovom Komitetu suočeni s jednom rezolucijom koja je teško spojiva s takvim duhom, s jednom rezolucijom koja u stvari vuče nazad, koja otežava, pa čak i zatvara perspektive sporazumu.«

Posle usvajanja nekih kanadskih i britansko-američkog amandmana na rezoluciju 37 zemalja, koji nisu bitnije menjali njene osnovne postavke, iako su unosili neke sporne elemente (delimični sporazum o probama), rezolucija 37 zemalja usvojena je sa 81:0:25 glasova. Jugoslavija se uzdržala od glasanja o suštinskim amandmanima Kanade, SAD i Velike Britanije, a glasila je za rezoluciju u celini.

Britansko-američki predlog usvojen je sa 50:12:42 glasa. Protiv su glasale istočnoevropske zemlje, Mongolija i Kuba, a uzdržale su se neangažovane i veći deo drugih afro-azijskih zemalja i Jugoslavija.

OPŠTE I POTPUNO RAZORUŽANJE. Ženevski pregovori o razoružanju vođeni su na bazi detaljnih predloga SAD i SSSR i ostalih članova Komiteta 18 zemalja, ali nisu postignuti značajniji rezultati. Naprotiv, došla je do izražaja vidljiva protivurečnost između vođenja pregovora o razoružanju i istovremenog jačanja trke u naoružanju.

U govoru o pitanju razoružanja¹⁵ u Političkom komitetu (14. novembra 1962) jugoslovenski predstavnik (Mišo Pavićević), pošto je pozitivno ocenio samu činjenicu da se vode pregovori, ukazao je na negativne aspekte (stanje na području razoružanja, povećanje vojnih budžeta, jačanje trke u naoružanju, nove serije proba, politička nespornost najodgovornijih država da se postigne sporazum tamo gde je on objektivno mogućan, zaoštavanje raznih spornih problema, itd.), čije je prisustvo onemogućilo ostvarivanje bilo kakvog suštinskog napretka. Jugoslovenski predstavnik pozitivno je ocenio ulogu neangažovanih zemalja u Komitetu za pregovore o razoružanju i ukazao na neophodnost nastavljanja konstruktivnog delovanja, početog u Ženevi i na XVII zasędanju. Međutim, »izlaz iz postojeće situacije koja ne prestaje da bude puna opasnosti može biti nađen samo kroz razvijanje konstruktivnih paralelnih napora u svim područjima i svim pravcima, u cilju stvaranja povoljnih političkih uslova koji će omogućiti početak ostvarenja opšteg i potpunog razoružanja. Jer, zaista je teško biti optimista u pogledu krajnjeg ishoda pregovora u Ženevi ukoliko budu i dalje prisutna osnovna obeležja dosadašnje međunarodne situacije: vrtoglava trka u naoružanju uporedo sa zaoštavanjem, do kritičnih granica, međunarodnih spornih problema.«

¹⁵ O stavovima Jugoslavije o pitanju razoružanja vidi: »Jug. pregled«, 1957, april, str. 211—214 (29—32).

U svom daljem izlaganju jugoslovenski predstavnik je izrazio mišljenje da postojeći predlozi SAD i SSSR o opštem i potpunom razoružanju treba da budu radikalnije izmenjeni, kako bi se učinili prihvatljivim i međusobno i za ostale zemlje. U pogledu sadržine pojedinih faza razoružanja i mesta nuklearnog oružja u njima (SSSR traži uništenje najvećeg dela nosača nuklearnog oružja u prvoj fazi, dok SAD i na to naoružanje primenjuju procent od 30% u toku tri godine), on je izjavio »da je Jugoslavija oduvek smatrala da bi nuklearno oružje, s obzirom na svoju prirodu i na opasnosti koje ono danas predstavlja, trebalo da bude likvidirano u što ranijoj fazi procesa razoružanja. Paralelno sa tim trebalo bi da ide, naravno, i radikalno smanjenje konvencionalnog naoružanja. To, drugim rečima, znači da početna faza razoružanja — opšteg i potpunog razoružanja — mora biti što sadržajnije, kako bi zaista mogla predstavljati korak kojim se otklanja najveća opasnost za čovečanstvo, kao i prekretnicu koja bi omogućavala lakše ostvarenje ostalih mera razoružanja.«

O pitanju kontrole, jugoslovenski predstavnik je ponovio poznati stav Jugoslavije »da kontrola i inspekcija moraju biti funkcija samih mera razoružanja i da bi uvek morale biti u srazmeri sa samim merama razoružanja«. U vezi sa raznim teorijama o ravnoteži snaga kao bitnom elementu u procesu razoružanja i sprovođenju pojedinih mera u tom smislu, on je ponovio da je jugoslovenska delegacija uvek imala i ima u vidu ravnotežu na silaznoj liniji, kako međunarodne zategnutosti tako i naoružanja.

Jugoslovenski predstavnik založio se za preduzimanje raznih početnih i uporednih mera koje bi ne samo olakšale ostvarenje opšteg i potpunog razoružanja nego i omogućile brže otklanjanje potencijalnih izvora međunarodnih kriza. Te mere su: rešavanje otvorenih međunarodnih problema i delimične početne mere iz oblasti razoružanja (prestanak nuklearnih proba, stvaranje bezatomske zone, denuklearizacija Afrike, Latinske Amerike i drugih područja, sprečavanje daljeg širenja nuklearnog oružja, ukidanje baza na stranim teritorijama, naročito nuklearnih baza, sprečavanje slučajnog izbijanja rata, zamrzavanje vojnih budžeta, itd.).

S obzirom da je bilo očigledno da opšte stanje međunarodnih odnosa, naročito u vreme i posle kubanske krize, nije davalo mnogo izgleda za sadržajniju akciju još u toku XVII zasędanja, kao i da je preovlađivalo shvatanje da treba sačekati rezultate intenzivne razmene pisama između Predsednika SAD i Predsednika vlade SSSR, na predlog 33 zemlje, među kojima i Jugoslavije, usvojena je sa 97:0:1 (Francuska) rezolucija o vraćanju pitanja opšteg i potpunog razoružanja u okviru Komiteta 18 zemalja. Tom rezolucijom Generalna skupština potvrđuje potrebu što hitnijeg zaključenja sporazuma o opštem i potpunom razoružanju na bazi principa usaglašeni između SAD i SSSR i potvrđenih na XVI zasędanju¹⁶ i poziva Komitet 18 zemalja da, nastavljajući pregovore o razoružanju u duhu konstruktivnog kompromisa, posveti hitnu pažnju uporednim i delimičnim početnim merama koje imaju za cilj da smanje zategnutost i da olakšaju pokretanje procesa opšteg i potpunog razoružanja.

SAZIVANJE MEĐUNARODNE KONFERENCIJE ZA IZRADU I POTPISIVANJE KONVENCIJE O ZABRANI UPOTREBE NUKLEARNOG I TERMONUKLEARNOG ORUŽJA.¹⁷ Na prošlogodišnje traženje da vlade daju mišljenje o mogućnosti sazivanja ovakve međunarodne konferencije, odgovorilo je 60 vlada, od čega 31 pozitivno, 26 negativno, a tri, u očekivanju rezultata rada Komiteta 18 zemalja, neodređeno. S obzirom na takav odziv (44 države kojima je upućen zahtev nisu odgovorile), a naročito na činjenicu da međunarodna situacija nije bila povoljna za konkretnije tretiranje ovog problema, prihvaćen je predlog 21 zemlje, među kojima i Jugoslavije, da se od Generalnog sekretara zatraži da nastavi konsultovanje vlada i da XVIII zasędanju podnese izveštaj.

¹⁶ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 186 (14).

¹⁷ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 185—186 (14—15).

MEĐUNARODNA SARADNJA U ISTRAŽIVANJU I KORIŠĆENJU VASIONSKOG PROSTORA U MIROLJUBIVE SVRHE. U toku 1962. vođeni su intenzivni razgovori o međunarodnoj saradnji u istraživanju i korišćenju vasionkog prostora u miroljubive svrhe, kako u odgovarajućem komitetu UN, tako i direktno između SAD i SSSR. Na dnevnom redu XVII zasjedanja nalazio se izveštaj Komiteta za miroljubivo korišćenje vasionkog prostora.

Pozdravljajući ostvareni napredak na polju međunarodne saradnje u izučavanju i korišćenju vasionkog prostora, jugoslovenski predstavnik (Đura Ninčić) izneo je (7. decembra 1962) mišljenje jugoslovenske delegacije da postoji potreba da se praktična pitanja rešavaju onako kako se pojavljuju. »Ali, mi smatramo — nastavio je on — da je bitno da se razjasne osnovni principi koji bi regulisali buduću aktivnost u vasioni, kako se ne bi pojavila tendencija da se ove aktivnosti razviju u nekom pravcu koji ne bi bio u skladu sa zahtevima svetskog mira i miroljubivog korišćenja vasionkog prostora. Kada govorimo o razradi principa i pravnim problemima u vezi s vasionkim prostorom, mi moramo imati u vidu njihov politički značaj i politički uticaj koji bi oni mogli imati na međunarodne odnose uopšte i na rešenje izvesnih specifičnih međunarodnih problema.«

Na kraju debate jednoglasno je usvojena rezolucija koju su predložili članovi Komiteta za miroljubivo korišćenje vasionkog prostora, uključujući SAD i SSSR. Rezolucijom su prihvaćene preporuke Komiteta o daljem razvoju međunarodne naučno-tehničke saradnje. Od Komiteta je zatraženo da hitno nastavi rad na usvajanju osnovnih pravnih principa za regulisanje aktivnosti u vasioni i na rešavanju konkretnih problema koji su postavljeni u dosadašnjim predlozima raznih članova Komiteta.

KOREJSKO PITANJE je, kao i na ranijim zasjedanjima, tretirano proceduralno (pozivanje vlada Južne i Severne Koreje da učestvuju u debati) i suštinski. Delegacija SSSR predložila je da se pozovu vlade obe Koreje, a delegacija SAD da se poziv uputi samo vladi Južne Koreje.

Zahtev delegacije SAD da se njenoj rezoluciji da prioriteta usvojen je sa 42:18:39, a rezolucija sa 65:9:26 glasova. Jugoslavija se uzdržala. Rezolucija SSSR odbačena je sa 29:56:14 glasova. Jugoslavija je glasala za.

Uobičajeni predlog zapadnih država, kojim se ponovo potvrđuje da su ciljevi UN u Koreji da se mirnim putem postigne ujedinjenje Koreje, sa reprezentativnom vladom, i poziva vlada Severne Koreje da prihvati te ciljeve UN, usvojen je sa 65:11:26 glasova. Protiv su glasale istočnoevropske zemlje i Kuba. Jugoslavija se uzdržala.

SPECIJALNI POLITIČKI KOMITET

RASNA SEGREGACIJA U JUŽNOAFRIČKOJ REPUBLICI. Ovo pitanje, koje je u dnevni red Zasjedanja upisano na zahtev 46 afro-azijskih zemalja, Kipra i Jugoslavije, uključivalo je ove godine i postupanje sa licima indijskog i pakistanskog porekla u Južnoafričkoj Republici.¹⁸

Trideset četiri afro-azijske zemlje podnele su predlog rezolucije kojom se osuđuje politika Južnoafričke Republike i predviđaju sankcije (prekid diplomatskih odnosa, zatvaranje luka za sve brodove pod njenom zastavom, zabrana plovidbe sopstvenim brodovima u njene luke, bojkot robe iz Južnoafričke Republike i uzdržavanje od izvoza u tu zemlju, uskraćivanje olakšica njenim avionima i avionskim kompanijama). Takođe je spomenuta mogućnost razmatranja, u slučaju potrebe primene člana 6 Povelje (isključenje iz UN).

Ova rezolucija naišla je na jak otpor izvesnog broja zapadnih zemalja, koje su, u cilju ublažavanja, podnele i neke amandmane. Amandmani su odbačeni a rezolucija je usvojena sa 67:16:23 glasa. Jugoslavija je glasala za rezoluciju.

U govoru o ovom pitanju (22. oktobra 1962) jugoslovenski predstavnik (Budimir Lončar) podržao je predlog rezolucije

afro-azijskih zemalja i izrazio je mišljenje da vlada Južnoafričke Republike »svojom politikom apartheida seje mržnju i seme požara, okrećući se protiv ne samo većine svog stanovništva, svojih suseda i cele Afrike, nego i celokupnog civilizovanog čovečanstva«. Takvu politiku jugoslovenski predstavnik analizirao je kao zaveru protiv progressa i protiv mira u svetu.

PITANJE OMANA stavljeno je na dnevni red XVII zasjedanja na zahtev 11 arapskih zemalja. U obrazloženju zahteva ističe se da Velika Britanija i dalje odbija da narodu Omana prizna pravo na samoopredeljenje i da zato Generalna skupština treba to pitanje ponovo da razmotri.

Pošto je saslušan jedan od predstavnika pokreta za oslobođenje Omana, 17 zemalja, među kojima i Jugoslavija, podnelo je predlog rezolucije kojom se priznaje pravo naroda Omana na samoopredeljenje, traži povlačenje stranih trupa iz Omana i pozivaju zainteresovane strane da mirnim putem reše razmirnice, u skladu sa ciljevima i principima Povelje. Rezolucija je u Komitetu usvojena sa 41:18:36 glasova ali je, zahvaljujući delovanju Velike Britanije i još nekih zemalja, odbačena u Plenumu Generalne skupštine, jer nije dobila potrebnu dvotrećinsku većinu.

Jugoslovenski predstavnik (Miroslav Kreačić) podržao je (26. novembra 1962) pravo naroda Omana na samoopredeljenje i rešavanje ovog problema mirnim putem.

PITANJE MAĐARSKE stavljeno je na dnevni red XVII zasjedanja na zahtev delegacije SAD.¹⁹ Pošto je ovo pitanje, po mišljenju velikog broja delegacija, imalo hladnoratovski karakter, preovladalo je shvatanje da bi diskusija dalje opteretila međunarodne odnose i da je treba izbeći.

Posle kratke debate, sa 43:14:32 glasa usvojen je američki predlog rezolucije, kojim se ukida funkcija specijalnog predstavnika UN za Mađarsku, a od Generalnog sekretara traži da u vezi sa mađarskim pitanjem preduzme svaku inicijativu koju smatra potrebnom. Protiv rezolucije glasale su istočnoevropske zemlje, Kuba, Gana, Gvineja i Jugoslavija, a uzdržale su se afro-azijske zemlje.

U objašnjenju glasanja jugoslovenski predstavnik (Miroslav Kreačić) izjavio je da je jugoslovenska delegacija i ranije glasala protiv upisivanja ove tačke u dnevni red, da je smatrala i da smatra da razmatranje ovog pitanja ne može biti od koristi ni za koga i da je uverena da uvlačenje Generalnog sekretara u ovaj u stvari nepostojeći problem nije oportuno.

EKONOMSKI KOMITET

PROBLEMI SVETSKOG EKONOMSKOG RAZVOJA. U okviru ove tačke razmatran je čitav niz ekonomskih pitanja sadržanih u dnevnom redu XVII zasjedanja, koja čine sastavni deo i suštinu opšte problematike ekonomskog razvoja u svetu (ekonomski razvitak zemalja u razvoju, Dekada UN za razvoj, priliv kapitala i tehničke pomoći u zemlje u razvoju, osnivanje Fonda UN za kapitalni razvoj — SUNFED, industrijalizacija, agrarna reforma, održavanje međunarodne konferencije za probleme trgovine i razvoja, mere za sprečavanje fluktuacije cena sirovina, suverenitet zemalja nad sopstvenim prirodnim izvorima, programi UN za tehničku saradnju, itd.).

Poslednjih nekoliko godina povećani interes za *probleme razvika zemalja u razvoju* došao je naročito snažno do izražaja u periodu između XVI i XVII zasjedanja i na samom XVII zasjedanju. Taj period obilovao je raznim međunarodnim sastancima na kojima su šire i sadržajnije zahvatani problemi ekonomskog razvika u svetu. Među tim sastancima posebno mesto po karakteru, učesnicima i sadržaju odluka i preporuka, zauzima Kairska konferencija zemalja u razvoju, održana od 9. do 18. jula 1962. godine, na kojoj je usvojena značajna Kairska deklaracija.²⁰

¹⁹ Nalazilo se na dnevnom redu svih redovnih zasjedanja Generalne skupštine od 1956. naovamo.

²⁰ Vidi: »Jugoslavija na Ekonomskoj konferenciji zemalja u razvoju«, »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 331—335 (29—33).

¹⁸ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 187 (15).

U debati u Ekonomskom komitetu (5. oktobra 1962) šef jugoslovenske delegacije detaljno je izložio stav Jugoslavije o osnovnim problemima na dnevnom redu. Pošto je izrazio mišljenje da je prošlo vreme samo za istraživanja i analize i da je potrebno preći na planske zajedničke akcije, on je rekao da je glavna smetnja za preduzimanje takvih akcija nespornost razvijenih zemalja »da omoguće rastući priliv dobara na svoja tržišta iz zemalja u razvoju, da sarađuju u programu stabilizacije cena primarnih proizvoda, kao i nespornost da adaptiraju svoju industriju, vodeći računa o brzom industrijskom razvitku manje razvijenih zemalja«.

Što se tiče zemalja u razvoju, šef jugoslovenske delegacije je istakao da one imaju zajednička gledišta o osnovnim pitanjima ekonomskog razvoja u svetu. »Mi smo se sastajali i sastajemo, jer smo uznemireni i alarmirani razvitkom hladnog rata u međunarodnim ekonomskim odnosima, koji kao hladni rat u politici preči da unazadi naš napredak. Mi, dakle, nemamo negativan prilaz u rešavanju međunarodnih ekonomskih problema. Naprotiv, on je realističan i konstruktivan. Mi shvatamo da je nama potrebna saradnja sa razvijenim zemljama. Mi nismo nezahvalni za saradnju i pomoć koja je ostvarena u prošlosti. Naprotiv, bićemo srećni da nastavimo i razvijamo bilateralne i multilateralne aranžmane za ekonomsku saradnju i uzajamnu pomoć, pri čemu se mora voditi računa o industrijalizaciji zemalja u razvoju i da pomoć bude bez političkih i vojnih uslova, na dugi rok i sa smanjenim interesom.«

Osvrćući se na *diskriminatornu praksu zatvorenih tržišta*, šef jugoslovenske delegacije je rekao:

»Agrarni subvencionizam i protekcionizam nije nova pojava koju nosi sobom Zajedničko tržište, nego se ta politika u raznim formama primenjivala u industrijskim zemljama već od prvog svetskog rata. Međutim, sporazum o zajedničkoj agrarnoj politici ZET, koji je stupio na snagu sredinom ove godine, uvodi u tu politiku nove elemente koji će prohibitivno dejstvovati na uvoz iz trećih tržišta i finansijskom subvencijom favorizovati neekonomičnu i neracionalnu unutarnju proizvodnju.«

Politika i tendencije u okviru ZET-a, ako se sa njima nastavi, veoma zaoštravaju dugoročne negativne tendencije koje smo mogli da pratimo u svetskoj privredi, ugrožavaju razvijanje nezavisnih nacionalnih ekonomija i veoma snažno ometaju nastojanja za povezivanje svetske privrede.«

Govoreći o zadacima *Konferencije UN za trgovinu i razvoj*, čije održavanje su predložile zemlje u razvoju, šef jugoslovenske delegacije je rekao: »Konferencija mora da posluži promeni postojećeg mišljenja, odnosno da jasno istakne da čak i ako bi zemlje u razvoju koje su proizvođači primarnih proizvoda uživale sve prednosti na međunarodnom tržištu, one će na dugi rok i dalje zaostajati. Nijedna zemlja ne želi da ostane izvoznik sirovina koje mogu biti prerađene kod kuće i izvezen kao finalni proizvodi. Treba, naime, shvatiti da zemlje u razvoju ne mogu dozvoliti da stoje po strani i da pasivno posmatraju tu nemoguću situaciju. Zato će biti veliko dostignuće koje Konferencija može učiniti skrećući pažnju sveta na prednost dugoročne nesmetane trgovine i široke svetske ekonomske saradnje i da da konkretne predloge za ostvarenje tog cilja.«

Sazivanje jedne takve konferencije i davanje glavnih okvira njenog delovanja i sadržine rada, bilo je predmet duge diskusije, u kojoj su dolazile do izražaja suprotnosti u gledištima razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Analizirajući mnogobrojne aspekte i sastavne delove celokupne svetske problematike i ukazujući na bitne i akutne probleme, jugoslovenski predstavnik u Ekonomskom komitetu (Janez Stanovnik) rekao je: »Mi u stvari mislimo da će se ova Konferencija izjasniti o praktičnim merama dopunskog finansiranja, o praktičnim merama robnih sporazuma, o praktičnim koracima koje treba preduzeti na polju poljoprivrednog protekcionizma. Mi mislimo da će biti od ogromne važnosti da Konferencija diskutuje o problemu koordinacije privrednih politika između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Mi nikada nećemo imati stabilizaciju na robnom tržištu, ukoliko ne bismo došli

do izvesne mere planiranja na svetskom nivou na polju proizvodnje. Kako mogu razvijene zemlje da planiraju svoju proizvodnju sirovina ako uopšte nemaju pojma o perspektivnim proizvodnim planovima zemalja u razvoju? Potrebno nam je zato da imamo neku vrstu foruma na kojem će se o ovim problemima proizvodnje diskutovati radi unaprednja trgovine.«

Diskusija o ovom važnom problemu zaključena je usvajanjem rezolucije koju je predložilo 35 zemalja u razvoju, među kojima i Jugoslavija. Tom rezolucijom predviđeno je održavanje Konferencije UN za trgovinu i razvoj jula 1963, a svakako ne kasnije od prvih meseci 1964.

Pored ove rezolucije, u okviru tačke o problemima svetskog ekonomskog razvoja, usvojen je *niz rezolucija o raznim drugim pitanjima*.

Na predlog 31 zemlje, među kojima i Jugoslavije, sa 78:0:2 glasa usvojena je rezolucija kojom se sa zadovoljstvom prima na znanje Kairska deklaracija zemalja u razvoju i preporučuje Ekonomsko-socijalnom savetu, Pripremnom komitetu za Konferenciju UN za trgovinu i razvoj, kao i drugim organima UN i specijalizovanim agencijama da u svojoj aktivnosti vode računa o odlukama Kairske konferencije.

Sa 82:1:4 glasa usvojena je rezolucija kojom se pozdravljaju napore za rešenje problema koje postavlja međunarodna trgovina kafom, izraženi u sporazumu postignutom na Međunarodnoj konferenciji o kafi, održanoj 1962. Jugoslavija je glasala za ovu rezoluciju.

Razmatranje pitanja decentralizacije ekonomskih i socijalnih aktivnosti UN i odgovarajućeg jačanja uloge regionalnih ekonomskih komisija, završeno je jednoglasnim usvajanjem rezolucije kojom se podržavaju već preduzete mere u tom pravcu, zalaže se za ubrzanje tog procesa i predviđaju godišnji sastanci izvršnih sekretara regionalnih ekonomskih komisija²¹ u cilju razmene mišljenja o zajedničkim problemima. Jugoslavija je glasala za ovu rezoluciju.

Jednoglasno je usvojena rezolucija o problemu stvaranja i obrazovanja nacionalnih tehničkih kadrova za ubrzanje industrijalizacije zemalja u razvoju kojom se traži da Generalni sekretar pripremi izveštaj o potrebama zemalja u razvoju za srednjim i višim tehničkim osobljem, kao i o mogućnosti za obučavanje takvog osoblja u raznim zemljama, a organi UN da pojačaju svoje napore za realizaciju nacionalnih i regionalnih planova u tom smislu.

Rezolucijom o Svetskom prehranbenom programu izražava se zadovoljstvo povodom dosadašnjih rezultata u stvaranju takvog programa, izraženih u najavljanim doprinosima u iznosu od 89 miliona dolara i pozivaju države-članice UN i specijalizovanih agencija da povećaju svoje doprinose, kako bi se dostigla suma od 100 miliona dolara, predviđena na XVI zasjedanju Generalne skupštine. Jugoslovenska delegacija glasala je za ovu rezoluciju.

Na predlog 37 zemalja, među kojima i Jugoslavije, sa 84:0:12 glasova usvojena je rezolucija kojom se podržava apel Ekonomsko-socijalnog saveta da industrijske zemlje preispitaju svoj stav o pitanju stvaranja Fonda UN za kapitalni razvoj (SUNFED)²² i od Generalnog sekretara zahteva da zatraži mišljenje vlada zemalja-članica UN i specijalizovanih agencija o stvaranju tog fonda. Produžen je i mandat Komitetu 25 zemalja, čiji je član i Jugoslavija i zatraženo da nastavi izučavanje potreba za međunarodno finansiranje u cilju ostvarenja Dekade UN za razvoj i predloži praktične mere za otpočinjanje rada fonda.

Jugoslovenski predstavnik (Mirčeta Čvorović) založio se (30. novembra 1962) za usvajanje ove rezolucije, ističući potrebu da UN pomogne nastojanja velikog broja novih nerazvijenih zemalja za njihovim ekonomskim osamostaljenjem.

Pored gornjih, usvojene su i rezolucije: o proučavanju mogućnosti da se stvori Institut za izučavanje problema kadrova i akcionog programa za njihovu obuku, koji bi

²¹ Evropske ekonomske komisije, Ekonomske komisije za Latinsku Ameriku, Ekonomske komisije za Afriku i Ekonomske komisije za Aziju i Daleki istok.

²² Vidi: »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 280 (50).

se finansirao iz dobrovoljnih javnih i privatnih doprinosa; o pripremi četvrtog izveštaja o programima za agrarnu reformu; o međunarodnim merama za otklanjanje fluktuacije cena sirovina (dalje proučavanje pitanja od strane Komisije za međunarodnu robnu trgovinu); o očuvanju prirodnih bogatstava (flore i faune); i o proučavanju problema inflacije u zemljama u razvoju. Jugoslavija je glasala za te rezolucije.

Suverenitet država nad prirodnim bogatstvima i izvorima. Ovo pitanje nalazi se na dnevnom redu Generalne skupštine od XIII zasedanja, kada je stvorena Komisija za stalni suverenitet nad prirodnim izvorima sa zadatkom da pitanje prouči i podnese izveštaj. Komisija je podnela zasedanju i dala predlog deklaracije koju bi Generalna skupština mogla usvojiti u obliku rezolucije.

Posle mnogobrojnih amandmana i glasanja rezolucija je usvojena sa 87:2:12 glasova. Jugoslavija je glasala za predlog nakon usvajanja amandmana koji je podnela zajedno sa nekim zemljama u razvoju. Tim amandmanom zatraženo je od Generalnog sekretara da nastavi proučavanje raznih aspekata ovog problema i da sledećem zasedanju Generalne skupštine podnese izveštaj, kako bi se obnovila diskusija u cilju razvijanja i unapređivanja koncepcije o punom suverenitetu naroda i država nad sopstvenim prirodnim izvorima. Usvojenom rezolucijom se, između ostalog, potvrđuje pravo naroda i država na stalni suverenitet nad njihovim prirodnim bogatstvima i izvorima i izjavljuje da je povreda toga prava u suprotnosti sa duhom i ciljevima Povelje i da otežava međunarodnu saradnju i očuvanje mira.

Učestvujući u debati o ovom pitanju, jugoslovenski predstavnik (Janez Stanovnik) rekao je (20. novembra 1962), između ostalog, da je ekonomska nezavisnost »nemoguća bez uspostavljanja instinskog suverenog prava nad izvorima svake posebne nezavisne države« i da je ona »praktično sinonim za ekonomski razvoj, za industrijalizaciju, za diverzifikaciju i za sve ono za šta smo iskovali nazive u toku poslednje dekade«, te da stoga pojam ekonomske nezavisnosti treba tretirati sa stanovšta ekonomske emancipacije kao jednog od temelja Povelje UN.

Ekonomske i socijalne posledice razoružanja. Ova tačka bila je na dnevnom redu XVII zasedanja u vidu izveštaja jedne grupe za proučavanje ekonomskih i socijalnih posledica razoružanja, sastavljene od stručnjaka iz zemalja sa različitim društvenim i ekonomskim uređenjem, i u vidu predloga Deklaracije o korišćenju za miroljubive svrhe sredstava oslobođenih razoružanjem, koji je podnela delegacija SSSR.

Jugoslovenski predstavnik (Janez Stanovnik) pozitivno je ocenio studiju stručnjaka i založio se za dalje proučavanje ovog problema s obzirom na neophodnost da se što pre krene putem razoružanja i rasterećenja nacionalnih privreda od ogromnih tereta koje izaziva naoružavanje, što će, sa svoje strane, osloboditi znatna sredstva, koja mogu biti upotrebljena u svrhe ekonomskog razvoja.

Posle duže diskusije usvojen je jednoglasno zajednički sovjetsko-američki predlog rezolucije o konverziji za mirnodopske potrebe sredstava ostvarenih razoružanjem. Rezolucijom se, između ostalog, pozivaju sve države da pojačaju napore za brzo postizanje opšteg i potpunog razoružanja pod efikasnom međunarodnom kontrolom, usvajaju zaključci grupe eksperata i pozivaju Generalni sekretar i vlade zemalja u razvoju da pojačaju napore za uspostavu i sprovođenje projekata i planova za razvoj, čije bi se sprovođenje moglo ubrzati kao deo ekonomskog programa za razoružanje kad se ostvare sredstva oslobođena sporazumom o razoružanju.

Demografski porast i ekonomski razvoj. Ovo pitanje bilo je stavljeno na dnevni red XVI zasedanja, na predlog delegacija Danske i Švedske, ali je zbog nedostatka vremena, njegovo razmatranje odloženo za XVII zasedanje.

U obrazloženju zahteva da se ovo pitanje upiše u dnevni red Generalne skupštine, predlagaci su ukazivali na činjenicu da porast stanovništva u svetu (u toku poslednjih deset

godina po 50 miliona godišnje, što znači da bi uz održavanje toga tempa, broj stanovnika na Zemlji 2.000-te godine iznosio oko 6 milijardi) i ekonomski razvoj ne idu ukorak i da odnos između njih počinje da zasluži ozbiljnu pažnju međunarodne organizacije. Zato su, u zajednici sa još desetak zemalja u razvoju, predložile rezoluciju kojom se tražilo proučavanje zavisnosti ekonomskog i socijalnog razvoja od demografskog porasta, naročito u zemljama gde je taj porast previsok i gde dovodi u pitanje napore za ubrzanje njihovog ekonomskog razvoja. Takođe je zatraženo proučavanje mogućnosti pružanja tehničke pomoći zemljama koje žele da planiraju porast stanovništva.

Predlog rezolucije naišao je na podršku većeg dela zemalja u razvoju, koje su podvlačile postojanje problema porasta stanovništva, ali i činjenicu da se on mora rešavati u okvirima opštih napora za ubrzanje ekonomskog i socijalnog razvoja i da mu nikako ne može biti alternativa.

Mnoge druge zemlje, naročito katoličke, suprotstavile su se bilo kakvoj akciji planiranja prirasta stanovništva, ističući nedopustivost ograničavanja rađanja sa moralnog i verskog stanovišta. U tom smislu one su se suprotstavljale odredbi rezolucije o davanju tehničke pomoći UN i primenom principa dvotrećinske većine uspele su da se ta odredba izbaci iz rezolucije, čiji je preostali deo usvojen sa 69:0:27 glasova.

Jugoslovenska delegacija je podržala rezoluciju. Izlažući njen stav (10. decembra 1962), jugoslovenski predstavnik (Mirčeta Čvorović), polazeći od postojanja veze između prirasta stanovništva i ekonomskog razvoja, rekao je da prioriteto mesto treba svakako dati ekonomskom razvoju, jer je očigledno nemoguće promeniti sociološku strukturu i kulturne i porodične običaje bez promene ekonomske baze na kojima se oni zasnivaju. U tom svetlu planiranje prirasta stanovništva neće imati opravdanja ako istovremeno ne budu znatno povećana sredstva za ekonomski razvoj i ako se ne bude vodila smišljena i energična akcija u tom pravcu.

Programi UN za tehničku saradnju. U okviru ove tačke usvojene su rezolucije: o pružanju pomoći za razvoj prosvete u Africi (kojoj bi za sprovođenje programa prosvete u periodu 1962—1965. bilo potrebno oko 435 miliona dolara); o pozivu državama-članicama UN da povećaju doprinos Specijalnom fondu i Proširenom programu tehničke pomoći, kako bi kombinovana sredstva ova dva programa dostigla sumu od 150 miliona dolara; o ekonomskoj pomoći Libiji u okviru opštih programa pomoći nerazvijenim zemljama; o odobravanju i alokaciji sredstava za izvršenje Proširenog programa tehničke pomoći u toku 1963/64. u visini od oko 95 miliona dolara; i dr. Jugoslavija je glasala za te rezolucije.

Dajući podršku Programu proširene tehničke pomoći za 1963/64, jugoslovenski predstavnik (Mirčeta Čvorović) rekao je (27. novembra 1962), između ostalog, da potrebe zemalja u razvoju rastu brže od mogućnosti kojima raspolaže Prošireni program UN i da sredstva Programa treba još više povećati.

KOMITET ZA SOCIJALNO-HUMANITARNA I KULTURNA PITANJA

KONVENCIJA O SLOBODNOM PRISTANKU NA BRAK, MINIMALNOJ STAROSTI ZA BRAK I REGISTRACIJI BRAKA.²³ Usvojene su završne odredbe Konvencije (potpisivanje i ratifikacija, pristupanje, stupanje na snagu, klauzula o teritorijalnoj primeni, rezerve na Konvenciju, itd.), a Konvencija u celini sa 80:0:8 glasova. Takođe je odlučeno, sa 78:0:4 glasa, da se Konvencija otvori za potpis.

Jugoslovenska delegacija založila se za usvajanje onih odredaba koje su po sadržini najbolje odgovarale ciljevima Konvencije i njenoj univerzalnoj primeni. U svetlu takvog stava ona se suprotstavila ograničavajućoj odredbi o teritorijalnoj primeni (tzv. kolonijalnoj klauzuli). Jugoslovenski

²³ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 188 (16).

predstavnik (Mara Radić) izjavio je u vezi s tim (5. oktobra 1962) da se, u vreme ponovljenih zahteva da 1963. bude godina okončanja kolonijalizma, ne mogu prihvatiti odredbe koje bi, na bilo koji način, legalizovale stanje koje je više puta osuđeno i koje je anahronizam našeg vremena.

IZVEŠTAJ EKONOMSKO-SOCIJALNOG SAVETA. Aktivnosti organa UN i sadržini njihovog rada u rešavanju rastućih ekonomskih i socijalnih problema u svetu poklonjena je ove godine velika pažnja.

Učestvujući u debati (15. oktobra 1962), jugoslovenski predstavnik (Mara Radić) pozitivno je ocenio šire zahvatanje socijalne problematike od strane UN i specijalizovanih agencija i založio se za preduzimanje daljih koraka u tom pravcu, naročito za blagovremeno i planirano rešavanje ključnih socijalnih problema koji se pojavljuju kao prateći problemi svakog ekonomskog razvoja (prosveta, kadrovi, zdravstvo itd.).

Posle debate, usvojeno je nekoliko rezolucija. Rezolucijom o proslavi 15-godišnjice Opšte deklaracije o pravima čoveka traži se od Generalnog sekretara da imenuje specijalni komitet za pripremu proslave i da se predloži u tom smislu podnesu Komisiji za prava čoveka. Rezolucijom o unapređenju prava čoveka i osnovnih sloboda poziva se Komisija za prava čoveka da prouči to pitanje i podnese izveštaj XVIII zasjedanju Generalne skupštine. Trećom rezolucijom pozvane su vlade zemalja-članica da preduzmu potrebne mere za razvijanje nacionalnih sredstava za obaveštavanje javnosti, a razni međunarodni organi da nerazvijenim zemljama u toj akciji ukažu odgovarajuću pomoć. Rezolucijom o pomoći UN za unapređenje položaja žena u nerazvijenim zemljama pozvan je Generalni sekretar da uz pomoć Komisije za položaj žena prouči mogućnost pribavljanja novih sredstava u tu svrhu i o tome podnese izveštaj.

Jugoslovenska delegacija glasala je za spomenute rezolucije, a bila je među predlagateljima rezolucija: o opojnim drogama (poziv vladama da ratifikuju Konvenciju od 1961), o proširenju sastava Komiteta za probleme stanovanja i o Međunarodnom dečjem fondu.

RASNE PREDRASUDE I NACIONALNA I VERSKA NETRPELJIVOST. Na bazi predloga rezolucija, čije usvajanje je preporučila Komisija za prava čoveka, vođena je diskusija o raznim manifestacijama rasnih predrasuda, nacionalne i verske mržnje. Pri tome je poklonjena naročita pažnja aktivnosti profašističkih organizacija i diskriminaciji i progonima u preostalim kolonijama i nekim nezavisnim zemljama.

Ukazujući (31. oktobra 1962) na pozitivna kretanja u pravcu dekolonizacije i ostvarenja ravnopravnosti ljudi, naroda i država, jugoslovenski predstavnik (Miloš Melovski) konstatovao je da još uvek postoje uslovi i praksa koji omogućuju i raspiruju rasnu i nacionalnu mržnju i diskriminaciju. Osvrćući se na učestale ispađe i manifestacije rasista i raznih fašističkih organizacija, Melovski je rekao: »Ovakve pojave i rasističke i nacionalističke manifestacije ne mogu se objasniti samo neozbiljnošću njihovih izvršilaca. Njihovi koreni su daleko dublji. Iza oživljavanja ovakvih pojava, po našem mišljenju, stajale su i stoje one snage i krugovi u svetu kojima smeta politika smirivanja i koje podstrekavanjem rasističkih strasti i nacionalne netrpeljivosti nastoje da unose nove elemente zaošttravanja u međunarodne odnose.«

U okviru ove tačke jednoglasno je usvojena rezolucija kojom se traži hitno preduzimanje mera za ukidanje i omeđugučavanje rasne diskriminacije i nacionalne i verske netrpeljivosti. Takođe je usvojena rezolucija kojom se traži izrada predloga Deklaracije o rasnoj diskriminaciji (za XVIII zasjedanje) i konvencije o istoj materiji (za XIX ili najkasnije za XX zasjedanje Generalne skupštine). Jugoslovenska delegacija glasala je za obe rezolucije.

PAKTOVI O PRAVIMA ČOVEKA. Na dnevnom redu bilo je usvajanje dodatnih članova o pravu deteta i pravu azila. S obzirom da u toku duže diskusije nije došlo do

usaglašavanja opšteprijatljivog teksta člana o pravima deteta, zatraženo je od Komisije za prava čoveka da, uzimajući u obzir razne predloge i diskusije u toku XVII zasjedanja (Jugoslavija i Poljska bile su podnele zajednički predlog), sledećem zasjedanju Generalne skupštine podnese nacrt takvog člana.

Razmatranje člana o pravu azila odloženo je do završetka izrade Deklaracije o azilu, koja je već duže vremena u pripremi.

S obzirom na kompleksnost mera za sprovođenje Paktova o pravima čoveka, tzv. mera implementacije, izrađenih u vreme kad je članstvo UN bilo za polovinu manje, odlučeno je da se od Generalnog sekretara zatraži da ponovo razmotri i dopuni raniju studiju ovog pitanja, da rezultat svoga rada dostavi vladama država-članica i da od njih zatraži primedbe i sugestije, što će sve poslužiti kao baza za diskusiju eventualno na XVIII zasjedanju Generalne skupštine.

DEKLARACIJA O PRAVU AZILA. Usvojeni su preambula i član 1. predloga Deklaracije i odlučeno je da će se na XVIII zasjedanju nastaviti razmatranje njenih ostalih odredaba. Jugoslovenska delegacija aktivno je učestvovala u razmatranju usvojenih odredaba, dajući svoju podršku predlozima koji su težili ka što potpunijoj zaštiti lica progonjenih zbog svog zalaganja za demokratske principe, nacionalno oslobođenje i za prava radnog naroda.

IZVEŠTAJ VISOKOG KOMESARA UN ZA IZBEGLICE. Posle iscrpne diskusije o aktivnosti Ureda Visokog komesara UN za izbeglice u protekloj godini, usvojena je rezolucija kojom se Visokom komesaru produžuje mandat do 31. decembra 1968.

Jugoslovenski predstavnik (Mara Radić) pozitivno je ocenio rad Ureda Visokog komesara UN za izbeglice, a naročito njegovu aktivnost u repatrijaciji alžirskih izbeglica iz Maroka, Tunisa i Libije i u davanju pomoći izbeglicama na tlu Afrike, što sve potvrđuje činjenicu da se Ured brže i bolje prilagođava događajima i potrebama.

KOMITET ZA NESAMOUUPRAVNE TERITORIJE I TERITORIJE POD STARATELJSTVOM

JUŽNA RODEZIJA.²⁴ Zbog pogoršanja situacije na ovoj teritoriji (zabrana najjače afričke političke organizacije Zimbabwe African People's Union — ZAPU, hapšenje njenih vođa i velikog broja članova ili simpatizera, pojačane represivne mere bele vlade i njena namera da sprovede izbore na osnovu nametnutog ustava, koji predviđa 15 poslanika za preko 3,500.000 Afrikanaca, a 50 poslanika za oko 230.000 belaca) i odbijanja Velike Britanije da preduzme mere za obezbeđenje prava Afrikanaca, pitanju Južne Rodezije dat je prioritet. Posle diskusije, u kojoj su postupci Velike Britanije i bele manjine u Južnoj Rodeziji bili podvrgnuti oštroj kritici, po skraćenom postupku usvojena je rezolucija kojom se od Velike Britanije traži da preduzme hitne mere za neodložno i bezuslovno puštanje na slobodu vođa ZAPU i za ukidanje zabrane te političke partije.

U govoru o ovom pitanju (31. oktobra 1962) jugoslovenski predstavnik (Aleksandar Božović) osudio je zabranjivanje ZAPU, hapšenje njenih vođa, pristalica i simpatizera i gušenje aspiracija afričkog stanovništva. »Te mere — rekao je on — nisu bile ni slučajne, ni privremene. One su logičan rezultat smišljene politike izvesnih zemalja i krugova koji, u centralnoj Africi i drugde, očajnički pokušavaju da ponovo zadobiju ili zadrže i konsoliduju svoje pozicije sa kojih će biti u stanju da vrše stalno rastuću pritisak na nezavisne afričke zemlje i ugrožavaju njihovu nezavisnost, dovodeći na taj način u opasnost mir u Africi i svetu uopšte«.

S obzirom da Velika Britanija nije ispunila zahteve iz usvojene rezolucije i da se politička situacija u Južnoj Rodeziji dalje pogoršavala, pitanje je ponovo detaljno

²⁴ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 189 (17).

razmatrano. U toku duže diskusije odbačeni su pravni argumenti Velike Britanije da ona nije nadležna za preduzimanje mera za sređivanje stanja u Južnoj Rodeziji i da zato ne može biti odgovorna za situaciju u toj teritoriji. Oštro su kritikovani postupci i politika bele manjine u Južnoj Rodeziji, tzv. »nesveta alijansa« (savez između Južne Afrike, Portugalije, Južne Rodezije i Katange) i aktivnost stranih finansijskih interesa koji se nalaze iza raznih represivnih i drugih mera u centralnom i južnom delu Afrike.

Posle diskusije i pošto je saslušan veliki broj peticionara iz Južne Rodezije, na predlog pedeset i dve afro-azijske zemlje usvojena je rezolucija kojom se potvrđuje pravo naroda Južne Rodezije na samoopredeljenje i stvaranje nezavisne afričke države i traži od Velike Britanije da preduzme potrebne mere da se primene ranije rezolucije Generalne skupštine o Južnoj Rodeziji.

JUGOZAPADNA AFRIKA.²⁵ Zbog stalnog pogoršavanja položaja stanovnika Jugozapadne Afrike i odbijanja vlade Južnoafričke Republike da ispunjava svoje međunarodne obaveze, Specijalni komitet za Jugozapadnu Afriku predložio je preduzimanje niza mera od strane međunarodne zajednice. Smatrajući da je politika vlade Južnoafričke Republike protivna svim važećim moralnim i pravnim principima i da nema izgleda da se pitanje Jugozapadne Afrike reši bez upotrebe sile ili drugih prinudnih mera, Specijalni komitet predložio je da se vladi Južnoafričke Republike da rok u kojem će se povinovati odlukama Generalne skupštine. U slučaju da do toga ne dođe, Komitet predlaže ukidanje mandata i preuzimanje uprave nad ovom teritorijom pod mandatom, ako treba i primenom sankcija ili drugih sredstava za prinudno sprovođenje takvih odluka.

Posle duge debate, usvojena je, na predlog 45 afro-azijskih zemalja, rezolucija kojom se, između ostalog, ponovo potvrđuje pravo naroda Jugozapadne Afrike na nezavisnost, osuđuje vlada Južnoafričke Republike za odbijanje saradnje u sprovođenju rezolucija Generalne skupštine i pozivaju sve zemlje da se uzdrže od bilo kakve akcije (pomoć, liferovanje oružja, itd.), koja bi mogla sprečiti sprovođenje ove i ranijih rezolucija. Rezolucija je usvojena sa 98:0:1 glasova. Uzdržala se Portugalija, dok Južnoafrička Republika nije učestvovala u glasanju.

Učestvujući u generalnoj debati o ovom pitanju (13. novembra 1962), jugoslovenski predstavnik (Aleksandar Božović) je rekao da izveštaj Specijalnog komiteta, u kojem se daje pregled nečovečnih postupaka protiv naroda Jugozapadne Afrike, nije samo optužba protiv vlade Južnoafričke Republike nego takođe i protiv »čitavog jednog sistema političkih i društvenih odnosa između ljudi i naroda, sistema koji nije samo postao posmatrač zločina protiv domaćeg stanovništva u Jugozapadnoj Africi, pa i čovečanstva, nego se aktivno angažovao, u ime slobode i odbrane tog dela sveta od više zamišljene nego stvarne spoljne opasnosti, u pripremi rata za istrebljenje ljudi, žena i dece u zemlji u kojoj su rođeni i koja je njihova«.

U vezi sa pomoći u oružju koju vlada Južnoafričke Republike prima sa strane, kao i sa drugim vidovima aktivnosti kolonijalističkih snaga, jugoslovenski predstavnik je rekao da, uprkos pokušajima da se davanje te pomoći opravda postojanjem raznih ugovora vojnog i drugog karaktera, zemlje koje to čine ne mogu izbeći deo odgovornosti za sadašnju situaciju i eventualne posledice.

IZVEŠTAJ SPECIJALNOG KOMITETA ZA TERITORIJE POD UPRAVOM PORTUGALIJE.²⁶ Diskusija o pitanju kolonija pod upravom Portugalije odvijala se na bazi podataka koje je u toku svog puta po Africi pribavio Specijalni komitet i zaključaka do kojih je on došao.

Sa 82:7:13 glasova usvojena je rezolucija koju su predložile 43 afro-azijske zemlje. Rezolucijom se osuđuje Portugalija zbog vođenja kolonijalnog rata i ugnjetavanja sta-

novništva u kolonijama pod njenom upravom i poziva vlada Portugalije da prizna pravo stanovnika kolonija na samoopredeljenje i nezavisnost, da obustavi represivne mere i da povuče vojne i druge snage koje se koriste za te svrhe, da proglasi bezuslovnu amnestiju i otpočne pregovore sa ovlašćenim predstavnicima političkih partija u i izvan teritorija pod njenom upravom. Rezolucijom se dalje »ozbiljno traži od svih država da odmah prestanu da daju vladi Portugalije bilo kakvu pomoć koja bi joj omogućila da nastavi sa ugnjetavanjem naroda u teritorijama pod njenom upravom i da u tom cilju preduzmu sve mere da spreče prodaju i isporuku vladi Portugalije oružja i vojne opreme«.

U debati o ovom pitanju, jugoslovenski predstavnik (Aleksandar Božović) podržao je (3. decembra 1962) zahteve stanovnika kolonija pod portugalskom upravom i osudio kolonijalni rat u Angoli i represivne akcije u drugim teritorijama.

NESAMOUUPRAVNE TERITORIJE. S obzirom da se o problemu kolonija detaljno diskutovalo u okviru izveštaja Komiteta za dekolonizaciju,²⁷ nije bilo duže diskusije o ovom pitanju. Usvojene su rezolucije o odobravanju izveštaja Komiteta za nesamoupravne teritorije, o širenju informacija o aktivnosti UN, o stipendijama za studente iz nesamoupravnih teritorija i o suzbijanju i eliminaciji rasne diskriminacije. Jugoslovenska delegacija je podržala sve spomenute rezolucije, a bila je jedan od predlagača rezolucije o širenju informacija o radu UN i o stipendijama (od 1955. do danas Jugoslavija je ponudila UN 60 stipendija za studente iz nesamoupravnih teritorija i teritorija pod starateljstvom).

KOMITET ZA

ADMINISTRATIVNA I BUDŽETSKA PITANJA

RASPODELA SLUŽBENIČKIH MESTA U SEKRETARIJATU UN.²⁸ Na bazi izveštaja Generalnog sekretara, u kojem je bilo predloženo nekoliko rukovodećih principa za regutovanje službenika UN (kvota za svaku državu bila bi određivana članstvom u UN, brojem stanovnika, visinom doprinosa budžetu UN, itd.), usvojena je rezolucija kojom se navedeni principi prihvataju i traži da se, pored toga, vodi računa o neophodnosti što šire geografske raspodele, relativne važnosti mesta i politike koja će prilikom imenovanja karijernih službenika voditi računa o poželjnosti stalnog smanjivanja nedovoljne zastupljenosti pojedinih zemalja i područja u Sekretarijatu UN.

Jugoslovenski predstavnik (Sreten Ilić) založio se (28. novembra 1962) za usvajanje principa koji će obezbediti najširu geografsku raspodelu i zastupljenost svih država u Sekretarijatu UN i izrazio mišljenje da po faktoru članstva svakoj zemlji treba obezbediti najmanje 5 službeničkih mesta, umesto predloženih 1—5, a da se ostali faktori, naročito faktor doprinosa budžetu UN, tumače i primenjuju na način koji neće biti nepovoljan za zemlje koje su manje razvijene.

OBAVEZE DRŽAVA NA OSNOVU POVELJE UN U POGLEDU FINANSIRANJA SNAGA UN NA BLISKOM ISTOKU (UNEF) I U KONGU (ONUC). Polazeći od činjenice da neke države-članice UN nisu bile voljne da plaćaju doprinos za finansiranje snaga UN, bilo zato što se nisu slagale na načinom sprovođenja raznih akcija, bilo zato što su smatrale da nije reč o redovnim izdacima UN, Generalna skupština zatražila je mišljenje od Međunarodnog suda pravde da li izdaci za te snage predstavljaju izdatke UN u smislu paragrafa 2. člana 17. Povelje. Sud je odgovorio potvrdno sa 9:5 glasova.

Na osnovu takvog odgovora, 20 delegacija podnelo je predlog rezolucije kojom se prihvata mišljenje Suda. Posle duge diskusije, usvojena je sa 75:17:14 glasova rezolucija kojom se prihvata mišljenje Suda, a sa 78:14:12 glasova

²⁵ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 189—190 (17—18).

²⁶ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 189 (17).

²⁷ Vidi str. 88 (8) ove informacije.

²⁸ Vidi: »Jug. pregled«, 1962, april, str. 190 (18).

rezolucija o stvaranju radne grupe od 21 zemlje za proučavanje metoda finansiranja izdataka za snage UN i njihove operacije. Jugoslovenska delegacija se u oba slučaja uzdržala.

Objašnjavajući glasanje (12. decembra 1962), jugoslovenski predstavnik (Sreten Ilić) je rekao da je Jugoslavija uvek podržavala akcije i predloge usmerene na jačanje UN i na porast njene aktivnosti na svim područjima. Saglasno sa tim stavom dala je snage za UNEF, a odazvala se i pozivu da snagama UN u Kongu stavi na raspolaganje vojni i tehnički personal. »Međutim — nastavio je on — zbog aktivnosti inostranih faktora, razvoj događaja u Kongu doveo je do pogoršanja situacije, zbog čega je moja zemlja, 8. decembra 1960, odlučila da povuče svoj personal, ne želeći da snosi odgovornost za takav razvoj događaja«.

Aludirajući na moguće političke posledice prihvatanja automatizma obaveza za finansiranje aktivnosti UN (primena člana 19. Povelje), jugoslovenski predstavnik je rekao: »Upravo zato što se zalaže za jačanje naše Organizacije i njene uloge, jugoslovenska delegacija smatra da rešavanje finansijskih i drugih problema na koje ona nailazi u sklopu svoje rastuće aktivnosti, treba tražiti putevima koji će tome doprineti a da se pri tome izbegnu mere koje bi mogle dovesti do suprotnog rezultata.«

PREDLOG BUDŽETA UN ZA 1963. Stalni porast aktivnosti, a time i izdataka UN, s jedne, i finansijska kriza u koju je Organizacija zapala akcijom u Kongu, s druge strane, zahtevali su preduzimanje mera za obezbeđenje stroge finansijske discipline i štednje gde god je to moguće postići bez štete po izvršavanje zadataka i jačanje uloge UN.

Podržavajući predlog budžeta za 1963 (17. oktobra 1962), jugoslovenski predstavnik ukazao je na neophodnost usvajanja zdrave finansijske politike i politike štednje i izrazio zabrinutost zbog povećavanja personalnih izdataka, koji su već prešli 60% od ukupnih izdataka Organizacije.

PRAVNI KOMITET

PRINCIPI MEĐUNARODNOG PRAVA O PRIJATELJSKIM ODNOSIMA I SARADNJI IZMEĐU DRŽAVA U SAGLASNOSTI SA POVELJOM UN. Kao i ranijih godina,²⁹ Jugoslavija je i na XVII zasjedanju bila nosilac zahteva da se pristupi razmatranju i kodifikaciji principa miroljubive koegzistencije.

U govoru povodom ovog pitanja (5. novembra 1962), jugoslovenski predstavnik (Đura Ninčić) dao je iscrpnu analizu posleratnih zbivanja, koja su ne samo potvrdila da načela Povelje odražavaju trajnije tendencije našeg vremena, nego i pokazala da sve više moći i uticaja dobijaju one snage koje se na međunarodnom polju bore da ta načela postanu stvarnost, pošto su ona u punoj saglasnosti sa osnovnim interesima tih snaga. Sve to, nastavio je jugoslovenski predstavnik, iziskuje razradu tih načela u svetlosti promenjenih uslova u svetu, kako bi njihova primena bila što potpunija.

Pošto je dao iscrpnu analizu principa univerzalnosti, zabrane upotrebe sile u međunarodnim odnosima, rešavanja sporova miroljubivim sredstvima, međunarodne saradnje, samoopredeljenja naroda, suverene jednakosti i nemešanja u unutrašnje poslove drugih država, jugoslovenski predstavnik se založio za usvajanje jednog dokumenta UN koji bi sadržavao ta načela razrađena u svetlosti novijeg razvoja međunarodnih odnosa i međunarodnog prava.

Usvajanjem takvog dokumenta, načela prijateljskih odnosa i saradnje među državama bila bi »ne samo ponovo potvrđena i prilagođena sadašnjim potrebama, već bi bila prožeta još većom životnom snagom, što bi u stvari predstavljalo stvaralačku i dinamičnu primenu Povelje«. »Takav dokument — nastavio je jugoslovenski predstavnik — za kojim bi, nadamo se, došli drugi, predstavljao bi bitan doprinos budućem narastanju međunarodnog prava pravcem koji je određen Poveljom.«

Odgovarajući na argumente koji su iznošeni protiv pravne razrade spomenutih principa, jugoslovenski predstavnik je rekao: »Što se tiče »nezgodnih« strana nekakvog remećenja čistote međunarodnog prava nepotrebnim unošenjem političkih elemenata, odgovor je svakako očigledan. Mislim da danas niko ne bi bio u stanju da tvrdi da bi mogao odvojiti međunarodno pravo i međunarodne poslove u zasebna hermetički odvojena odeljenja. Po mom mišljenju, pitanje nije u odvajanju ovoga dvoga, već u tome da treba nastojati da imamo oboje, tj. pravu vrstu međunarodnog prava i pravu vrstu međunarodnih odnosa. Drugim rečima, međunarodno pravo odražava međunarodnu stvarnost i ono treba u isto vreme da vrši zdrav uticaj na tu stvarnost.«

U rezoluciji koja je jednoglasno usvojena na predlog 37 zemalja, među kojima i Jugoslavije, nabrojani su osnovni principi koegzistencije, ali je odlučeno da na sledećem zasjedanju budu razrađena samo četiri od njih (zabrana upotrebe sile, mirno rešavanje sporova, nemešanje i suverena jednakost). O vremenu razmatranja i razradi ostalih principa Generalna skupština će odlučiti na sledećem zasjedanju.

IZVORI: Dokumentacija Državnog sekretarijata za inostrane poslove; Zbirka govora jugoslovenskih predstavnika na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN; dokumentacija UN; »Borba«.

Vladimir Popović, govor u generalnoj debati 24. septembra 1962. (A/PV. 1129), »Borba« od 26. septembra 1962; Problemi ekonomskog razvoja — 5. oktobra 1962 (A/C. 2/SR. 800), »Borba« od 7. oktobra 1962; Prijem Alžira u UN — 8. oktobra 1962 (A/PV. 1146), »Borba« od 10. oktobra 1962; Nuklearne probe — 16. oktobra 1962 (A/C.1/PV. 1248), »Borba« od 18. oktobra 1962.

Mišo Pavićević, Opšte i potpuno razoružanje — 14. novembra 1962. (A/C. 1/PV. 1274), »Borba« od 15. novembra 1962; Sprovođenje Deklaracije o nezavisnosti — 28. novembra 1962 (A/PV. 1178), »Borba« od 2. decembra 1962.

Dr Đura Ninčić, Međunarodna saradnja na miroljubivom korišćenju vasiona — 7. decembra 1962 (A/C. 1/SR. 1295); Načela prijateljskih odnosa među državama — 5. i 29. novembra 1962 (A/C. 6/SR. 753 i 769).

Budimir Lončar, Rasna politika u Južnoj Africi — 22. oktobra 1962 (A/SPC/SR. 335).

Miroslav Kreačić, Situacija u Omanu — 26. novembra 1962 (A/SPC/SR. 355).

Janez Stanovnik, Problemi trgovine zemalja u razvoju — 1, 11. i 14. novembra 1962 (A/C. 2/SR. 796, 797, 839); Ekonomske i socijalne posledice razoružanja — 19. novembra 1962 (A/C. 2/SR. 843); Suverenitet nad prirodnim izvorima — 20. novembra 1962 (A/C. 2/SR. 846).

Mirčeta Čvorović, Fond za kapitalnu izgradnju (SUNFED) — 30. novembra 1962 (A/C. 2/SR. 856); Problemi populacije i privredni razvoj — 10. decembra 1962 (A/C. 2/SR. 869); Prošireni program tehničke pomoći — 27. novembra 1962 (A/C. 2/SR. 850).

Mara Radić, Konvencija o braku — 5. oktobra 1962 (A/C. 3/SR. 1138); Izveštaj Ekonomsko-socijalnog saveta — 16. i 26. oktobra 1962 (A/C. 3/SR. 1153 i 1163); Paktovi o pravima čoveka — 8. i 14. novembra 1962 (A/C. 3/SR. 1127 i 1182); Izveštaj Visokog komesara UN za izbeglice — 21. novembra 1962 (A/C. 3/SR. 1189).

Miloš Melovski, Rasne predrasude — 31. oktobra i 5. novembra 1962 (A/C. 3/SR. 1168 i 1173); Deklaracija o pravu azila — 29. novembra 1962 (A/C. 3/SR. 1196).

Aleksandar Božović, Južna Rodezija — 31. oktobra 1962 (A/C. 4/SR. 1367); Jugozapadna Afrika — 7. i 13. novembra 1962 (A/C. 4/SR. 1369 i 1382); Kolonije pod upravom Portugalije — 3. decembra 1962 (A/C. 4/SR. 1407); Situacija u Angoli — 7. decembra 1962 (A/PV. 1186).

Sreten Ilić, Predlog budžeta za 1963. godinu — 17. oktobra 1962 (A/C. 5/SR. 926); Personalna politika — 28. novembra 1962 (A/C. 5/SR. 958); Finansiranje snaga UN — 12. decembra 1962 (A/C. 5/SR. 972).

Dr Dušan Milanković, Komisija za međunarodno pravo — 17. oktobra 1962 (A/C. 6/SR. 743).

A. B.

²⁹ Vidi: »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 282 (52); 1962, april, str. 190—191 (18—19).

SADRŽAJ 1963.

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Razvoj svojinskih odnosa	1 — 8	(1—8)
Radničko samoupravljanje u ekonomskim jedinicama	49—56	(9—16)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Aktivnost Centralnog veća Saveza sin- dikata (1959—1962)	9 —10	(1—2)
Savez omladine Jugoslavije	57—62	(3—8)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1963. godinu	11—14	(1—4)
Društveni planovi republika za 1963.	63—67	(17—21)
Dinamika produktivnosti rada u industriji	68—70	(22—24)
Putnički saobraćaj	15—18	(5—8)
Kukuruz	71—75	(25—29)
Troškovi proizvodnje pšenice, kukuruza i šećerne repe na društvenim gazdin- stvima	19—26	(9—16)
Proizvodnja i prerada višanja	76	(30)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Rashodi sa zdravstvenu zaštitu 1956—1962.	27—30	(1—4)
Eradiacija malarije	77—78	(5—6)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Nepismenost i opismenjavanje	79—82	(13—16)
Doktorat nauka u 1961. i 1962. godini..	31—42	(1—12)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1962.	83—84	(1—2)
Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1962.	85—86	(3—4)

SPOLJNA POLITIKA

Učešće Jugoslavije na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN	87—96	(7—16)
Diplomatsko-konzularna predstavništva..	43—48	(1—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Terazije 41/I/tel. 33-610.
Administracija: Terazije 41/I, Beograd, tel. 33-611.
Žiro račun br. 101-26-603-63, Beograd, uz naznaku »Za Jug. pregled.«

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

